

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. Шевченка**

Т.В. Дорошенко

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ
МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Чернігів – 2015

УДК 378:373.3.091.12.011.3-051:78(075.8)

ББК Ч 489.518.3

Д 69

Рецензенти:

Стрілець С.І. – доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної
та початкової освіти
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т.Г.Шевченка;

Гуральник Н.П. – доктор педагогічних наук,
професор кафедри фортепіанного
виконавства і художньої культури
Інституту мистецтв
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Дорошенко Т.В.

Д 69 **Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової
школи до забезпечення основ музичної освіти учнів :**
навчальний посібник / Т.В. Дорошенко. – Чернігів: Десна
Поліграф, 2015. – 168 с.

ББК Ч 489.518.3

ISBN 978-617-7323-42-5

УДК 378:373.3.091.12.011.3-051:78(075.8)

Навчальний посібник розкриває теоретичні та практичні професійно значущі функціональні складові змісту діяльності вчителя початкової школи, які забезпечуватимуть основи музичної освіти молодших школярів. Представлене навчальне видання пропонується студентам та магістрам педагогічних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, аспірантам та вчителям початкової школи для підвищення власної професійної компетентності.

Рекомендовано до друку вченою радою
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(протокол № 3 від 08 грудня 2015 р.)

ISBN

© Дорошенко Т.В., 2015

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	5
------------------	----------

РОЗДІЛ 1

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	9
---	----------

- 1.1. Проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи до самореалізації в музично-освітній діяльності у науково-педагогічних дослідженнях 10
- 1.2. Педагогічні проблеми підготовки майбутніх учителів до самореалізації в музично-освітній діяльності 15
- 1.3. Компетентнісний підхід у системі музичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної самореалізації 21
- 1.4. Поліхудожня підготовка майбутнього вчителя як умова його успішної професійної самореалізації 27
- 1.5. Формування готовності майбутнього вчителя до самореалізації в музично-творчій діяльності 33
- 1.6. Значення неформальної мистецької освіти у формуванні готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи 39

РОЗДІЛ 2

СУБ'ЄКТНА КОНТЕКСТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	44
--	-----------

- 2.1. Суб'єктна активність майбутнього вчителя як умова реалізації його професійної компетентності 45
- 2.2. Розкриття суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи в музично-освітній діяльності 52
- 2.3. Комунікативні уміння особистості майбутнього вчителя як компонент творчості суб'єкта педагогічної діяльності 60
- 2.4. Активізація творчої роботи студентів під час навчання на шляху до суб'єктної самостійності 67

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ _____ 72

- 3.1. Аксіологічна спрямованість формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи .. 73
- 3.2. Готовність майбутніх учителів початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін..... 80
- 3.3. Функціональне призначення педагогічної імпровізації майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти 84
- 3.4. Інноваційна діяльність майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти 89

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ _____ 97

- 4.1. Інтерактивні технології формування демократичного стилю поведінки в підготовці майбутнього вчителя до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів 98
- 4.2. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання на уроках інтерактивних технологій навчання музики..... 103
- 4.3. Реалізація музично-методичного аспекту підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності 108
- 4.4. Організація проектної діяльності учнів та відповідна підготовка майбутнього вчителя початкової школи..... 111
- 4.5. Підготовка майбутнього вчителя до організації спільної навчальної діяльності молодших школярів..... 116

РОЗДІЛ 5

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ____ 124

ГЛОСАРІЙ АВТОРСЬКИХ ТЛУМАЧЕНЬ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ _____ 154

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ _____ 160

ПЕРЕДМОВА

Орієнтація освіти на гуманістичні цінності вимагає посилення виховної функції мистецьких дисциплін, дослідження шляхів реалізації потужного потенціалу музики в становленні особистості, розвитку її духовного начала, світогляду, позитивного спрямування емоційної сфери. У зв'язку із цим особливої актуальності набувають питання вдосконалення підготовки тих, хто понесе здобутки музичної культури в широкі маси школярів, зробить її надбанням учнівської молоді вже з перших років навчання в школі.

У навчальному посібнику запропоновано нове вирішення проблеми підготовки студентів педагогічних університетів спеціальності «Початкова освіта» до музично-освітньої роботи з молодшими школярами на засадах суб'єктно-особистісного підходу як теоретичної детермінанти досягнення ефективності зазначеної підготовки. Обґрунтовано принципові основи формування готовності майбутніх учителів початкової школи до музично-

педагогічної діяльності, які системно охоплюють зміст і процес підготовки студентів, визначаючи необхідність професіоналізації, адаптації, персоналізації, суб'єкт-суб'єктної взаємодії та інноваційності як провідних чинників досягнення її сучасного рівня.

Теоретичним підґрунтям вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів визначено розроблений у процесі дослідження суб'єктно-особистісний підхід, сутність якого становить система наукових уявлень про необхідність актуалізації самостійності, ініціативності та активності студента як засобів становлення його особистості та компетентності в галузі музично-освітньої діяльності, які зумовлюють спрямування навчально-виховного процесу на самореалізацію майбутніх учителів у всіх різновидах музично-методичної підготовки.

Теоретичний концепт роботи складають провідні позиції філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та інші), наукові узагальнення щодо модернізації вищої освіти (В. Бондар, М. Євтух, О. Падалка, Н. Протасова, М. Шеремет та інші), дидактичні засади організації навчально-виховного процесу в початковій школі (Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, О. Савченко та інші), засадничі напрями розвитку психології музичних здібностей (Л. Виготський, Б. Теплов та інші), інноваційні положення щодо творчого розвитку особистості (В. Кан-Калик, Я. Пономарьов, В. Роменець, О. Сисоєва та інші), культурологічні дослідження (Т. Андрущенко, М. Василенко, І. Ляшенко, О. Шевнюк та інші), концептуальні ідеї педагогіки мистецької освіти (Б. Асаф'єв, О. Семашко, Г. Падалка, О. Рудницька, Ю. Цагареллі та інші) та історичного досвіду розвитку музичної та музично-педагогічної освіти (Н. Гуральник, В. Іванов, О. Михайличенко, В. Черкасов та інші).

У навчальному посібнику основну увагу зацентовано на активізації суб'єктних чинників особистісного розвитку як провідного вектору формування професійної здатності студентів до музично-освітньої діяльності в початковій школі; досягненні необхідного рівня готовності до музично-освітньої роботи в школі за умови залучення студентів до самореалізації в різних видах навчальної музично-педагогічної діяльності; смислового ядрі музично-методичної підготовки, яким визначено спрямування на оволодіння студентами різними способами реалізації емоційних чинників виховного впливу національного мистецтва.

У першому розділі запропоновано розгляд самореалізації майбутнього вчителя початкової школи як чинника його професійної підготовки. Для здійснення ефективної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів необхідно створити умови для набуття та розкриття їхніх самореалізаційних можливостей у процесі навчання та під час здійснення «неформальної освіти». Комплекс необхідних знань, поліхудожня підготовка майбутнього вчителя як умова його успішної професійної самореалізації здатні розширити професійну компетентність, що зумовить ефективність формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до самореалізації в музично-творчій діяльності на шляху до забезпечення ними основ музичної освіти молодших школярів.

У другому розділі шляхом аналізу суб'єктної контекстності професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи з'ясована її науково-теоретична багатовекторність, яка полягає в тому, що суб'єктність та активність особистості знаходяться в діалектичній взаємозалежності. Суб'єктна контекстність зумовлює формування низки компетентностей, серед яких основне професійне значення для вчителя початкової школи має його спроможність забезпечувати основи музичної освіти молодших школярів.

У третьому розділі визначено функціональну сутність професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів, яка враховує аксіологічну спрямованість компетентності вчителя, його готовності до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін, у нашому випадку – основ музичної освіти. Набуття відповідної компетентності фахівців відбувається з усвідомленням ними функціональності призначення педагогічної імпровізації в процесі проведення різних форм музичних занять та інноваційної діяльності для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

У четвертому розділі проаналізовано залежність ефективності навчального процесу від організаційно-технологічного складника системи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів. Основними компонентами такої системи є інтерактивні технології та підготовка майбутніх фахівців до оперування ними; удосконалення організаційно-змістовних форм музично-педагогічної підготовки студентів як засобу індивідуалізації й гуманізації навчання школярів

у процесі реалізації поставлених навчально-виховних завдань. Особливе місце в забезпеченні основ музичної освіти школярів належить організації проектної діяльності та спільної навчальної діяльності учнів і відповідна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

П'ятий розділ присвячено визначенню шляхів самореалізації майбутнього вчителя початкової школи в практичній діяльності. Запропонований зміст практичних занять орієнтує майбутніх фахівців на цьому складному професійному шляху.

Практичні заняття за пропонованим проектом рекомендовано застосовувати у визначеному в навчальному посібнику порядку для дотримання логіки його використання. У наданому комплексі практичних занять ураховано всі види музично-виховної та музично-освітньої діяльності, які необхідні вчителям початкової школи для набуття відповідних компетентностей, що формують їхню готовність до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

РОЗДІЛ

1 САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

- 1.1. Проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи до самореалізації в музично-освітній діяльності у науково-педагогічних дослідженнях.
- 1.2. Педагогічні проблеми підготовки майбутніх учителів до самореалізації в музично-освітній діяльності.
- 1.3. Компетентнісний підхід у системі музичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної самореалізації.
- 1.4. Поліхудожня підготовка майбутнього вчителя як умова його успішної професійної самореалізації.
- 1.5. Формування готовності майбутнього вчителя до самореалізації в музично-творчій діяльності.
- 1.6. Значення неформальної мистецької освіти у формуванні готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи.

1.1. Проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи до самореалізації в музично-освітній діяльності у науково-педагогічних дослідженнях

Розвиток суспільства на сучасному етапі характеризується переглядом змісту основних положень педагогіки вищої школи щодо пріоритетів навчання та виховання молоді. Реформування системи педагогічної освіти в Україні у відповідності із Законом України “Про вищу освіту” передбачає об’єктивні орієнтири на підтримку людини, створення для неї умов осягнення механізму саморозвитку та творчої самореалізації у різних сферах життєдіяльності.

Категорія самореалізації – фундаментальна, одна з важливих у якісній характеристиці особистості. Потреба самореалізації – базова потреба особистості. Вона може задовольнятися практично у будь-якій сфері життя людини. Такий процес реалізації сутнісних можливостей особистості є процесом багатоплановим, різнопрофільним, з різними ступенями свого розгортання. Він неможливий без самопізнання та самооцінки. Самореалізація особистості передбачає її свободу, наявність вибору та відповідальності. Вона виявляється як розгортання індивідуальності конкретної особистості.

Гуманістичні принципи навчання і виховання стали одним із найважливіших ціннісних пріоритетів сучасної вітчизняної науки і освіти. Вони дають підставу розглядати майбутнього фахівця як неповторну цілісну особистість, яка здатна робити свідомий та відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Гуманізація є головною умовою реалізації творчого потенціалу випускника вищого навчального закладу, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності, гуманітарної культури. Важливе місце у підготовці майбутнього вчителя початкової школи посідає самоствердження його як цілісної, освіченої, духовно багатой, інтелектуально зрілої, ініціативної і відповідальної особистості, здатної розкрити власну індивідуальність в процесі подальшої багатогранної професійної діяльності. Необхідність орієнтації педагогічного процесу на індивідуальність людини, узгодження її особистісного досвіду із змістом освіти вимагають переосмислення мети, завдань і методів професійної підготовки

студентів, конкретизації шляхів формування творчої особистості, створення та втілення у практику як традиційних, так і нетрадиційних форм і методів навчального процесу.

Нині науково доведено, що мистецтво є найприроднішим засобом самовиявлення людини. Загально визнаною є думка про те, що мистецтво виступає важливим засобом “окрилення душі” [3]. Важливою ідеєю для розуміння ролі мистецтва для освіти є розуміння його педагогічного сенсу, оскільки, за словами А. Маслоу, освіта за допомогою мистецтва цікавить нас не тому, що завдяки їй виникають твори мистецтва, а тому, що при правильному розумінні мистецтва “воно стає парадигмою для всієї подальшої освіти” [2, с.60].

Виховна роль музичного мистецтва високо оцінюється філософською (О. Лосєв, Л. Мазель, О. Мигунов, В. Ражніков, О. Семашко, А. Сохор, Г. Ципін, В. Цукерман та ін.), психологічною (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Є. Крупник, В. Медушевський, О. Мелік-Пашаєв, Є. Назайкінський, В. Роменець, П. Якобсон та ін.) і педагогічною (В. Дряпіка, Л. Коваль, Г. Локарева, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Тарасенко, Г. Шевченко, А. Щербо, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.) думками.

Реалізація сучасних завдань музичного виховання підростаючого покоління залежить від рівня підготовки майбутніх учителів педагогічними навчальними закладами, а також від сформованості у них готовності до самореалізації. У зв’язку з цим проблема підготовки майбутнього вчителя до професійної самореалізації у музично-освітній діяльності набуває особливого значення.

Аналіз стану підготовки вчителя початкової школи показує, що зміна освітньої парадигми посилила увагу дослідників до питань філософії освіти і багатоаспектності вивчення змісту, методів та засобів професійної підготовки (А. Алексюк, В. Бондар, О. Горська, А. Капська, О. Лобова, О. Пехота, О. Хижна, М. Шкіль, О. Ярошенко та ін.), питань філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Кедров, В. Кремень, В. Луговий та ін.), системи психолого-педагогічної та методичної підготовки (К. Авраменко, О. Кульчицька, О. Пономарьова, С. Сисоєва та ін.), теоретико-методичних основ підготовки (С. Гончаренко, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Савченко, В. Тименко, О. Шевнюк, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.), формування творчої активності студентів, професійних якостей майбутніх фахівців, готовності до різних видів діяльності (О. Бабченко, В. Борисов, Л. Гусейнова, Г. Ніколаї, Г. Шевченко, В. Шульгіна та ін.).

Проблеми теоретичних та методичних засад підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у професійній діяльності, розвитку особистості і сучасні концептуальні філософські положення досліджуються у працях відомих вчених М. Кагана, В. Муляра, М. Недашківської, П. Кравчук, В. Шинкарука, В. Шановського та ін. Вони підкреслюють значення суб'єктивного досвіду, як важливого фактору дослідження проблем творчої особистості, акцентують увагу на унікальності кожної особистості, самостійності її життєвої позиції. Надаючи пріоритет самоцінності особистості, філософи спираються на творчість, яка перетворює, змінює особистісні якості людини, удосконалюючи їх. У своїх психологічних дослідженнях вчені В. Моляко, Я. Пономарьов, Л. Анциферова, Д. Богоявленська, Д. Леонт'єв, П. М'ясоїд, В. Роменець інтерпретують реалізацію творчих можливостей особистості як діалектично взаємопов'язаний перебіг процесів об'єктного та суб'єктного творення в умовах виконання практичної діяльності. Здатність людини до самоактуалізації як можливості самостійно визначати свої життєві орієнтири є пріоритетним напрямом дослідження психологів гуманістичного спрямування А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та В. Франкл. Представники гуманістичної школи дотримуються думки щодо активного втілення власного "Я" особистості, що виступає основою творчих процесів, зокрема у мистецтві.

Дефінітивна характеристика означеного феномена представлена сучасними українськими науковцями, авторами "концепції життєтворчості" (В. Доній, І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань, В. Тихонович, В. Шинкарук). Вчені висвітлюють самореалізацію як полікомпонентний феномен свідомої цілеспрямованої об'єктивації сутнісних сил особистості у контексті її життєтворчості.

Проблема самореалізації студента, його активної творчої діяльності у сучасних умовах освітнього простору у вищих навчальних закладах України, розглядається як проблема філософії освіти в науковому доробку таких відомих науковців як А. Алексюк, Б. Гершунський, І. Зязюн, М. Євтух, В. Майборода, С. Сисоєва. На думку вчених В. Андрєєва, І. Беха, Є. Бондаревської, Г. Волинка, А. Деркача, В. Зазикіна, Н. Кічука, А. Мурашова, В. Серікова, О. Сухомлинської, І. Якиманської, Ю. Ясиновського, функціональність та структурованість моделі підготовки майбутніх учителів до самореалізації у музично-освітній діяльності у вищому навчальному закладі забезпечують культурологічний, особистісно-діяльнісний, акмеологічний та синергетичний підходи, що є методологічними

константами комплексного, інтегрального підходу до формування творчого потенціалу студентів.

У музично-освітній практиці питання розробки організаційно-методичних засобів, що сприяють реалізації творчих можливостей студентів, висвітлені у наукових дослідженнях Л. Масол, О. Музальова, О. Олексюк, Г. Падалки, В. Ражнікова, О. Рудницької, Г. Саїк, Н. Сегеди, О. Теплової, П. Харченко, Г. Хусаїнової, О. Щолокової. Інтеграція педагогічного і виконавського компонентів у цілісній професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя, здатного здійснювати музичну освіту молодших школярів, знайшла своє відображення у дослідженнях О. Абдулліної, Л. Арчажникової, А. Болгарського, З. Квасниці, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, В. Шульгіної), концептуальних положеннях теорії та педагогіки виконавства (Л. Баренбойм, Г. Коган, А. Корто, Є. Ліберман, Г. Нейгауз, К. Мартинесен, Г. Ципін). Вчені впевнено доводять думку про необхідність розробки нових педагогічних технологій, які на всіх етапах навчально-виховного процесу будуть сприяти не тільки накопиченню знань, умінь, а матимуть на меті постійне збагачення досвідом творчості. Проте, реалізації намічених цілей бракує невідповідність між динамікою зростання творчого потенціалу студентської молоді та обмеженістю змісту і технологій її професійної підготовки; між необхідністю активно-творчої позиції майбутнього вчителя початкової школи у здійсненні музично-освітньої діяльності і не завжди продуктивними формами його виконавської діяльності.

Цілеспрямована орієнтація на стимулювання механізмів творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи у музично-освітній діяльності, особливо в аспекті організаційно-методичного забезпечення фахової діяльності студентів, потребує подальшого дослідження.

Аспект теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до самореалізації у музично-освітній діяльності у процесі фахової підготовки системно та комплексно не вивчався, тому необхідність пошуку шляхів становлення особистісної унікальної “траєкторії” самореалізації кожного студента та оригінального стилю його творчої музично-освітньої діяльності зумовлює та визначає актуальність даної проблеми.

Література до підрозділу 1.1

1. Из истории музыкального воспитания : хрестоматия / [сост. О. А. Апраксина]. – М. : Просвещение, 1990. – 207 с.
2. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы : пер. с англ. / Абрахам Маслоу. – М. : Смысл. – 245 с.
3. Флоренський П. А. (священник). Сочинения : в 4 т. / П. А. Флоренський. – М. : Мысль, 1994. – Т. 1. – 797 с.
4. Хижна О. П. Теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до забезпечення основ мистецької освіти учнів початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. П. Хижна ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 41 с.

Питання для перевірки

1. Чому, на Вашу думку, музичне мистецтво є важливим засобом самовираження особистості?
2. Якими державними документами визначається зміст професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи?
3. Без яких процесів неможлива реалізація сутнісних можливостей особистості?

Завдання для самостійної роботи

1. Доведіть, що гуманізація є основною умовою реалізації творчого потенціалу випускника вищого навчального закладу, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності.
2. Визначте роль мистецтва у професійній підготовці вчителя початкової школи.
3. Випишіть основні положення Галузевих стандартів щодо використання музичного мистецтва для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.
4. Проаналізуйте 2-3 музичні твори, визначте їх музично-освітні функції.

1.2. Педагогічні проблеми підготовки майбутніх учителів до самореалізації в музично-освітній діяльності

Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства визначається головною тенденцією – ставленням до людини як найвищої цінності. Саме для початку ХХІ століття є характерним зростання розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого проекту соціального розвитку.

Сучасні освітні нормативні документи засвідчують особливу увагу до освіти з боку держави та зумовлюють об'єктивні орієнтири стратегії розвитку української національної освіти на підтримку людини, створення для неї умов досягнення механізму саморозвитку та творчої самореалізації у різних сферах життєдіяльності.

Гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу як пріоритетна суспільна проблема вимагає стрімкого підвищення статусу мистецтва в системі професійної підготовки студентської молоді. Застосування мистецьких дисциплін сприяє формуванню гуманістичної спрямованості майбутнього громадянина, здатного брати участь у діалозі культур, розвиває творчі здібності особистості. Сформована здатність до художнього пізнання світу значною мірою сприяє розумовому вихованню, адже збагачує інтелектуальні процеси майбутнього фахівця. Тому фахова підготовка вчителя початкової школи зобов'язана щільно використовувати мистецькі чинники. Художнє пізнання світу активно впливає на мотиваційну сферу особистості педагога, визначає повноцінний розвиток його загальної культури.

Незамінним засобом культуротворчої роботи вчителя початкової школи є музика. Творчий потенціал музичного мистецтва зобов'язує педагога до пошуку нетривіальних форм музично-виховної роботи з учнями. Проте готовність вчителя до творчо-інтерпретаційного використання музики в освітньо-виховному процесі початкової школи поки залишається невисокою. Переважає гносеологічно-просвітницький підхід до використання музичного мистецтва в освітньому процесі сучасної школи. Його ціннісно-виховний потенціал у більшості залишається нереалізованим, оскільки вчитель часто не готовий до художньої інтерпретації музичних образів та адекватного їх

застосування у виховній роботі з дітьми та забезпеченні основ музичної освіти.

Тому важливо проаналізувати проблеми у підготовки майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів та виявити суперечності цього процесу.

Загальна музична освіта учнів початкової школи розглядається як особистісне надбання, комплекс змін в процесі духовно-практичного осягнення музичного мистецтва, що виявляється в результаті власної активності учнів та виражається в оволодінні системою знань, умінь та навичок, досвідом самостійної музично-творчої діяльності.

Досвід роботи зі студентами спеціальності “Початкова освіта” переконує, що підготовка їх до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів здебільшого не відповідає вимогам часу і потребує удосконалення відповідно до нової освітньої парадигми. Аналізуючи Галузевий стандарт вищої освіти, зокрема освітньо-професійну програму підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010102 – Початкова освіта (розробники: В. Бондар, І. Шапошникова, А. Каніщенко та ін.), звертаємо особливу увагу на унормовані вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої та професійної підготовки вчителя початкової школи. Знаменно, що в системі змістових модулів, які визначають необхідні фахові уміння вчителя початкової школи (професійна та практична підготовка), пильна увага приділена музичному вихованню як засобу всебічного гармонійного розвитку школярів. Тут унормовано необхідність формування у вчителя початкової школи специфічних навичок, а саме: спираючись на опанування основних елементів музичної мови як засобу вираження й осмислення художньо-образної інформації, практичне засвоєння основних музичних понять у процесі сприймання та виконання музичних творів, навчити учнів усвідомлено сприймати фольклор як невід’ємну складову частину національної музичної культури, знати творчість найвідоміших вітчизняних і зарубіжних композиторів, викликати інтерес до різноманітних форм виконавської діяльності (хоровий, ансамблевий і сольний спів, рухи під музику, пластичне інтонування, гра на елементарних музичних інструментах [1, с. 95]. Водночас освітньо-професійна програма наголошує на необхідності зв’язку художньо-педагогічних і загальнопедагогічних умінь учителя початкової школи, передбачаючи його уміння організовувати виховні справи та колективні творчі справи з метою максимального впливу на розум, емоції, духовність і естетичні погляди дітей [1, с. 98]. Такий вплив, з нашого погляду, без опори на мистецькі засоби є нездійсненим.

З огляду на вищесказане, підкреслимо величезну роль художньо-естетичної підготовки вчителя початкової школи, яку не варто

звужувати до формування вузькоспеціальних навичок (співати, диригувати, грати на музичному інструменті) тощо. Педагог у початковій школі повинен бути своєрідним “транслятором” художньої культури (як національної, так і світової). Тому родовою функцією вчителя є просвітництво, поза яким неможливо сформувати у дітей цілісні уявлення про світ музичних образів і суттєво вплинути на художні смаки школярів. Аналіз навчального плану спеціальності 6.010102 “Початкова освіта” засвідчив дуже малу кількість дисциплін мистецького спрямування, а також незначну кількість годин, відведених на їх вивчення. До того ж, відсутність взаємозв’язків між предметами мистецького циклу в системі підготовки майбутнього фахівця, не дає цілісного уявлення про соціокультурні смисли художньо-педагогічної діяльності. Предметне роз’єднання стає однією з причин “мозаїчності” фахової підготовки майбутніх учителів у той час, коли вочевидь переважають інтегративні тенденції в освіті.

Успішність професійної самореалізації майбутнього вчителя початкової школи у забезпеченні основ музичної освіти учнів залежить, перш за все, від рівня його музично-теоретичної підготовки. Динаміка змін музично-мовних закономірностей нашої епохи відбивається в напруженій еволюції музичного мистецтва. При цьому задача пробудження духовності через музику не знімається з самої теорії музики. Вийти на більш широкий культурологічний рівень теоретичного навчання майбутнім учителям допомагає синтез найновіших досягнень музичної теорії з психологією й педагогікою, концептуальне прагнення до інтеграції музично-теоретичних знань “в єдину педагогічну систему, що базується на спільності художніх і педагогічних задач” [2, с. 3], обговорення конкретних теоретичних питань із більш широких філософсько-естетичних позицій у руслі сучасної тенденції гуманітаризації освіти [5], поєднання логічного підходу з історичним, що дозволяє інтегрувати традиційні теоретичні предмети в смислові навчальні блоки на історико-стильовій основі [4; 5] “зادля набуття уміння історико-стильової орієнтації майбутніми вчителями...” [4, с. 205].

Навчальним планом для підготовки майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів передбачено вивчення відповідної методики. Опанування великого за обсягом та складністю матеріалу може бути плідним тільки на основі його інтеграції й спрямування у загальне культурологічне русло. Усі знання та вміння студентів повинні скластися у цілісну картину музично-педагогічної діяльності й утворити підґрунтя для подальшої самореалізації в процесі професійної діяльності. Зауважимо, що самостійне опанування будь-яким музичним інструментом або самовдосконалення власної вокальної підготовки складатимуть

додатковий комплекс професійних компетентностей і можливостей учителю початкової школи для успішної та ефективної праці.

У результаті засвоєння теоретичних і практичних дисциплін випускник повинен осягнути естетичну сутність музичного мистецтва, набути професійних умінь і навичок, оволодіти музично-історичними знаннями, методами організації музично-пізнавальної діяльності учнів, навчитись розуміти зміст, форму і стиль музичного твору, тобто оволодіти достатнім рівнем музично-теоретичної, методичної та практичної підготовки, музично-педагогічної культури.

Створення комплексних музично-теоретичних курсів сприятиме осягненню музичного твору в його цілісності, підвищенню уваги до художньо-естетичного боку музики, інтеграції великого об'єму знань майбутнього вчителя в єдину практично спрямовану систему. Важливою проблемою музично-теоретичної підготовки вчителів також є переорієнтація її змісту у відповідності з реально існуючими потребами сучасної школи в умовах культурної ситуації сьогодення. Гострі суперечності між художньо-естетичними задачами мистецтва та функціонально-прикладними потребами шоу-бізнесу, існування молодіжних субкультур, плюралізм мистецьких тенденцій, напрямків, стилів, течій, шкіл доцільно враховувати під час бажаної самостійної музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів, їх естетичного й творчого спрямування, при складанні типових навчальних програм з методики музично-виховної роботи, відборі музичного матеріалу.

Стимулом розвитку і вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів є, на нашу думку, необхідність подолання суперечностей між:

- наявними в суспільстві високохудожніми цінностями музичної культури та рівнем музичних інтересів майбутніх учителів початкової школи;

- потребою студентів у художньо-творчій самореалізації і обмеженими можливостями щодо цього в навчальному процесі ВНЗ;

- необхідністю збільшення за обсягом та складністю змісту музично-педагогічних знань та наявною пропозицією з боку усталеної професійної підготовки фрагментарного, утилітарного знання;

- функціональною спрямованістю викладання фахових дисциплін та інтегративним характером художньо-педагогічної діяльності вчителя початкової школи;

- інтегративними тенденціями в освіті та предметною роз'єднаністю у фаховій підготовці майбутнього вчителя початкової школи.

З метою подолання визначених суперечностей, сучасна система фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи повинна

системно формувати у нього різнобічні уміння – художньо-аксіологічні, загальнопедагогічні й виконавські.

Художньо-аксіологічні уміння вчителя початкової школи покликані забезпечити грамотний художньо-педагогічний аналіз музичних творів, адекватне “розкодування” художнього образу й оптимальне формулювання виховної програми його використання в освітньому процесі. Педагог має попередньо глибоко осягнути ціннісно-філософську суть музичного образу для того, щоб якнайточніше визначити його виховний потенціал.

Загальнопедагогічні уміння вчителя початкової школи забезпечують необхідну виразність подачі художнього матеріалу і трансляції власного ставлення до музичного образу. Саме ці уміння дозволяють педагогу професійно створити ситуацію художньо-естетичного спілкування, найважливішою ознакою якої є емоційне зараження, передати дітям “живе відчуття” художньої цінності мистецького матеріалу.

Виконавські уміння є незамінною ланкою в системі готовності вчителя початкової школи до музично-освітньої та музично-виховної роботи. Виконавські уміння вчителя безпосередньо забезпечуються художньо-аксіологічними і загальнопедагогічними уміннями.

Таким чином, гнучке художнє мислення, яскраве слово, влучний жест, уміння організувати слухацьку аудиторію, виконавська майстерність – усе разом допоможе педагогу адекватно вплинути на емоційно-вольову сферу вихованців.

Необхідним, на думку О. Хижної [7], є створення позитивної мотивації і особистої установки студентів до забезпечення основ музичної освіти учнів початкової школи; гнучкість, варіативність, адаптивність і відкритість змісту та форм навчання відносно до індивідуальних особливостей студентів і умов підготовки шляхом вільного вибору студентами спецкурсів і спецсеминарів з музичної (мистецької) тематики; збагачення теоретичних курсів циклу психолого-педагогічних та мистецьких дисциплін практично значущими професійними знаннями; різноплановість і пріоритет інтенсивних, насамперед, дослідницьких методів навчання. Такий підхід сприятиме коригуванню музично-теоретичної підготовки студентів відповідно до сучасних завдань музичної освіти і виховання школярів і забезпечить сприятливі умови для професійної самореалізації у майбутній музично-освітній діяльності.

 Література до підрозділу 2.1

1. Галузевий стандарт вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спец. 6.010102 “Початкова освіта” / розроб. В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко та ін. ; за заг. ред. В. І. Бондаря. – К., 2006. – 140 с.
2. Горемичкін А. І. Основи музичної мови : підручник-дослідження з методики викладання музично-теоретичних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти (для підготовки магістрів) / А. І. Горемичкін. – Мелітополь : МДПУ, 2005. – 248 с.
3. Из истории музыкального воспитания : хрестоматия / [сост. О. А. Апраксина]. – М. : Просвещение, 1990. – 207 с.
4. Малашевська І. А. Інтегрована музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі / І. А. Малашевська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 205-208.
5. Побережна Г. І. Загальна теорія музики : підруч. / Г. І. Побережна, Т. В. Щириця. – К. : Вища шк., 2004. – 303 с.
6. Побережна Г. І. Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах / Г. І. Побережна, Т. В. Щириця // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 16-18.
7. Хижна О. П. Теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до забезпечення основ мистецької освіти учнів початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. П. Хижна ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 41 с.

Питання для перевірки

1. Які існують проблеми в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів?
2. Чому, на Вашу думку, у процесі фахової підготовки вчителя початкової школи необхідно обов’язково враховувати мистецькі чинники?
3. Що становить зміст музично-теоретичної та музично-практичної підготовки вчителя початкової школи?

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з навчально-методичними працями Ваших викладачів-методистів.
2. Знайдіть в Інтернет-мережі програми з самостійного оволодіння будь-яким музичним інструментом та поділіться цією інформацією з однокурсниками.
3. Визначте рівень власних можливостей самореалізації в музичній освіті.

1.3. Компетентнісний підхід у системі музичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної самореалізації

Реалізація сучасних завдань музичного виховання учнів загальноосвітньої школи залежить від рівня підготовки майбутніх учителів педагогічними навчальними закладами. Вища педагогічна освіта спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, професійної підготовки фахівців, які мають визначати темпи й рівень науково-освітнього, соціально-культурного та економічного прогресу; на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства.

Прагнення України стати повноправним членом Європейської спільноти вимагає орієнтації системи вищої освіти на підготовку фахівців із високим рівнем професійної компетентності, конкурентно-спроможних і мобільних на ринку праці. В якості нового парадигмального підходу, що може сприяти подоланню знаньєвих орієнтацій вищої освіти, підготовці цілісної, освіченої, духовно багатой, інтелектуально зрілої, ініціативної, відповідальної особистості майбутнього вчителя, здатної розкрити власну індивідуальність в процесі професійної самореалізації, в контексті Болонського процесу запропонований компетентнісний підхід.

Під поняттям компетентнісний підхід розуміється спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має бути сформована у процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [6, с. 67]. Як зазначає Н. Бібік, перехід до компетентнісного підходу, за одностайною думкою науковців і практиків, “означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі” [1, с. 47].

Компетентнісний підхід до освіти сьогодні одночасно є проблемою і науково-теоретичною, і практично-прикладною. Теоретичні проблеми компетентнісного підходу до навчання розглядались у дослідженнях С. Бондар, Н. Бібік, О. Бігич, О. Бірюк, І. Булах, О. Дубасенюк, І. Єрмакова, О. Заблоцької, С. Клепко, О. Кононко, О. Овчарук, О. Пометун, Д. Рум'янцевої, О. Савченко, Л. Сохань та ін.

Серед учених найбільш ґрунтовні праці з проблем компетентнісної освіти належать Н. Гришановій, І. Зимній, В. Кальнею, В. Краєвському, Л. Луценко, Ю. Татур, А. Хуторському, В. Шадрикову, С. Шишову. Широко обговорюється питання застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів (А. Андрєєв, В. Антипова, І. Зимня, В. Краєвський, Л. Парашенко, О. Семенов, І. Соколова та інші).

Аналіз науково-теоретичних праць та практики професійної освіти студентів дає можливість констатувати той факт, що в останні роки проблема компетентнісного підходу розробляється активно і всебічно. Проте недостатньо уваги приділяється проблемі більш якісної підготовки студентів до майбутньої професійної самореалізації за допомогою музичного мистецтва. Останнє, впливаючи на почуття, свідомість людини, здійснює пізнавальну, естетичну, розвивальну, корекційну та інші функції. Отже, компетентнісний підхід у мистецькій освіті передбачає зокрема формування музичних компетенцій студентів вищих навчальних закладів, тобто необхідного комплексу знань, навичок, відносин та досвіду, що допомагає реалізувати професійну підготовку майбутніх учителів, сформуванню у них готовності до самореалізації у музично-освітній діяльності.

Дослідження будь-якого педагогічного явища вимагає з'ясування його складових. На визначення сутності компетенцій, виокремлення їх складових, необхідності структурування звертають увагу у своїх працях О. Овчарук, О. Савченко, С. Трубачова, А. Хуторський та ін. Питанням компетентнісного підходу в галузі мистецької освіти, його функціям у підготовці майбутніх учителів, здатних забезпечити для учнів початкових класів набуття основ музичної освіти, присвячені праці О. Барицька, О. Бордюк, Н. Гуральник, О. Єременко, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, М. Ткач та ін. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що музичні компетенції майбутнього вчителя визначені недостатньо.

Обґрунтовуючи значення компетентнісного підходу у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до професійної самореалізації, важливо виявляти музичні компетенції, які можуть і повинні стати основними результатами професійної освіти.

Сьогодні ефективна робота майбутнього вчителя залежить не тільки від володіння певним об'ємом знань, але й уміння ними оперувати, бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. А це потребує спеціальної підготовки, яка б дозволила розвинути адаптаційні можливості майбутнього вчителя, зокрема вчителя початкових класів, щоб уміти організувати, утримувати під контролем

і координувати особистісно зорієнтований навчальний процес, обрати оптимальні засоби для досягнення поставлених педагогічних цілей. Цьому і сприяє компетентнісний підхід до навчання.

До того ж, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес впливає практично на всі функції педагога. Це зумовлює необхідність набуття ним нових знань, умінь, навичок, уявлень, тобто вихід на новий рівень професійної компетентності, пов'язаний з діяльністю в інформатизованому навчальному просторі. Інформаційно-технологічна компетентність стає суттєвим елементом оновленої професійної компетентності.

Дотепер дослідники не досягли єдності в розумінні сутності термінів “компетенція” й “компетентність”. Поняття “компетентність” використовується для опису кінцевого результату навчання; поняття “компетенція” здобуває значення “знаю, як” на відміну від раніше прийнятого орієнтира в педагогіці “знаю, що” [5].

Компетентність, за визначенням О. Пометун, потрібно сприймати як об'єктивну категорію, що фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, завдяки яким педагог здатний здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності [7, с. 19].

Найбільш ґрунтовно в педагогічній науці розмежувала зазначені поняття стосовно вищої школи О.Заблоцька [3]. На основі контент-аналізу вона прийшла до висновку, що:

– компетентність – це якість реалізації на практиці результату формування у суб'єктів навчання компетенцій, визначених нормативними джерелами для певної галузі діяльності (якість реалізації кваліфікації);

– кваліфікація – це офіційне визнання результату формування в суб'єктів навчання компетенцій, визначених нормативними освітніми документами для певної галузі діяльності;

– компетенції є одиницями та результатом освітньої діяльності при компетентнісному підході;

– компетенція – це інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, умінь, навичок, способів діяльності, особистісних цінностей та здатності їх застосування в процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності [3, с. 55].

У процесі визначення вимог до педагогів-практиків широко застосовується термін “професійна компетентність” як готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності [8]. Професійна компетентність, таким чином, передбачає сукупність інтегрованих знань, умінь і досвіду, а також

особистісних якостей, що дозволяють людині ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність, тобто професійно самореалізуватись [8, с. 13]. Людина є компетентною не сама по собі, а відносно реалізації зовнішніх функцій, тобто успішно функціонує у відповідь на індивідуальні або соціальні вимоги, здійснює діяльність або виконує задачі.

Професійна компетентність має свою структуру, класифікаційні ознаки. Так, О. Дубасенюк, до основних складових елементів професійно-педагогічної компетентності відносить:

- компетентність у сфері теорії та методики виховного процесу;
- компетентність у сфері фахових предметів;
- соціально-педагогічну компетентність;
- диференціально-психологічну компетентність;
- аутопсихологічну компетентність [2].

І. Лернер, В. Краєвський, А. Хуторський пропонують розглядати кожен компетентність як єдність трьох складових:

- когнітивна складова (наявність системи педагогічних і спеціальних предметних знань);
- операціонально-технологічна складова (володіння методами, технологіями, способами педагогічної взаємодії, методами навчання даного предмета);
- особистісна складова (етичні й соціальні позиції й установки, риси особистості спеціаліста) [4].

А. Маркова виділяє такі види професійної компетентності:

- спеціальна компетентність – володіння власне професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;
- соціальна компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в даній професії прийомами професійного спілкування, соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці;
- особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості;
- індивідуальна компетентність – володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю без перевантажень [4].

Професійна компетентність учителів початкової школи щодо готовності забезпечувати основи музичної освіти учнів передбачає усвідомлення ними специфіки, яка визначається метою та змістом музично-освітньої діяльності вчителя в школі та є виявом якості реалізації на практиці результату формування у суб'єктів навчання

фахових музично-освітніх компетенцій, визначення яких є важливою методологічною позицією для аналізу цього феномену і керування процесом його формування.

Визначення фахових музичних компетенцій та їх структури ґрунтується на виділенні основних видів музичної діяльності на музичних заняттях освітнього змісту, у роботі проблемної групи та під час проведення музично-освітніх заходів. Аналіз педагогічної літератури показав, що ряд авторів виділяє такі основні види музичної діяльності: музично-теоретичну, музично-історичну (Е. Абдуллін, О. Ніколаєва); діяльність композитора, виконавця, слухача (В. Усачова, Л. Школяр); музичне сприймання, хоровий спів, виконання музично-ритмічних рухів, засвоєння необхідних музичних понять і термінів, елементарне музикування, інсценування пісень, ритмічну й пластичну імпровізацію тощо (О. Ростовський, Л. Хлебникова, Р. Марченко) та інші.

Аналіз видів музичної діяльності, а також розгляд галузевих стандартів щодо підготовки вчителя музики дозволяють виокремити найактуальніші базові різновиди музичної діяльності: сприймання музики; виконання музики; створення музики; оцінювання музичних явищ. Вони мають стати основою для розробки моделі фахових компетенцій майбутніх учителів початкової школи для забезпечення основ музичної освіти учнів.

Чотирьом базовим видам музичної діяльності відповідають чотири види фахових музичних компетенцій:

– когнітивно-перцептивні (накопичення фахових знань – музично-теоретичних, технологічних, методичних), які є теоретичною і методичною основою ефективної музично-освітньої діяльності вчителя початкових класів;

– практично-виконавські (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь: вокально-мовленнєвих, ритмічно-рухових, інструментальних), що зумовлюють практичну реалізацію технологічного комплексу в процесі навчання;

– творчі (інтерпретаційні, імпровізаційні, проектувальні вміння, творча самостійність);

– ціннісно-орієнтаційні (формування нормативно-регулятивних механізмів оцінної діяльності – ціннісних орієнтацій, смаків, ідеалів, мотивів).

Таким чином, професійну компетентність учителів початкової школи, які готуються до забезпечення основ музичної освіти школярів, поряд з багатьма іншими компетенціями, складають музичні компетенції, які є сукупністю базових музичних знань, сформованих умінь і навичок елементарного музикування, оцінної діяльності та досвіду творчої музичної діяльності. Це зумовлює

успішну самореалізацію майбутнього вчителя у музично-освітній діяльності, здійснення музично-педагогічного впливу. Набуття фахових музичних компетенцій стане поштовхом щодо удосконалення інших предметних компетенцій, що, у свою чергу, сприятиме розширенню професійних можливостей майбутніх учителів початкової школи.

Література до підрозділу 1.3

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : (Бібліотека з освітньої політики) / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47-52.
2. Дубасенюк О. А. Концептуальні положення теоретичної професійної діяльності / О. А. Дубасенюк // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 4. – С. 94-97.
3. Заблоцька О. С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти / О. С. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2008. – Вип. 39. – С. 52-56.
4. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2008. – Вип. 42. – С. 106-110.
5. Исаева Т. Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя / Т. Е. Исаева // Педагогика. – 2006. – № 9. – С. 55-60.
6. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : (Бібліотека з освітньої політики) / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – С. 66-72.
7. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18-20.
8. Шапошников К. В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика профессионального образования” / К. В. Шапошников. – Йошкар-Ола, 2006. – 26 с.

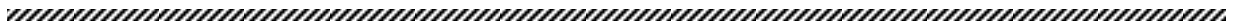

Питання для перевірки

1. Чим відрізняються поняття “компетенція”, “компетентність”, “професійна компетентність” учителя початкової школи, який здійснює музично-освітню діяльність?
2. У чому сутність компетентнісного підходу в мистецькій освіті?
3. Яким чотирьом базовим видам музичної діяльності відповідають чотири види фахових музичних компетенцій?

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте, які компетенції вчителя Ви маєте для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.
2. Схарактеризуйте професійні компетенції однокурсників.

1.4. Поліхудожня підготовка майбутнього вчителя як умова його успішної професійної самореалізації

Концепція педагогічної освіти в Україні визначає підготовку вчителів початкової школи важливим завданням розбудови освіти в умовах її гуманізації та гуманітаризації. Ускладнення завдань загальної музичної освіти та естетичного виховання школярів на нинішньому етапі розвитку суспільства зумовлюють підвищення вимог до фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи, який для забезпечення основ музичної освіти школярів, має поєднати в собі риси педагога й музиканта, філософа й психолога, культуролога й мистецтвознавця.

Реалізація сучасних завдань загальної музичної освіти залежить від рівня підготовки майбутніх учителів початкової школи педагогічними навчальними закладами, від сформованої у них готовності до забезпечення основ музичної освіти учнів початкових класів.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел засвідчує, що в теорії й практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою модернізації та вдосконалення професійної підготовки вчителя початкової школи.

У працях науковців визначені домінатні ознаки стратегії професійної підготовки фахівців з позиції нової філософії освіти (Р. Аронов, І. Зязюн, О. Карпов, Ю. Корсак, В. Кудін, Н. Ничкало, О. Онищенко, О. Рудницька та ін.); здійснено аналіз розвитку педагогічної майстерності, творчості в працях вітчизняних і зарубіжних авторів (І. Зязюн, О. Капченко, Т. Кошманова, М. Лещенко, Л. Онищук, О. Пехота та ін.); виявлено особливості підготовки вчителів до використання інноваційних технологій (К. Завалко, С. Коновець, Е. Лузік, В. Роменець, О. Щербак та інші).

В умовах сьогодення підвищення якості музично-освітньої ерудиції у підготовці студентів передбачає узгодження її з потребами цілісного підходу до художньо-виховної роботи в школі. Характерною рисою сучасної музичної освіти гуманістичного спрямування є інтегративність (С. Горбенко), яка передбачає цілісне залучення учнівської молоді до мистецтва. У цьому зв'язку дедалі більшого значення набуває проблема упровадження поліхудожнього контексту фахової мистецької освіти, за якої підвищення якості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів вимагає цілісності педагогічного процесу. Вагоме місце в цьому процесі займає інтеграція різних художніх навчальних дисциплін. Саме інтеграція докорінно змінює зміст і структуру фахової підготовки майбутнього вчителя, сприяє цілісному системному засвоєнню теоретичних знань, практичних умінь і навичок, пов'язаних з музично-естетичною освітою, забезпечує механізмами і способами здійснення потенціалу самореалізації в подальшій професійній діяльності. Стає очевидною важливість міждисциплінарної інтеграції, що виражається у багатоаспектному переплетінні проблем, предметів і методів пізнавальної діяльності та реалізується у таких проявах, як: формування нових дисциплін, теорій, концепцій інтегрованого характеру; синтез взаємодіючих знань; виникнення нової інтегрованої галузі знання тощо. Завдяки міждисциплінарній інтеграції долаються суперечність між розрізненими знаннями з окремих дисциплін і необхідністю синтезу цих знань, їх комплексного застосування на практиці, що існують у багатопредметній системі викладання.

Збагаченню художньо-культурологічного знання на засадах інтеграції присвячені праці Г. Падалки, О. Рудницької, О. Соколової, О. Хижної, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін.

Прогресивним напрямком у вирішенні зазначеної проблеми є створені нові програми з художньої культури, технологій поліхудожнього розвитку молоді, концепцій мистецької освіти на засадах інтеграції (Л. Кондрацька, Л. Масол, Н. Миропольська, Т. Рейзенкінд, Л. Тишевська, В. Шейко).

Разом з тим у практиці професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, здатного забезпечити основи музичної освіти школярів, недостатньо реалізується поліхудожній підхід до навчання, в результаті чого випускники далеко не завжди спроможні до проведення педагогічно доцільних і художньо обґрунтованих аналогій між музикою й іншими гранями художнього пізнання. З огляду на вищезазначене актуальною є проблема, що спрямована на формування у майбутнього вчителя початкової школи особистісних смислів не лише в межах монохудожнього простору музики, але й в умовах вирішення проблеми його цілісного художнього розвитку в контексті інтеграції, взаємопроникнення різних видів художньої діяльності, їх взаємозв'язків та активної взаємодії.

Обґрунтування важливості поліхудожньої підготовки майбутнього вчителя початкової школи як умови його успішної професійної самореалізації, зумовили перегляд її змісту, що передбачає удосконалення системи історико-теоретичних знань, набуття виконавських умінь і навичок, досвід інтепретаційної діяльності студентів в галузі музичного мистецтва, необхідних для здійснення професійних функцій учителя на заняттях з музичного мистецтва. Це необхідний, базовий, але недостатній компонент музичної підготовки майбутніх учителів. Вищий її рівень забезпечують естетичний, творчий і педагогічний аспекти, що спрямовують навчально-виховний процес на активну самореалізаційну діяльність студентів та саморозвиток їх естетичної свідомості, активізацію творчих проявів, орієнтацію музично-освітньої діяльності студентів на педагогічні потреби шкільної практики.

У дослідженнях Л. Масол, Г. Шевченко, Б. Юсова взаємодія мистецтв в педагогічному процесі трактується як особлива форма залучення учнів до пізнання художньої творчості, що дістала назву поліхудожнього виховання. Мету поліхудожнього виховання вчені вбачають в тому, щоб дати можливість учням усвідомити витoki різних видів художньої діяльності і набути знань, умінь і навичок в галузі кожного мистецтва.

Поліхудожня підготовка передбачає формування у студентів естетичного ставлення до різних видів мистецтва на основі усвідомлення їх універсальних і специфічних закономірностей художньо-образного відтворення дійсності, залучення їх до різних видів мистецтва [1].

В основу теоретичних і методичних засад професійної поліхудожньої підготовки вчителя початкової школи має бути покладений синтез мистецтв як методологічний принцип формування й розвитку музичної свідомості. Застосування різних видів мистецтв

впливає на оригінальність усвідомлення художніх образів, якість саморозвитку духовності студентів.

Кожний художній твір можна уявити у вигляді “образної конструкції”, зміст якої визначається формою, специфікою художньої мови. Поняття “взаємодія мистецтв” розглядається як уніфікований засіб, здатний формувати в майбутніх учителів здібність синтезувати різні типи художньо-образних конструкцій і здійснювати одночасний чи послідовний перехід від одного типу конструкції до іншої.

Зазначене набуває особливого сенсу в сучасних умовах скорочення годин у навчальних планах на уроки музичного мистецтва, що безпосередньо та опосередковано впливає на відсторонення учнів початкових класів від ознайомлення та глибокого опанування музичним мистецтвом на уроках музики під безпосереднім професійним керівництвом учителя. Цей факт змін у системі загальної освіти вимагає активізації свідомості та компетентнісного потенціалу вчителів початкової школи з метою їх самовдосконалення та самореалізації (К. Завалко, А. Зайцева) в процесі вирішення проблем та забезпечення основ музичної освіти школярів, що є однією з умов збереження інтелектуально-творчого потенціалу підростаючого покоління.

Поліхудожня музично-педагогічна освіта майбутнього вчителя музики спрямована на підготовку фахівця, який усвідомлює значення множин всіх підсистем навчання в контексті інтегративного підходу, зумовленого акцентуванням на структурі професійної діяльності як інструментарію навчання й виховання учнів з метою формування вмій сприйняття, музичних здібностей, образного, музичного мислення, умій оцінювати сенс музичного мистецтва, інтерпретувати емоційно-образний зміст, самореалізовуватись засобами музичного мистецтва, усвідомлювати роль цілеспрямованого процесу оволодіння знаннями про естетичні ідеали, філософські думки, типології сучасних форм художнього мислення та збагачувати цими знаннями підростаюче покоління [2]. Цей аспект актуальний і при підготовці майбутнього вчителя початкової школи, який покликаний забезпечити не тільки передачу готових знань, розвиток в учнів навичок і вмій, а й сприймання світу в єдності образів і понять, поєднання раціональної й почуттєвої сфери особистості. Останнє потребує саме поліхудожньої самопідготовки майбутнього вчителя початкової школи, який здатен оволодіти нескладними навичками музикування, засобами пізнання мови музики, кіно, поезії, театрального та образотворчого мистецтв.

У процесі поліхудожньої самопідготовки студентам важливо усвідомити ту місію, яку покладено на їх професійну реалізацію, необхідність у спілкуванні з різними видами мистецтва на основі розширення їх мистецької компетентності. Для цього необхідно забезпечити розширення загальнохудожньої ерудиції студентів.

Доцільним буде введення в навчальний процес спецкурсу, зміст якого буде поєднуватись зі шкільною проблематикою і ґрунтуватись на інтегративному вивченні різних видів мистецтва при збереженні пріоритетної уваги до музичного мистецтва та музичної освіти.

Важливим напрямком поліхудожньої підготовки є також збагачення у студентів художньо-сенсорного досвіду осягнення музики, активізація музично-образної уяви завдяки ознайомленню їх з можливостями різних видів мистецтва у відображенні дійсності. Цей напрямок пов'язаний з активізацією естетичного ставлення студентів до мистецтва. В результаті збагачення естетичних переживань на основі утворення і сприймання художньо-образних зв'язків між різними видами мистецтва інтенсифікується відчуттєва реакція студентів. Порівняння виражальних і зображальних засобів в різних видах мистецтва сприяє усвідомленню студентами універсальних і специфічних художніх закономірностей.

Ми усвідомлюємо, що художні образи різних видів мистецтва “розкодовуються” різними нейросферами, натомість інтеграція різних видів мистецтва уможлиблюється завдяки інтелектуально-творчому потенціалу вчителя початкової школи.

Спілкування студентів з різними видами мистецтва не тільки забезпечує емоційний фон музичного сприймання образів, а й виступає засобом стимулювання таких компонентів творчої діяльності, як уява, фантазія, художня інтуїція. В процесі ознайомлення з художніми образами, присвяченими розкриттю певної теми в різних видах мистецтва, і зіставлення їх з музичними творами увага майбутніх учителів цілеспрямовується варіантністю художнього “бачення” теми, використанням специфічних засобів того чи іншого мистецтва для її розкриття. Усвідомлення можливостей різного втілення теми виступає своєрідним “поштовхом”, що викликає у студентів творчі устремління. При цьому створюються можливості активізації образної уяви і фантазії студентів – важливих складових образної інтерпретації, творчої діяльності.

Поліхудожня самопідготовка майбутнього вчителя початкової школи має забезпечити дуже важливий – педагогічний аспект, що пов'язаний з готовністю застосовувати різні види мистецтва в музично-виховній та музично-освітній роботі зі школярами. З цією метою доцільно пропонувати завдання на підбір студентами різних художніх творів, співзвучних за образним змістом; добір творів із застосуванням безмежних можливостей Інтернету, що відповідають можливостям сприймання школярів певного віку; створення варіантів словесного коментування художніх образів запропонованих творів і вибір найвдалішого тощо.

Таким чином, в процесі такої роботи майбутній учитель початкової школи оволодіває професійними знаннями, навичками, уміннями, набуває готовності до розуміння механізмів інтеграції різних видів художньої діяльності на основі взаємодії мистецтв, що сприяє розвитку його світогляду, здатності креативно впливати на педагогічний процес.

Поліхудожній підхід у підготовці вчителя початкової школи впливає на якість формування професійних знань, умінь і навичок пізнання закономірностей української національної художньої культури та світової культури, сприяє подоланню стандартного сприйняття й мислення, формуванню цілісного сприйняття світу, опануванню нетрадиційними методами роботи з об'єктами дослідження, визначенню провідних закономірностей і принципів навчання, оволодінню інформаційними технологіями на основі взаємодії мистецтв, що визначає успішність здійснення механізму його професійної самореалізації.

Література до підрозділу 1.4

1. Бузова О. Д. Мета, завдання та принципи поліхудожнього виховання майбутніх учителів музики / О. Д. Бузова // Наука і сучасність : зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – Том XXXIX. – С. 25-32.
2. Рейзенкінд Т. Й. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 / Т. Й. Рейзенкінд ; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2008. – 36 с.

Питання для перевірки

1. Чим зумовлюється необхідність цілеспрямованої самопідготовки з мистецької освіти вчителя початкової школи?
2. У чому полягає основна мета поліхудожнього виховання учнів?
3. Які напрями поліхудожньої підготовки майбутніх учителів початкової школи Ви можете назвати?

Завдання для самостійної роботи

1. Знайдіть у Інтернет-мережі схожі за образним художнім змістом програмні твори з різних видів мистецтва. Підготуйте художньо-педагогічні пояснення щодо їх сприйняття учнями.
2. Проаналізуйте чинні програми і концепції мистецької освіти, побудовані на засадах інтеграційного підходу.

1.5. Формування готовності майбутнього вчителя до самореалізації в музично-творчій діяльності

Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства визначається головною тенденцією – ставленням до людини як найвищої цінності. Саме для початку ХХІ століття є характерним зростання розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого проекту соціального розвитку. Ці зміни в суспільній свідомості, у ставленні суспільства до освітньої сфери викликали появу нової парадигми освіти, що орієнтує освітній процес на перенесення акцентів з масових педагогічних явищ на самоцінність особистості, вивчення можливостей та умов її становлення, індивідуального розвитку й самореалізації.

Праці науковців (Д. Крюкова, В. Моляко та ін.) вказують на те, що творчість є провідною ознакою професіоналізму [2, с. 4]. Поширення ідей поглиблення мистецької ерудиції, збагачення духовного досвіду молодших школярів зумовили пошук шляхів використання професійного потенціалу вчителів початкової школи, яких готують у вищих навчальних закладах країни в структурі професійної підготовки. Йдеться про підготовку майбутніх учителів початкової школи для забезпечення основ музичної освіти школярів, для яких є необхідним набуття важливої фахової якості – готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності. У зв'язку з цим проблема формування у майбутнього вчителя готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності набуває особливого значення.

Багатоаспектність і значущість проблеми самореалізації особистості зумовили посилений інтерес до зазначеного феномену філософів, соціологів, психологів, педагогів, починаючи від древньогрецьких часів до сучасних дослідників.

Самореалізація є одним з головних аспектів проблеми становлення особистості, її життєдіяльності та ролі у суспільстві. Вже у філософських роздумах Платона, Сократа, Арістотеля простежуються основні методологічні підходи до розв'язання цієї проблеми. Відомі західноєвропейські філософи Августин, Фома Аквінський, Фічіно, Кузанський, Макіавеллі, Лютер, Кальвін та ін. так чи інакше пов'язували світобудову з питанням про сенс людського життя, про оптимізацію індивідуального потенціалу, про становлення особистості.

Значну роль в теоретичному обґрунтуванні даної проблеми мають ідеї Канта про розум як універсальний імператив особистісного буття людини і головний чинник побудови суспільних відносин. Таку методологію дослідження проблем становлення особистості розробляли Г. Сковорода (концепція “спорідненої праці”) [8], В. Гумбольдт (ідея про величність людини, її внутрішнє достоїнство). М. Вебер в ХХ столітті в своїй праці “Протестантська етика і дух капіталізму” [1] обґрунтовує ідею професійної самореалізації особистості як головну засаду її становлення і сенс функціонування ефективної системи капіталізму. Протилежний напрямок пов’язаний з формуванням “філософії життя” і проявився у містичному песимізмі А. Шопенгауера (воля до самореалізації, самоствердження) [9], у містичному оптимізмі Ф. Ніцше (воля до влади як засобу самореалізації) [6].

Для забезпечення ефективного формування самореалізаційних можливостей майбутніх учителів початкової школи у творчій діяльності необхідним стає теоретичне усвідомлення означеного поняття. Тому доцільно розглянути основні ідеї, які забезпечували генетику цього явища.

Плідні дослідження проблеми самореалізації особистості в контексті культури знаходимо в розробках Т. Ветошкіної, Н. Кленової, Л. Когана, В. Межуєва, Н. Шаталової та інших. Культурологічний аспект життєдіяльності особистості аналізується В. Андрущенком, В. Біблером, Є. Бистрицьким, В. Малаховим, М. Недашківською та іншими дослідниками.

Поняття “самореалізація” є сьогодні одним із ключових у загально-педагогічному аспекті, а саме у висвітленні сутності педагогічної майстерності, педагогічного покликання, професійно-педагогічної культури, професійного розвитку, професійної індивідуальності вчителя (А. Алексюк, Ш. Амонашвілі, І. Ашкінадзе, О. Базелев, Г. Балл, Є. Барбіна, І. Бех, Н. Бітянова, О. Бодальов, Є. Бондаревська, О. Вітковська, Р. Ворovich, Б. Гершунський, Т. Давиденко, Л. Дроздикова, І. Зязюн, С. Іванов, І. Ісаєв, В. Кан-Калік, М. Квітков, Н. Кічук, А. Кириченко, І. Колесникова, Л. Коростильова, А. Костеневський, Б. Красовський, А. Маркова, Т. Маслоva, Д. Мирошниченко, Л. Мітіна, Е. Нікітіна, І. Підласий, О. Пехота, Н. Прушковська, С. Подмазін, В. Радул, В. Садова, С. Сапронова, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Ситнікова, В. Сластьонін, С. Смірнов, К. Созонов, С. Філімонова, Є. Фролова, Н. Шатохіна, Г. Шевченко, О. Щелкунова та ін.).

Проблема творчої самореалізації майбутнього фахівця, який безпосередньо пов’язаний із музичною освітою, розроблялась у працях О. Алексюк, Н. Сегеди. Питання розробки методичних засобів, що сприяють самореалізації студентів у процесі фахової підготовки, висвітлені в наукових дослідженнях Н. Аніщенко, О. Апраксіної,

І. Барановської, Л. Коваль, Л. Масол, Г. Падалки, В. Ражнікова, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Хусаїнової, О. Щолокової та ін. Проте теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у музично-творчій діяльності, як окрема цілісна проблема, не була предметом дослідження.

Потреби сучасної школи у компетентному, мобільному, творчому вчителеві, здатному до самореалізації, соціально-педагогічна важливість підготовки майбутнього вчителя до самореалізації та недостатня дослідженість проблеми, потреба вищої педагогічної школи у розробці відповідних теоретико-методологічних засад зумовили предмет розгляду.

Обґрунтування важливості формування у майбутнього вчителя початкової школи готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності, аналіз актуальних досліджень з цієї проблеми, виявлення існуючих суперечностей в теорії і практиці вищої школи щодо підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у музично-творчій діяльності окреслили шляхи вирішення цієї проблеми.

Самореалізація особистості – одночасно важлива проблема і суспільства, і самого індивіда. Кожна людина прагне до самореалізації з тим, щоб знайти, притаманне лише своїй власній природі, місце в житті [5, с. 1].

Обґрунтовуючи роль самореалізації у становленні особистості, В. Муляр звертає увагу на те, що феномен самореалізації особистості надзвичайно різновекторний, багатшаровий, мозаїчний. Це означає, що рушійна сила самореалізації має бути сама по собі така, а саме полівалентна. Звідси виходить, що становлення особистості практично можливе в будь-якій сфері людської життєдіяльності, яка здатна стати засновником перетворення індивіда в творчу, активну особистість [5, с. 19].

З іншого боку, самореалізація особистості – це процес, який здійснюється протягом всього життєвого шляху індивіда як результат діяльного подолання особистістю індивіда суперечностей власного розвитку. Саме ця природа самореалізації дає можливість їй виступати іманентним способом становлення особистості. Саме самореалізація як процес найповнішого, вільного і усвідомленого опрідечування сутнісних сил особистості в ході її життєдіяльності перетворює становлення в цей процес (а не результат). Таким чином, завдяки самореалізації особистість долає суперечності власної життєдіяльності і самостверджується.

Теоретичні передумови вивчення педагогічного аспекту досліджуваної проблеми містяться в гуманістичних ідеях і поглядах педагогів-науковців, насичених вірою у творчі сили і потенціал людини (А. Макаренко), особливий духовний потенціал (О. Олексюк), у розробці основ гуманізації навчального процесу вітчизняної школи

(П. Блонський), ціннісному ставленні до людини (В. Сухомлинський), у психолого-педагогічній концепції життєтворчості (Л. Сохань, В. Шинкарук та ін.); аналізі категорій самоактуалізації, самоствердження, саморозвитку, самовиявлення, самореалізації (Д. Леонт'єв); у розробці форм становлення особистості у процесі професіоналізації (А. Фонарьов); положеннях концепції Л. Мітіної про єдність особистісного і професійного розвитку, в основі яких лежить принцип саморозвитку, що веде до вищої форми життєдіяльності – творчої самореалізації.

Представники педагогічної думки, як зазначає Н. Сегеда, пропонують різні варіанти визначення самореалізації особистості: як сенсу людського життя, фундаменту людського щастя в єдиному, цілісному матеріально-духовному світі й основу продовження власного “Я” у пам’яті людства (Б. Гершунський); самореалізація вчителя – процес, у якому передбачається усвідомлення особистістю того, чим вона володіє і чого прагне досягти, а також вибір практичних дій для втілення досвіду в реальну дійсність, закріплених у визнанні цих досягнень іншими (В. Радул); як стадії професійного розвитку вчителя, у процесі дослідження яких суб’єкт діяльності не тільки досягає професійної майстерності, але й гармонійно розвиває власну особистість (Л. Мітіна); професійна самореалізація вчителя початкових класів є практичним опрідметненням сутнісних сил в умовах вільної педагогічної праці (І. Колеснікова); як процесу реалізації цінностей за умови раціональної організації педагогічної діяльності вчителя (Р. Скульський) та інші [7, 7].

Різне використання визначення самореалізації вчителя свідчить про значну можливість застосування варіативності, яка зумовлена тим, що самореалізація вчителя виступає одночасно як характеристика його особистості, рівня соціальної активності, що виявляється в педагогічній майстерності, педагогічній культурі, творчій діяльності.

Музично-освітня діяльність майбутнього вчителя-початківця – широке поле для професійної самореалізації, що передбачає сформованість музично-творчого потенціалу. Музично-творчий потенціал – це якість особистості майбутнього вчителя, що передбачає його ймовірну здатність до музично-освітньої діяльності і є вираженням музикальності, виступає головною ознакою його педагогічного професіоналізму.

Аналіз науково-теоретичних праць та практики професійної освіти студентів дає можливість констатувати той факт, що в останні роки проблема самореалізації розробляється активно і всебічно. Проте, ситуація, що склалася в теорії і практиці вищої школи щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до самореалізації у музично-творчій діяльності, дозволили виявити суперечності, що склалися між:

1) потребою школи і суспільства у вчителях, здатних до служіння розвитку духовності суспільства, реалізації стратегії становлення людської сутності і недостатньою розробкою відповідних методологічних основ їх професійної освіти;

////////////////////// САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2) зростаючими вимогами сучасного суспільства до якості навчально-виховного процесу в школі та здатністю вчителя-початківця розкрити власну індивідуальність, наявним професійно-педагогічним, музично-освітнім потенціалом, творчими здібностями в процесі багатогранної музично-освітньої діяльності;

3) появою нової парадигми освіти, що орієнтує освітній процес на перенесення акцентів з масових педагогічних явищ на самоцінність особистості, вивчення можливостей та умов її становлення, індивідуального розвитку й самореалізації та недостатнім представленням цієї тенденції в концепціях професійної підготовки;

4) сучасною тенденцією до інтеграції шкільної освіти та існуючою моноспрямованістю на конкретну предметну професійну підготовку майбутніх спеціалістів;

5) потребою суспільства у підвищенні рівня професійної компетентності випускника вищого освітнього закладу та реальним станом його підготовки;

б) функціональною спрямованістю викладання фахових дисциплін та інтегративним характером музично-творчої діяльності вчителя;

7) зростаючими вимогами суспільства до творчої особистості сучасного вчителя і недостатньою науковою розробкою технології його підготовки до самореалізації у музично-освітній діяльності.

Таким чином, самореалізація майбутнього вчителя початкової школи у музично-творчій діяльності вимагає від нього оволодіння механізмами і способами здійснення потенціалу самореалізації, творчої активності в її процесі тощо. Однак не завжди під час навчання студентів у вузі їх увага звертається на формування професійно-педагогічних якостей і професійно-педагогічної самосвідомості, що є структурними компонентами самореалізації у професійній діяльності. Не завжди культурно-освітня атмосфера вищого освітнього закладу забезпечує вирішення завдань активізації і більш оптимального використання внутрішніх ресурсів і можливостей студента, що є важливою умовою підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у професійній діяльності.

Необхідність формування у майбутніх учителів початкової школи професійно-педагогічних якостей і професійно-педагогічної самосвідомості, відповідальності за власне професійне майбутнє, розвитку у них мотиваційного ставлення до музично-освітньої діяльності як такої, що покликана сприяти формуванню духовного потенціалу та загальної музичної ерудиції школярів, їх творчих здібностей зумовлюють актуальність розробки та наукового обґрунтування технології формування у майбутнього вчителя початкової школи готовності до самореалізації у забезпеченні основ музичної освіти молодших школярів.

Література до підрозділу 1.5

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Макс Вебер. – К. : Основа, 1994. – 261 с.
2. Крюкова Д. До проблеми удосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі / Д. Крюкова // Рідна школа. – 2003. – № 8. – С. 10-11.
3. Маслоу А. Самоактуалізація / Абрахам Маслоу // Психологія личности : тексти / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря. – М. : МГУ, 1982. – С. 108-117.
4. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2-10.
5. Муляр В. І. Проблема становлення особистості в системі “індивідуальне суспільство” (філософсько-культурологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / В. І. Муляр. – Дніпропетровськ, 1999. – 30 с.
6. Ніцше Ф. Так казав Заратустра; Жадання влади / Фрідріх Ніцше. – К. : Основи, 1993. – 415 с.
7. Сегеда Н. А. Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. А. Сегеда ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова – К., 2002. – 20 с.
8. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.
9. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 2. – 576 с.
10. Шопенгауер А. Избранные произведения / Артур Шопенгауер. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 544 с. – (Выдающиеся мыслители).

Питання для перевірки

1. У роботах яких філософів обґрунтовано важливість самореалізації особистості?
2. Які ідеї філософів сприяли розкриттю змісту поняття “самореалізація”?
3. До яких вершин самореалізації прагнете Ви?

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте суперечності власної самореалізації.
2. З'ясуйте суперечності самореалізації Ваших однокурсників.
3. Доведіть, що сформованість музично-творчого потенціалу є важливим чинником успішної музично-освітньої діяльності майбутнього вчителя початкової школи.

1.6. Значення неформальної мистецької освіти у формуванні готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи

Україна увійшла в ХХІ століття незалежною державою з гуманістичними ідеалами в усіх сферах суспільного життя, які визначили і нові пріоритети освіти. Модернізація вітчизняної освіти та її входження у загальноєвропейський освітній простір висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, у тому числі початкової школи.

Сьогодні на формування неповторної творчої особистості зорієнтовані ідеї самоактуалізації, самовизначення, самовираження, самореалізації, що складають основу гуманістичної парадигми сучасної педагогіки. Л. Хомич наголошує, що на сучасному етапі динамічного розвитку суспільства ставляться принципово нові вимоги до педагогічних працівників, а вищій школі потрібно відмовитися від набутих стереотипів у підготовці майбутніх спеціалістів і так організувати навчально-виховний процес, щоб студенти пройшли всі стадії професійного становлення, які б забезпечували формування в них готовності до самореалізації, цілісного досвіду самостійної діяльності [3, с. 29-30].

Особливо актуальним сьогодні є пошук невикористаних резервів підвищення ефективності навчального процесу у вищих закладах освіти. Таким резервом є неформальна мистецька освіта у творчих колективах педагогічного університету, яка у тісному взаємозв'язку з формальною сприяє вирішенню завдань професійного та соціального розвитку майбутніх спеціалістів, забезпечує їх готовність до творчої самореалізації. Водночас залишається невирішеною проблема залучення майбутнього вчителя початкової школи до участі в мистецьких колективах, що стає особливо актуальним з огляду на їх готовність до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Поняття “самореалізація” є сьогодні одним із ключових у загально педагогічному аспекті, а саме у висвітленні сутності педагогічної майстерності, педагогічного покликання, професійно-педагогічної культури, професійного розвитку, професійної індивідуальності вчителя. Проблеми теоретичних та методичних засад підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у професійній діяльності, розвитку особистості і сучасні концептуальні філософські положення досліджуються у працях відомих учених.

Проблема неформальної освіти як складової неперервного навчання висвітлена у наукових працях Р. Дейва, К. Куллена, М. Форесті, П. Девіса, П. Ходкінсона та ін. Різні аспекти цієї проблеми в нашій країні та за кордоном висвітлюють у своїх працях О. Асмолов, С. Болтівець, В. Давидова, Ю. Деркач, Г. Кондратенко, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Сулаєва та ін. Вчені впевнено доводять думку про необхідність розробки нових педагогічних технологій, які на всіх етапах навчально-виховного процесу будуть сприяти не тільки накопиченню знань, умінь, а й матимуть на меті постійне збагачення досвідом творчості. Актуальною залишається проблема залучення неформальної мистецької освіти у процес формування готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи.

Загальновизнаною є думка про те, що мистецтво виступає важливим засобом самовираження особистості. З огляду на викладене, підкреслимо величезну роль циклу мистецьких дисциплін у професійній підготовці вчителя початкової школи. Професія вчителя початкової школи складна і багатогранна, вона ставить до особистості вчителя цілу низку вимог. У своїй педагогічній діяльності він виступає як методист, вихователь, виконавець. Окрім загально-педагогічних і психологічних знань учитель має володіти в достатній мірі музичними знаннями, уміннями і навичками для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів. Він повинен уміти спрямовувати увагу учнів на сприймання творів мистецтва, стимулювати музично-естетичну творчість.

Серед унормованих вимог до змісту, обсягу та рівня освітньої та професійної підготовки вчителя початкової школи значна увага приділяється вмінню викликати в учнів інтерес до різноманітних форм виконавської діяльності (хоровий, ансамблевий і сольний спів, рухи під музику, танцювальні рухи, пластичне інтонування, гра на елементарних музичних інструментах, виразне декламування тощо), тобто до музично-сценічної діяльності. А це означає, що майбутній учитель сам повинен мати певний досвід музично-сценічної діяльності, знати про різноманітні музично-сценічні заходи та методику їх впровадження в навчально-виховний процес, вміти організувати виховні та колективні творчі справи з метою максимального впливу на естетичні погляди дітей.

Практичний досвід засвідчує, що не всі випускники готові до самореалізації своїх можливостей у цій сфері. Значні можливості для реалізації творчого потенціалу студентів педагогічного університету має музично-сценічна діяльність, яку Г. Кондратенко розглядає як різновид синтезованої музичної діяльності, що інтегрує в собі різні види мистецтва в умовах сценічного публічного виступу [1]. Ця діяльність, на думку дослідниці, може здійснюватися в двох формах: музично-виконавській та театралізованій. У музично-виконавській

формі поєднуються вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна, хорова діяльність студентів, як правило, без наявності театральної атрибутики в рамках традиційних концертів і конкурсів.

Натомість, без музично-виконавських навичок неможливо здійснювати творчу музично-виконавську діяльність. Безумовно, знижує музично-виконавські можливості майбутнього вчителя початкової школи, залишаючи доступною вокальну (сольну та ансамблеву), хорову діяльність, виконання бардівської пісні та за наявності довузівської музично-інструментальної підготовки уможлиблюється музично-інструментальне виконавство (гра на піаніно, баяні, гітарі, ін. музичних інструментах).

Театралізована форма поєднує в собі музично-виконавську (інтерпретація музичних творів), словесну (літературно-поетичну), акторську, режисерську, хореографічну діяльність у межах музичних вистав, капусників, музично-розважальних програм, літературно-музичних композицій, фестивалів тощо [1], що є більш доступною для майбутніх учителів початкової школи у їх стремлінні забезпечити основи музичної освіти молодших школярів.

Музично-сценічна діяльність студентів, майбутніх учителів початкової школи, містить у собі великі можливості для творчої самореалізації, розкриття їх творчого потенціалу, збагачує естетичний досвід, розвиває емоційно-чуттєве самовираження, активізує формування виконавської майстерності. Саме володіння знаннями, досвідом музично-сценічної діяльності дозволяє молодому педагогу впевнено почуватися на робочому місці, швидше адаптуватися в умовах школи, формувати виконавські навички учнів, організовувати та успішно реалізовувати з ними музично-виховні заходи.

Проте, аналіз стану підготовки майбутніх учителів початкової школи засвідчує, що жоден з навчальних предметів цілеспрямовано не передбачає підготовку їх до організації і проведення музично-сценічної діяльності в закладах освіти. Як правило, участь студентів у різноманітних формах музично-сценічної діяльності частіше спостерігається в позанавчальний час. Тим більш важливим є вирішення проблеми залучення студентів до різних форм музично-сценічної діяльності, що є сприятливим для реалізації їх творчого потенціалу, розширення музично-освітнього тезаурусу.

Дієвим чинником формування та збагачення професійної компетентності студентів, майбутніх учителів, є створення в педагогічному університеті соціокультурного середовища, що інтегрує різноманітні неформальні об'єднання, серед яких важливу роль відіграють мистецькі колективи.

Неформальна мистецька освіта є важливим елементом у процесі створення демократичного суспільства, вихованні громадянина. Вона є зазвичай добровільною й короткотривалою, але існує в тісній взаємодії

з формальною освітою. Особливості її організації, гнучкість дають змогу вирішувати навчальним закладам різноманітні освітні завдання, проблеми професійної підготовки й виховання молодих людей.

Неформальну мистецьку освіту в педагогічному університеті студент може набувати поза рамками формальної освіти завдяки участі у хореографічному колективі, хорі, вокальному, драматичному гуртку тощо. Навчання в таких колективах не супроводжується отриманням відповідних дипломів. Як зазначає Н. Сулаєва, неформальна мистецька освіта спрямована на стимулювання творчої активності студента; гармонізацію психоемоційного та фізичного стану людини; збереження неповторної індивідуальності кожної людини; узагальнення життєвого досвіду; самостійну оцінку особистістю власних дій, подій, ситуацій та відповідну побудову взаємин із молодіжним оточенням; активне й діяльне засвоєння різних видів мистецтва, прогнозування можливостей їх використання в професійних ситуаціях [2]. Неформальна мистецька освіта забезпечує також проведення молоддю вільного часу із захопленням та великою користю і здійснюється в неформальних мистецьких колективах.

Таким чином, терміном “неформальні мистецькі колективи” акцентується увага на добровільності мистецької діяльності особистості, що відбувається в процесі сценічної діяльності в мистецьких колективах поза рамками формальної освіти. Значна роль в процесі реалізації неформальної мистецької освіти покладається на керівників мистецьких колективів, які повинні бути захоплені справою, перебувати в постійному творчому пошуку, допомагаючи професійному становленню майбутніх учителів.

Основними завданнями неформальної мистецької освіти є створення умов для розвитку особистості майбутнього педагога. Залучення майбутніх учителів до неформальних мистецьких колективів надасть можливість збагатити їх наукові знання, знайомитись з різними видами мистецтва з метою подальшого їх використання у професійній діяльності, виховувати емоційну, комунікативну культуру, реагувати на запити й потреби молоді, будувати з нею гуманні відносини, формувати готовність до творчої самореалізації. Неформальна освіта, доповнюючи й укріплюючи формальну, залишається важливим елементом, що потребує необхідної уваги, вивчення, впровадження та використання у сучасному світі для забезпечення якості освітньої діяльності вищого навчального закладу та гідного освітнього рівня громадян України.

Література до підрозділу 1.6

1. Кондратенко Г. Г. Формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в процесі музично-сценічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання” / Г. Г. Кондратенко. – К., 2007. – 24 с.
2. Сулаєва Н. В. Збагачення досвіду творчої діяльності майбутніх вихователів дошкільних закладів у неформальних мистецьких колективах [Електронний ресурс] / Н. В. Сулаєва. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vgnpu_ped/2010_16/V16_78_82.pdf
3. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л. О. Хомич. – К., 1999. – 42 с.

Питання для перевірки

1. Як Ви розумієте поняття “неформальна мистецька (музична) освіта”?
2. Якими ознаками, на Вашу думку, “неформальна мистецька освіта” відрізняється від “формальної”?

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте мистецькі пріоритети у Вашому регіоні.
2. Назвіть особисті мистецькі пріоритети та розробіть проект самореалізації на наступний рік.

Розгляд самореалізації майбутнього вчителя початкової школи як чинника його професійної підготовки довів, що в сучасній педагогічній науці та практиці існує проблема стосовно підготовки майбутнього вчителя початкової школи до самореалізації у музично-освітній діяльності. Вченими було розглянуто багато проблем становлення та функціонування самореалізаційних потенційних можливостей майбутніх фахівців, наголошено на багатовекторності розуміння сутності цієї наукової категорії.

Для здійснення ефективної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів необхідним є створення умов для набуття та розкриття їхніх самореалізаційних можливостей у процесі навчання. Комплекс професійних знань, поліхудожня підготовка створюють необхідні умови формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності на шляху забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

РОЗДІЛ

2

СУБ'ЄКТНА КОНТЕКСТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

- 2.1. Суб'єктна активність майбутнього вчителя як умова реалізації його професійної компетентності.
- 2.2. Розкриття суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи в музично-освітній діяльності.
- 2.3. Комунікативні уміння особистості майбутнього вчителя як компонент творчості суб'єкта педагогічної діяльності.
- 2.4. Активізація творчої роботи студентів під час навчання на шляху до суб'єктної самостійності.

2.1. Суб'єктна активність майбутнього вчителя як умова реалізації його професійної компетентності

В сучасних умовах становлення демократичної та правової української держави, інтеграції в європейське і світове співтовариство, переосмислення ролі і значимості вищої освіти об'єктивно постає необхідність докорінних змін традиційної системи виховання молоді у напрямку оптимальної самореалізації особистості шляхом залучення внутрішніх механізмів її саморозвитку.

Закономірно, що це відповідальне завдання покладається державою насамперед на вчителя: головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогів, підвищенні їхньої загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їх ролі в суспільстві. Звернення особистості до самої себе, прагнення до максимальної самореалізації в професії, набуття професійного досвіду є актуальними і характеризують суспільні потреби громадян нашої країни.

Суб'єктна активність проявляється у самореалізації особистості. Ця проблема залишається важливою для суспільства, оскільки особистість відіграє значну роль в його ефективному функціонуванні. Рівень розвитку суспільства багато в чому залежить від того, якою мірою суспільство впливає на процес розвитку кожного його члена.

Суб'єктна активність особистості у її самореалізаційних проявах – одночасно є важливою проблемою і для самого індивіда. Кожна людина прагне до самореалізації з тим, щоб знайти, притаманне лише своїй власній природі, місце в житті. Поступово людина приходить до розуміння, що формування власних людських якостей – це не тільки значуща для неї мета, але й відповідальний спосіб життя. Від того, які якості суспільство і сама людина сформують в структурі особистості, значною мірою залежить її самореалізація, самоствердження і соціальне положення [9, с. 1].

Суб'єктна активність визначає міру та межі самореалізації людини в реальному суспільстві та залежить від її професіоналізму, самовизначення особистості.

З особливою гостротою постає ця проблема у студентський період життя, коли відбувається професійна підготовка, завершується розвиток суб'єктної активності особистості як цілісної системи і настає час її практичної реалізації.

Проблема суб'єктної активності протягом багатьох віків вивчалася філософами, психологами, педагогами, літераторами, митцями, політиками. Проте саме суб'єктна активність, яку розвиває, організує, контролює суб'єкт, стала предметом пильної уваги, перш за

все, психологів порівняно недавно і нині набула особливої актуальності в психологічних дослідженнях К. Альбуханової-Славської, Л. Алексеєвої, А. Брушлінського, А. Волочкова, І. Джидарьян, О. Конопкіна, В. Лозової, В. Петровського, В. Татенка та ін., адже через цю категорію підкреслюються ті якості людини, завдяки яким вона максимально розкриває і реалізовує творчий потенціал, а значить – самореалізується у професійній діяльності.

В останнє десятиліття, визнає Н. Журавльова, у ціннісній свідомості молоді відбулися серйозні зміни: по-перше, стався перехід від спрямованості на самореалізацію й самоствердження до спрямованості на ділову й економічну активність, що пов'язано зі зсувом акцентів у ціннісних орієнтаціях: від етичних до прагматичних [6, с. 43]. Така ситуація визначає і певні проблеми, пов'язані з тенденціями зниження змісто-утворюючої суб'єктної активності сучасної молоді.

Для усвідомлення професійно-педагогічної значущості суб'єктної активності здійснено теоретичний аналіз сучасного стану проблеми вивчення різних аспектів суб'єктної активності людини, зокрема майбутнього вчителя початкової школи, як умови його професійної самореалізації, виділено механізм становлення особистості як суб'єкта активної життєдіяльності.

Феномен активності, викликаючи ранню появу наукового інтересу до нього, став предметом спеціального дослідження вже філософів Стародавньої Греції – Платона та Аристотеля. Проте широко обговорюватися тема активності стала в епоху інтенсивного розвитку суспільно-наукових знань. Існували різні шляхи щодо аналізу означеної проблеми у західній і східній традиціях до ХХ століття. Сучасний стан проблеми активності в науковій літературі засвідчив, що в її тлумаченні та розумінні існують серйозні теоретичні розбіжності. Так, немає єдності науковців у визначенні активності, як психологічного поняття. Г. Костюк характеризує активність як “здатність змінювати навколишню дійсність відповідно до особистих потреб, поглядів, мети. Як риса особистості активність проявляється в енергійній, ініціативній діяльності [8, с. 32], виступає як інтеграл домагань, саморегуляції і задоволення людини; як похідна потребо-мотиваційних “рушійних сил”; як здатність і спосіб самовираження, самореалізації особистості, що ініціативно проектує і, відповідно, організує діяльність в суб'єктивному і об'єктивному просторі-часі” [1].

За визначенням В. Татенка, “психічна активність виступає способом, формою і мірою взаємодії суб'єкта із середовищем, у ході якого відбувається їх взаємна зміна, розвиток; основним способом існування, проявом і розвитком людини як суб'єкта; сутнісною ознакою, за якою він виокремлює і стверджує себе у просторі і часі індивідуального та історичного буття, є “суб'єктність” – з середини детермінована активність творення власної психіки і себе як її суб'єкта” [11]. З цього випливає, що суб'єктність, як вищий рівень

розвитку особистості і активність, як форма цільового саморуху особистості, виступають взаємопов'язаними та взаємообумовленими психічними категоріями. Тому введення до суб'єктного підходу проблеми активності стало його органічною складовою, оскільки будь-який психічний процес – сприйняття, мислення, рішення – виступає єдністю змісту та процесу і носить активний характер.

Як свідчить аналіз наукових досліджень, вчені (В. Ротенберг, Н. Волянук, Ю. Гіппенрейтер, А. Фурман, Г. Цукерман) одностайні в тому, що джерелом активності будь-якого суб'єкта виступає система його активно-пошукових ставлень до світу речей, світу людей і самого себе [5].

О. Богач, досліджуючи проблему суб'єктної активності, вказує, що сформованість або несформованість у особистості зацікавленого ставлення до світу та до самої себе, певним чином впливає на формування психологічних складових, що виступають підґрунтям розвитку самої суб'єктної активності, а саме: ціннісних орієнтацій, типу особистісної спрямованості, внутрішньої мотивації, саморегуляції, саморефлексії, високої самооцінки та ін. [2]. Таким чином, однією зі складових суб'єктної активності є ціннісні орієнтації, що виступають змістовними наповнювачами та “іманентними регуляторами діяльності” (В. Киричук), завдяки яким суб'єкт отримує здатність робити вільний вибір дії, вчинку; проявляти внутрішню свободу [7]. Ціннісні орієнтації особистості є необхідною професійною характеристикою. Вони впливають на всі сторони людської психіки: від пізнавальної потреби (А. Маслоу) до мотивації кожного з вчинків індивіда, детермінуючих його поведінку (С. Архангельський, В. Алексеева, Є. Ільїн, Р. Миронова та інші).

Ціннісні орієнтації, впливаючи на ситуативні мотиви особистості, її свідомість і підсвідомість, є базисом для формування життєвої позиції. Вони здатні визначати спрямованість діяльності, інтелекту, що зумовлює важливість формування стійких ціннісних орієнтацій для професійного становлення майбутніх педагогів. Ціннісні орієнтації педагога визначено як “систему особистісно усвідомлених гуманістичних цінностей, що виступають орієнтирами його соціальної та професійної активності, визначаючи життєву позицію” [12].

Сформовані професійно-ціннісні орієнтації педагога є одним з найважливіших елементів успішної професійної діяльності, оскільки: стимулюють його професійно-особистісний розвиток, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, відношення); відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності, визначають напрями професійної діяльності; коригують діяльність студента, як майбутнього педагога, за допомогою оцінок, орієнтацій та установок, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного й предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації.

Таким чином, ціннісні орієнтації утворюють структуру “смыслового майбутнього” суб’єкта, направляють його на реалізацію певних відносин, на конкретну діяльність, визначають вибір відповідних засобів для досягнення поставленої мети, тобто виступають найважливішим компонентом суб’єктної утворюючої активності й самого суб’єкта в ній [7].

Професійно-ціннісні орієнтації опосередковуються особливостями професії, що відображають зміст та сутність професійної діяльності, визначають її мету та засоби, регулюють поведінку особистості в певному виді діяльності. Цінності професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи включають професійно-педагогічні цінності. Особливого значення в процесі їх формування набувають соціокультурна ситуація в суспільстві, сучасні засоби масової комунікації, субкультурні вподобання студентської молоді, урахування специфіки студентського віку як періоду інтенсивного самоусвідомлення, професійного та морального становлення, утвердження життєвих орієнтирів та позицій.

В. Сластьонін [10] виокремлює пріоритетне значення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень особистості вчителя, системний компонент професійної культури, що детермінує готовність до самореалізації в освітній діяльності відповідно до високих духовних цінностей. Дослідник пов’язує цінності педагогічної діяльності з можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб учителя й класифікує цінності в такий спосіб: цінності, що сприяють утвердженню вчителя в суспільстві; цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури; цінності, що ведуть до самовдосконалення; цінності самовираження, самореалізації; цінності, пов’язані з утилітарно-прагматичними запитами.

Суспільство пропонує безліч цінностей, але шлях суб’єкта до них індивідуальний – кожний знаходить свій неповторний сенс життя. Актуальна потреба в саморозвитку, прагненні до самовдосконалення й самореалізації мають величезну цінність самі по собі, виступають показником не лише особистісної зрілості, а й джерелом активного довголіття людини. Індивідуальний вибір цінностей багато в чому визначає спрямованість особистості, що проявляється у ставленні: до людей, до суспільства, до самої себе, тому у зарубіжній та вітчизняній психології виділяються наступні спрямованості особистості: гедоністична, егоїстична, альтруїстична. Сформовані в процесі онтогенетичного розвитку типи особистісної спрямованості детермінують поведінку й діяльність суб’єкта, орієнтують його активність або на уникнення активного життя, або на активну самоактуалізацію та самореалізацію [4].

У логіці розгортання науково-теоретичного осмислення нашої проблеми стосовно характеристики суб’єктності майбутнього вчителя початкової школи та його готовності до забезпечення основ музичної

освіти школярів особливого значення набуває його професійно-педагогічна спрямованість, що може розглядатися як емоційно-ціннісне ставлення до професії вчителя, схильність до тих видів діяльності, які втілюють специфіку професії (А. Деркач, Н. Кузьміна, Г. Томілова, С. Зімічева й ін.); як професійно значуща якість особистості вчителя, у тому числі початкової школи, або компонент педагогічних здібностей (Ф. Гोनоболін, А. Щербаков, В. Сластьонін, О. Леонт'єв, О. Бодальов й інші); як система ціннісних орієнтацій, яка задає ієрархічну структуру домінуючих мотивів особистості педагога, що спонукає вчителя до її утвердження в педагогічній діяльності й спілкуванні (Л. Мітіна); як рефлексивне керування розвитком учнів, де педагогічна діяльність виконує функції метадіяльності (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, С. Вершловський й інші).

Отже, ми погоджуємось із дослідниками, які розглядають професійно-педагогічну спрямованість переважно як систему особистісних якостей, які визначають внутрішнє розуміння мети й завдань професійно-педагогічної діяльності, та вважаємо, що ця спрямованість майбутніх учителів початкової школи залежить від характеру одного з провідних мотивів в структурі мотивації, а саме – готовності до забезпечення основ музичної освіти школярів.

Наступним механізмом становлення особистості як суб'єкта активної життєдіяльності виступає сформованість у неї внутрішньої мотивації – вільної участі особистості в діяльності при відсутності зовнішніх вимог або підкріплень [3].

У психолого-педагогічній літературі мотивація визначається як сукупність факторів, що підтримують і спрямовують, тобто визначають поведінку (К. Мадлен, Ж. Годфруа), як сукупність мотивів (К. Платонов), як спонукання, яке викликає активність організму і визначає її спрямованість (Л. Божович), як процес психічної регуляції конкретної діяльності (М. Магомет-Емінов), як процес дії мотиву і як механізм, що визначає виникнення, спрямованість і способи здійснення конкретних форм діяльності (І. Джидар'ян), як єдину систему процесів, що відповідають за спонукання і діяльність (В. Вілюнас).

Представлені характерні ознаки визначень мотивації умовно можна поділити на два напрями. Представники першого напрямку розглядають мотивацію як сукупність спонукань, що викликають суб'єктну активність, тобто систему факторів, детермінуючих поведінку (потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення тощо); другого – як процес формування мотивів, характеристику процесу, який стимулює та підтримує поведінкову суб'єктну активність на певному рівні.

У дослідженнях І. Васильєва, О. Мітіної, В. Кобанова встановлений взаємозв'язок між типом мотивації (внутрішня або зовнішня) та типом саморегуляції під час вирішення суб'єктом проблем. Внутрішня мотивація, на думку авторів, пов'язана з самокеруванням (свідома регуляція мотивів, емоцій, уваги), виступає

важливим елементом підтримки продуктивної активності особистості, а зовнішня – з самоконтролем, який не веде до утворення інтегрованого й цілісного “Я”, а створює напруги й конфлікти, що в свою чергу проявляються у тривожності, самознищенні та інших неадаптивних формах переживань та поведінки [3].

Оптимізація освіти у вищій школі передбачає цілеспрямоване формування в молоді позитивного ставлення до набуття знань, тому особливої актуальності набуває пошук внутрішніх резервів підвищення ефективності навчально-професійної діяльності майбутніх учителів. Такими внутрішніми джерелами активності особистості у процесі набуття знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, самоосвіти та майбутньої професійної самореалізації, є насамперед мотиви, потреби, інтереси, прагнення, ставлення до навчання. Учіння, як і будь-яка свідома діяльність, у суб’єктному плані – це наслідок реалізації прагнень людини до задоволення своїх потреб. У процесі навчання майбутні вчителі виступають не лише як об’єкт впливу, але й як суб’єкт діяльності, спонукуваний наявними в них пізнавальними і професійними інтересами та іншими мотивами. Інакше кажучи, мотиви учіння, як активізуюча сила навчання, є однією з умов успішної навчальної діяльності та майбутньої професійної самореалізації. Знання про мотиваційну сферу особистості і про мотиваційну основу конкретного процесу учіння рівнозначне знанню про рушійні сили цього процесу. Успішне розв’язання проблеми мотивації навчальної діяльності значно впливає на якість підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, здійснений аналіз наукової літератури дозволив дослідити феномен суб’єктної активності, виділити механізм становлення особистості як суб’єкта активної життєдіяльності. Зазначені нами підходи до розгляду суб’єктної активності можуть скласти основу для вивчення проблеми формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до самореалізації у професійній діяльності, яка виявлятиметься також у забезпеченні основ музичної освіти молодших школярів.

Література до підрозділу 2.1

1. Абульханова К. А. Психология и сознание личности / К. А. Абульханова. – М. : Академия, 1999. – 244 с.
2. Богач О. В. Психологічні аспекти дослідження феномену суб’єктної активності старшокласників / О. В. Богач // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – Т. XII, Ч. 1. – К., 2010. – С. 36-47.
3. Васильев И. В. Влияние различных типов мотивации и самоуправления личности на продуктивность мыслительной деятельности / И. В. Васильев, О. В. Митина, В. В. Кобанов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, № 4. – С. 38-49.

4. Волочков А. А. Ценностная направленность личности как выражение смыслообразующей активности / А. А. Волочков, Е. Г. Ермоленко // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25, № 2. – С. 17-33.
5. Воляннюк Н. Феноменологія суб'єктної активності / Н. Воляннюк // Соціальна психологія. – 2004. – № 3 (5). – С. 97-109.
6. Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентаций молодежи в условиях социально-экономических изменений / Н. А. Журавлева // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, № 1. – С. 35-53.
7. Киричук В. О. Психолого-педагогічні передумови управління свободоцентричною виховною системою / В. О. Киричук // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 11. – С. 1-7.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1986. – 609 с.
9. Муляр В. І. Проблема становлення особистості в системі “індивід-суспільство” (філософсько-культурологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / В. І. Муляр ; Дніпропетр. держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1999. – 32 с.
10. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, Г. И. Чижакова. – М. : Академия, 2003. – 192 с.
11. Татенко В. О. Суб'єкт психічної активності в онтогенезі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. О. Татенко. – К., 1997. – 44 с.
12. Шемигон Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. Ю. Шемигон. – Харків, 2008. – 34 с.

Питання для перевірки

1. Які змістові компоненти становлять сутність поняття “професійно-педагогічна суб'єктна активність”?
2. Чи є у Вас прояви суб'єктної активності та які саме?
3. Яке значення має суб'єктна активність вчителя початкової школи для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів?

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть загальні характеристики суб'єктної активності Ваших улюблених педагогів.
2. Проаналізуйте зміни, які відбулися у ціннісній свідомості молоді. Поміркуйте, як вони вплинули на її суб'єктну активність.

2.2. Розкриття суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи в музично-освітній діяльності

Розвиток суспільства на сучасному етапі характеризується переглядом змісту основних положень педагогіки вищої школи щодо пріоритетів навчання та виховання молоді. Сучасна початкова школа зорієнтована на створення умов для отримання молодшими школярами такої освіти, яка б відповідала їх інтересам, розвивала їх природні здібності. Спрямованість педагогічного процесу на розвиток грамотної, творчої, ініціативної особистості молодшого школяра актуалізує проблему підготовки вчителів початкової школи, здатних забезпечувати не просто трансляцію готових знань і умінь, але й розвивати в кожного учня індивідуальність, активне й творче ставлення до власного життя.

Такі завдання може реалізувати відповідальна й самостійна особистість, яка є суб'єктом професійної, соціальної і особистісної життєдіяльності, здатна перетворювати навколишній світ і саму себе, а також діагностувати й оцінювати ці перетворення. Саме така інтегративна характеристика особистості в самому загальному вигляді означає суб'єктність.

У контексті завдань гуманізації та демократизації освіти особливої значущості набуває проблема формування суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи, діяльність якого пов'язана з фаховою поліфункціональністю, багатопредметністю. У професійній підготовці вчителя початкової школи велику роль відіграє музично-освітня діяльність, специфіка змісту якої детермінує особливості навчальної діяльності, які сприяють становленню особистісної позиції майбутнього вчителя як професіонала, що формуватиме музичну культуру учнів, організовуватиме їх спілкування засобами музичного мистецтва.

Проблема суб'єктності належить сьогодні до однієї з актуальних і виступає предметом багатьох досліджень. Концепція людини як суб'єкта, розроблена С. Рубінштейном і розвинена в роботах Б. Ананьєва, К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової, А. Брушлинського, стала основою для вивчення категорії суб'єктності. В своїх дослідженнях С. Рубінштейн визначав якість суб'єкта як детермінанту здійснюваних людиною змін у світі (активність), її здатність до самостійності, самодетермінації і самовдосконалення [11, с. 106].

О. Мешко виділяє такі напрямки дослідження науковцями проблеми суб'єктності: прояви суб'єктності в активності особистості (В. Петровський), суб'єктність у контексті особистісної свободи (Г. Балл), компоненти суб'єктного досвіду (О. Осніцький), механізми суб'єктності (В. Татенко), специфіка суб'єктності педагога (О. Волкова, Т. Маркелова) тощо.

К. Абульханова-Славська запропонувала принцип аналізу особистості через її життєдіяльність, через спосіб життя. Суб'єкт життя в її трактуванні постає як такий, що активно перетворює обставини власного життя і формує в певних межах позицію й лінію свого життя. Категорія життєвої позиції при цьому означає спосіб самовизначення особистості в житті, “сукупність реалізованих життєвих відносин, цінностей, ідеалів і знайдений характер їхньої реалізації, який і визначає подальший хід життя” [3].

Дослідник Г. Балл розглядає суб'єктність у контексті особистісної свободи і пов'язує її з такими рівнями активності, в детермінації яких провідну роль відіграють внутрішні фактори особистості: ініціативний, вольовий, творчий, надситуативний, самоуправління [4]. У роботі О. Волкової суб'єктність пояснюється як особистісна властивість людини, що розкриває сутність її способу буття і полягає в усвідомленому та діяльному ставленні до світу і себе у ньому, здатності здійснювати взаємозумовлені зміни у світі й у людині [8].

На думку В. Татенка, суб'єктність закладена в людині від народження у найпростішій своїй формі, у вигляді суб'єктного потенціалу і розвивається в онтогенезі. За теорією В. Татенка суб'єктність – “це той внутрішній інтенційно-потенційний стрижень, який дозволяє індивідові скористатися унікальною можливістю, наданою йому природою і суспільством, — свідомо, цілеспрямовано, креативно включатись у взаємодію з ними і натомість ствердитися у оптичному статусі людини” [12, с. 333]. Вчений визнає суб'єктність основною детермінантою саморозвитку внутрішнього світу людини.

Таким чином, в сучасних дослідженнях проблема суб'єктності пов'язується з наділенням людини якостями бути активною, самостійною, творчою, здатною до здійснення специфічно людських форм життєдіяльності.

Особливий інтерес для нашого дослідження представляють праці Л. Божович, М. Гінзбург, І. Кона, Н. Кузьміної, присвячені розгляду студента як суб'єкта навчальної діяльності.

Питання розробки організаційно-методичних засобів, що сприяють реалізації творчих можливостей майбутніх учителів у музично-освітній діяльності, висвітлені в наукових дослідженнях Л. Масол, О. Музальова, О. Олексюк, Г. Падалки, В. Ражнікова, О. Рудницької, Г. Саїк, Н. Сегеди, О. Теплової, П. Харченко, Г. Хусаїнової, О. Щолокової та ін.

Аналіз літератури щодо розуміння змісту суб'єктності дозволяє визначити суб'єктність учителя як інтегративну особистісно-смыслову якість особистості, що проявляється у прагненні до самовизначення, саморозвитку, самодетермінації, саморегуляції та самовдосконалення у професійній діяльності. Професійне становлення майбутнього вчителя пов'язане не тільки з набуттям знань, вмінь, навичок, але й із засвоєнням цілісного досвіду розв'язання проблем, успішним вирішенням функціональних завдань, які складають сутність педагогічної діяльності. Професійне становлення – синтез не лише результатів сумлінного й систематичного навчання в аудиторії у співпраці з викладачами, а й самоосвіта, життєвий досвід, ставлення до майбутньої професії. Тому процес професійної підготовки неможливий без формування суб'єктності майбутнього вчителя.

Доцільним є розкриття сутнісно-змістових характеристик суб'єктності як складової професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи, визначення сутності музично-освітньої діяльності як засобу формування суб'єктності студента, уточнення поняття суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи з урахуванням особливостей реалізації його суб'єктної активності в умовах музично-освітньої діяльності, виявлення педагогічних умов формування суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи та її прояву у забезпеченні основ музичної освіти школярів.

“Важливою складовою системи підготовки майбутнього вчителя, як зазначає В. Бондар, є свідоме “вирощування” у собі професіонала” [6]. Пріоритетним професійним надбанням, на думку І. Зязюна, повинна бути професійна суб'єктність. Державний стандарт початкової загальної освіти посилив увагу до пошуку способів збільшення міри суб'єктності майбутніх учителів початкової школи у процесі їх професійного становлення. Особливого значення ця думка набуває в умовах зниження уваги до дисциплін мистецького циклу в освіті молодших школярів.

Проблема формування суб'єктності вимагає аналізу поглядів філософів, психологів, педагогів, соціологів на дане питання. Теоретичний аналіз літератури свідчить, що поняття суб'єктності не тотожно поняттю суб'єкта.

Поняття суб'єкта – одне з ключових для цілого ряду наук: психології, філософії, гносеології, соціології та ін. Сьогодні воно активно розробляється в педагогіці. Суб'єкт в педагогіці характеризується в основному через різні форми активності. Для їх визначення використовуються такі поняття, як суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності, суб'єкт діяльності спілкування, суб'єкт професійної діяльності, суб'єкт життєдіяльності, суб'єкт власного розвитку та ін. [2; 5; 7].

Суб'єкт – це, перш за все носій активності; “той, хто продумує, виконує деяку діяльність; людина, що володіє здатністю осмисленої саморегуляції і саморозвитку в цій діяльності” [8].

Таким чином, суб'єкт – найбільш широка категорія поняття людини, що охоплює всі її якості: природні, соціальні, суспільні, індивідуальні (А. Брушлинський), а суб'єктність як особистісне утворення формується в ході історичного й індивідуального розвитку людини (Є. Ісаєв, В. Слободчиков). Суб'єктом професійного становлення є людина, яка свідомо організовує свій процес професіоналізації, ставить мету, реалізує її, свідомо збагачує досвід власної діяльності, спілкування.

Суб'єктність – інтегративна характеристика особистості, в основі якої лежить ставлення до себе як до діяча, що здатний здійснювати зміни у світі, в інших людях і в самому собі (К. Альбуханова, Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн).

Суб'єктність майбутнього вчителя – це стан особистісного й професійного розвитку, що виражається в його здатності успішно адаптуватися в освітній, соціокультурній ситуації, що постійно змінюються, його потреби у прояві активності, самостійності в організації продуктивної педагогічної взаємодії з викладачем, в усвідомленні ним відповідальності за створення умов власного розвитку. Суб'єктність студента пов'язана з його здатністю перетворювати власну життєдіяльність, свою освіту, процес професійного становлення в предмет практичного удосконалення.

Практично всі автори, описуючи зміст суб'єктності, називають такий ряд особистісних якостей і властивостей: активність, рефлексивність, осмисленість, самостійність, відповідальність, довільність, креативність, цілеспрямованість дій, адаптованість. Однак, враховуючи, що предметом нашого дослідження є освоєння студентами, майбутніми вчителями початкової школи, нормативної структури музично-освітньої діяльності як засобу розвитку їх суб'єктності, доцільно, на наш погляд, назвати таку специфічну характеристику суб'єктності як її ціннісна, духовна складова. Як показав теоретичний аналіз, вона згадується і виділяється далеко не всіма авторами. Проте, для педагогічної діяльності в цілому і музично-освітньої, зокрема, ціннісна основа суб'єктності є принципово важливою.

Освоєння музично-освітньої діяльності та вміння її організувати вимагає від студента усвідомлення й емоційного переживання необхідності виконання справи, що має значення не тільки для себе особисто, але й для інших людей, готовності дати звіт за свої дії, за невиконання діяльності, в тому числі й суспільно значущої. Таке розуміння й емоційне переживання обумовлює й відповідну поведінку

і діяльність, що виражається в прийнятті на себе відповідальності за їх реалізацію, що в свою чергу буде детерміновано певною системою цінностей.

Таким чином, однією зі складових суб'єктності є ціннісні орієнтації, що виступають змістовними наповнювачами та "іманентними регуляторами діяльності" (В. Киричук), завдяки яким суб'єкт отримує здатність робити вільний вибір дії, вчинку; проявляти внутрішню свободу [9]. Ціннісні орієнтації особистості є необхідною професійною характеристикою. Вони впливають на всі сторони людської психіки: від пізнавальної потреби (А. Маслоу) до мотивації кожного з вчинків індивіда, детермінуючі його поведінку (С. Архангельський, В. Алексеева, Є. Ільїн, Р. Миронова та інші).

Ціннісні орієнтації, впливаючи на ситуативні мотиви особистості, її свідомість і підсвідомість, є базисом для формування життєвої позиції. Вони здатні визначати спрямованість діяльності, інтелекту що зумовлює важливість формування стійких ціннісних орієнтацій для професійного становлення майбутніх педагогів. Ціннісні орієнтації педагога визначено як "систему особистісно усвідомлених гуманістичних цінностей, що виступають орієнтирами його соціальної та професійної активності, визначаючи життєву позицію" [13].

Сформовані професійно-ціннісні орієнтації вчителя є одним з найважливіших елементів успішної професійної діяльності, оскільки: стимулюють його професійно-особистісний розвиток, активізуючи внутрішні механізми (потреби, інтереси, мотиви, установки, відношення); відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності, визначають напрями професійної діяльності; коригують діяльність за допомогою оцінок, орієнтацій та установок, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного й предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації.

Таким чином, ціннісні орієнтації утворюють структуру "сміслового майбутнього" суб'єкта, направляють його на реалізацію певних відносин, на конкретну діяльність, визначають вибір відповідних засобів для досягнення поставленої мети, тобто виступають найважливішим компонентом суб'єктної утворюючої активності й самого суб'єкта в ній [9].

Аналіз процесу формування суб'єктності дозволяє стверджувати, що основним критерієм суб'єктності є активність особистості, включеність її в різні види суспільних відношень. У зовнішньому плані суб'єктність виявляється в самостійності вибору цілей, методів і засобів діяльності, самодетермінації й самовизначенні. Це, в свою чергу, дає підстави вважати провідними критеріями суб'єктності самостійність та відповідальність, а вчинок представляє собою

реалізацію і прояв суб'єктності в контексті авторського ставлення людини до свого життя (до самої себе і до світу) [5].

Професія вчителя початкової школи складна і багатогранна, вона ставить до особистості вчителя цілу низку вимог. У своїй педагогічній діяльності він виступає як методист, вихователь, іноді як виконавець. Окрім загально-педагогічних і психологічних знань учитель для проведення уроків та здійснення позакласної музично-виховної роботи має володіти музичними знаннями, вміннями і навичками у виконавській діяльності. Він повинен уміти організовувати увагу учнів на сприймання творів мистецтва, стимулювати музично-естетичну творчість, і цим самим сприяти розвитку духовності дітей для підвищення їх загальної культури, розширення музично-освітньої ерудиції.

Тому професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи включає формування у нього готовності до музично-освітньої діяльності, метою якої є виховання естетичних почуттів, свідомості, потреб, смаку, здобуття музичних знань, відчуття та усвідомлення краси й гармонії в мистецтві та житті, і яка виражається у досягненні оптимального рівня особистісних професійних і музичних якостей, у наявності психолого-педагогічних та мистецьких знань, вмінь, навичок.

Дослідники у сфері музичної педагогіки відмічають, що особистісний досвід, входячи до структури змісту музичної освіти, пов'язаний з ціннісно-сисловою сферою особистості й здійснюється як переживання, яке знаходить подальше вираження в рефлексії, зміні моделей поведінки переосмисленні цінностей [1, с. 10].

Аналіз і характеристика компонентів музичної освіти дозволяє сформулювати уявлення про музично-освітню діяльність як засіб професійного становлення і формування суб'єктності студента – майбутнього вчителя початкової школи.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив виділити наступні педагогічні умови формування суб'єктності студента - майбутнього вчителя початкової школи у музично-освітній діяльності:

- індивідуалізація та диференціація навчання, що дає свободу для музичного самовираження;
- діяльнісне засвоєння змісту професійної підготовки (вирішення ситуаційних задач, участь у імітаційних, рольових іграх, виконання творчих завдань, самостійної роботи);
- створення освітнього середовища, сприятливого для професійного та особистісного розвитку майбутнього вчителя.

Підсумовуючи, зазначимо, що розкриття суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи обумовлене потребою суспільства у високоосвічених, конкурентоспроможних фахівцях, які відрізняються

самостійністю, мобільністю, відповідальністю. Музично-освітня діяльність майбутнього вчителя початкової школи поєднує в собі педагогічну, музично-виконавську, музикознавчу, дослідницьку роботу, засновану на свободі музичного самовираження, сприймання й осмислення музики, виступає позитивним засобом формування його суб'єктності та є діяльністю з розвитку у нього досвіду вирішення музично-творчих завдань, що сприяє набуттю ним особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва, усвідомленню ним відповідальності за свій розвиток і формуванню готовності до організації музично-освітньої діяльності молодших школярів та забезпечення основ їх музичної освіти.

Реальним шляхом вирішення цієї проблеми є створення в освітніх закладах ефективних педагогічних умов формування суб'єктності студентів на основі прогресивних філософських, психологічних і педагогічних ідей, принципів і технологічних підходів.

Формування суб'єктності студента в музично-освітній діяльності – неперервний процес набуття ним особистісного досвіду в професійно-педагогічній музично-освітній діяльності шляхом трансформації потенційних музичних і педагогічних здібностей в їх самоактуалізацію до повної самореалізації в цій діяльності на шляху до кінцевої мети – готовності до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Література до підрозділу 2.2

1. Абдуллин Э. Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования / Э. Б. Абдуллин. – М. : Прометей МГПУ им. В.И. Ленина, 1990. – 188 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
4. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г. О. Балл // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 1. – С. 2-5.
5. Большунова Н. Я. Условия и средства развития субъектности : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора псих. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии” / Н. Я. Большунова. – Новосибирск, 2006. – 48 с.
6. Бондар В. І. Формування компетентності та конкурентноздатності випускника педагогічного ВНЗ / В. І. Бондар // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 6. – С. 3-9.

7. Брушлинский А. В. Проблемы психологии субъекта / А. В. Брушлинский. – М. : Знание, 1994. – 403 с.
8. Волкова Е. Н. Психологические аспекты субъектности педагога / Е. Н. Волкова. – Нижний Новгород : НГЦ, 1997. – 180 с.
9. Киричук В. О. Психолого-педагогічні передумови управління свободоцентричною виховною системою / В. О. Киричук // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 11. – С. 1-7.
10. Лобова Л. Г. Синергетика музыкальной педагогіки : монографія / Л. Г. Лобова. – Воронеж : ВГПУ, 2002. – 136 с.
11. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – М. : Наука, 1997. – 191 с.
12. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології / В. О. Татенко // Людина. Суб'єкт. Вчинок : філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. – К. : Либідь, 2006. – С. 316-358.
13. Шемигон Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. Ю. Шемигон. – Харків, 2008. – 34 с.

Питання для перевірки

1. У чому, на Вашу думку, різниця між поняттями “суб'єкт” і “суб'єктність”?
2. Які педагогічні умови Ви створили б для формування готовності майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів?
3. Що є основним критерієм суб'єктності особистості?

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст поняття “суб'єктність особистості вчителя початкової школи”.
2. Дайте сутнісну характеристику понять “суб'єкт”, “індивідуальність”, “особистість”.
3. Обґрунтуйте таку думку: “Музично-освітня діяльність є засобом професійного становлення та формування суб'єктності студента – майбутнього вчителя початкової школи”.

2.3. Комунікативні уміння особистості майбутнього вчителя як компонент творчості суб'єкта педагогічної діяльності

Професія вчителя початкової школи є складним комплексом багатьох взаємопов'язаних елементів, володіння якими є показником професійної майстерності.

Особливістю музично-педагогічної діяльності є наявність в числі її складників художньо-творчого компонента. В роботі вчителя художня творчість виявляється в умінні цікаво, захоплено вести уроки, позакласні заняття, по-можливості яскраво і образно виконувати музичні твори, добирати найкращі методи для забезпечення основ музичної освіти учнів. Творча діяльність учителя початкової школи припускає вирішення різноманітних ситуацій на уроці, організацію творчого співробітництва з учнями. Творча педагогічна взаємодія – співробітництво, співтворчість учителя й учнів має бути побудована на демократичних та гуманістичних засадах, на базі взаємоповаги і довіри.

Проблема організації співробітництва вчителя й учнів на уроці набула особливої актуальності після проголошення незалежності України. Мета виховання переосмислюється у світлі пріоритету загальнолюдських цінностей: Вперше за останні сімдесят років людина, особистість проголошується як найвища цінність суспільства. Ця гуманістична ідея вимагає визнання дитини центром і смислом діяльності школи, кожного вчителя, конкретизації мети, перегляду завдань, змісту, методів навчання, створення науково обґрунтованої системи підготовки майбутнього вчителя, здатного до творчої професійної самореалізації. Від того, яким буде сучасний учитель, як він діятиме, чи спроможний буде враховувати вимоги, пред'явлені йому суспільством, багато в чому залежатиме рівень духовної культури, вихованості, освіченості школяра, у тому числі музичної.

Творчим напрямком в діяльності вчителя є перехід від у більшості існуючої “суб'єкт-об'єктної” парадигми навчально-виховного процесу до “суб'єкт-суб'єктних” відносин, що вимагає удосконалення механізмів взаємодії педагога та вихованців, спрямування процесу підготовки майбутніх учителів на опанування педагогікою співробітництва [2].

Кожний шкільний предмет, завдяки своїй специфіці, має певні можливості для здійснення методики оновлення відносин “учитель-

учень”, для виявлення творчих здібностей в процесі педагогічної взаємодії.

Залучення молодших школярів до музичної освіти обумовлюють певні вимоги до стилю проведення відповідних занять, тобто до педагогічних умінь вчителя. Смысл роботи вчителя, який проводить уроки музичного мистецтва, полягає в тому, щоб прищепити учням любов до музики та передати їм певну суму знань про музичне мистецтво. Щоб досягти цього, вчитель має активізувати почуття учнів, навчитися впливати на емоційні сфери дитячої психіки. Необхідність емоційного забарвлення педагогічного впливу певним чином зумовлює особливості педагогіки співробітництва на уроках у початковій школі.

Ґрунтуючись на твердженні Б. Ананьєва про те, що навчання є перш за все спілкуванням, комунікацією і В. Кан-Калика, який вказував, що найсучасніші методи виховного впливу “працюватимуть” тільки тоді, коли будуть забезпечені комунікативно, можна зробити висновок про важливість і необхідність формування у майбутніх учителів комунікативних умінь. Як свідчить практика, зосередження професійної підготовки вчителя на пізнавальній діяльності і відсутність цілеспрямованої підготовки до комунікативної приводить до того, що вчитель не здатен успішно реалізувати отримані знання на практиці, оскільки ефективність подальшої його діяльності залежить від її належного комунікативного забезпечення.

Комунікативне забезпечення навчально-виховного процесу неможливе без вільного володіння майбутнім учителем необхідним запасом комунікативних умінь.

Комунікативні уміння вчителя можна визначити як уміння спілкуватися, слухати, знаходити контакт, творчо діяти у варіативно-мінливих умовах різноманітних педагогічних ситуацій. Їх можна згрупувати в такі блоки:

- 1) вміння забезпечувати взаємодію, взаємний контакт та необхідні взаємовідносини;
- 2) мовленнєві вміння;
- 3) вміння педагогічної імпровізації;
- 4) вміння емпатійної довершеності.

Для музичних занять, в якій би формі вони не проводились (творчі гуртки, музично-театральні вистави, інформаційно-музичні повідомлення тощо) спілкування – одне з центральних понять. Це, перш за все, взаємодія вчителя й учнів, що має особливе емоційно-змістовне забарвлення, це виховання культури почуттів, уміння розуміти стан й думки один одного, вміння відгукуватися на переживання.

Опанування музичною культурою, засвоєння школярами різноманітних музичних знань передбачає різноманітну палітру

взаємовідносин: між музикою, учителем й учнями; між учителем й учнями; між дітьми в колективних формах діяльності.

Майбутній учитель повинен вміти забезпечувати взаємний контакт та необхідні взаємовідносини, які можна визначити як спільну творчу діяльність учнів й учителя, спрямовану на розкриття життєвого змісту музики. Це вимагає врахування психофізіологічних особливостей дітей певного віку, рівня їх музичної і загальної підготовки. Учитель повинен знати мистецькі інтереси молодших школярів, захоплення для того, щоб вміло і ненав'язливо враховувати їх під час музично-педагогічного спілкування.

Під час такої важливої стадії професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи як педагогічна практика увага студентів спрямовується на вивчення інтересів учнів, з'ясування їх здібностей, уподобань. Ті знання, які студенти отримують на лекціях з психології, педагогіки, методики музичного виховання щодо психофізіологічних особливостей дітей певного вікового періоду, піддаються аналізу і перевірці на практиці в процесі спостереження. Так, відповіді на питання: в чому виявляються такі особливості молодших школярів, як висока чутливість сенсорних зон нервової системи, емоційна враженість, сенситивність молодшого шкільного віку, синкретизм різних художніх здібностей, ілюструються прикладами, що зафіксовані студентами в щоденнику спостережень за дітьми.

Взаємодія вчителя початкової школи на уроці має відбуватися не тільки з класом, а й з кожним учнем персонально. В результаті цього діти привчаються до того, що педагог бачить кожного з них у будь-який момент уроку, і це є для них своєрідним стимулом у навчанні. Суть такого бачення не в покаранні за порушення дисципліни, а у вмілому стимулюванні їх активності [2].

Створенню гарного контакту з учнями сприяє вміння учителя цікаво подавати навчальну інформацію і спілкуватися з учнями в процесі її опрацювання. Забуваючи про те, що молодші школярі не засвоюють зміст надмірно довгої мови, майбутні вчителі дуже часто захоплюються власними розповідями. Часто вони не допускають на уроці власних думок, а звідси і дитячі здаються не потрібними. Діти це відчувають, тому і не йдуть на спілкування з учителем, і весь урок грають в "угадайку": вгадують, що учителю слід відповісти.

Те ж саме можна сказати й про рівень розмов про авторів музичних творів. Фактично всі довідки мають інформативний характер. Такі відомості не наближають школярів до музики, не викликають потребу в спілкуванні.

Хвилюючись про "втрату" часу на уроці деякі вчителі починають підганяти дитину з відповіддю на питання. Необхідно обов'язково дати дитині час на обміркування, а якщо відповідь не пролунала,

треба, спираючись на музичний і життєвий досвід дітей, разом з ними шукати художньо-образні зв'язки змісту даного твору з літературою, образотворчим мистецтвом, природою, життям.

Важливою складовою спілкування з учнями є вміння учителя вслуховуватися і чути не тільки що, але й як говорять і виконують діти. Спостереження під час педагогічної практики показують, що часто студенти навіть не чують відповідей дітей на свої запитання, не чують, як вони співають, як говорять, не бачать їх міміки, не завжди відчують їх настрої.

Під час відвідування студентами уроків в період педагогічної практики корисно пропонувати їм спостерігати за інтонацією мовлення, співу, за настроєм, мімікою спочатку двох-трьох учнів, поступово збільшуючи їх кількість. У результаті такої діяльності у студентів формуються навички спостереження, розширюється об'єм уваги.

Спілкування на уроці – це спілкування не тільки учителя й учнів, але й учнів між собою, оскільки урок, пов'язаний з опануванням мистецтвом, найбільш вирізняється серед інших уроків перевагою колективних форм роботи. Тому під час практичних занять з методики музичного виховання, коли студенти демонструють фрагменти підготовлених уроків, необхідно спрямовувати їхню увагу на організацію такого спілкування. Можливості для цього є на різних етапах уроку. Такі традиційні питання вчителя, як “Що ми прослухали минулого разу?”, “Яке домашнє завдання треба виконати на наступний урок?” тощо, потребують відповіді безпосередньо вчителю. Бажано, щоб відповіді учнів були спрямовані не вчителю, а адресовані будь-кому з дітей – тому, хто цього потребує.

Учень, який відповідає на це запитання, звертається до конкретного товариша. Решта дітей теж не залишаються осторонь, а стежать за діалогом і, якщо є потреба, додають, звертаючись не до вчителя, а до учня. Все це сприяє формуванню культури спілкування.

На уроці цікавими й корисними видами музично-творчої, колективної роботи є співацька імпровізація, коли починає співати мелодію один учень, продовжує другий, третій і т. д., спільне складання казки під враженням прослуханої музики. Ці види діяльності супроводжуються елементами аналітичної діяльності, коли діти висловлюють власні судження про музику. Завдання вчителя – створити умови для творчого самовираження кожного учня. Корисно, щоб учитель на уроці постійно доводив дітям думку: “Тут всі талановиті”, “Роби як у тебе краще виходить”, “Намагайся бути самим собою”.

Створенню толерантних взаємовідносин, досягненню контакту сприяє надання дітям вільного вибору у багатьох своїх діях тоді, коли для цього є можливість і доцільність.

Так, для розкриття тієї чи іншої теми, можна пропонувати не одну пісню, а декілька. Наприклад, новорічному святу присвячена пісня А. Філіпенка “Новорічна”, В. Верменича “Запросини Діда Мороза”. Діти можуть послухати їх у Інтернет мережі у дитячому виконанні (хоровому, сольному) і вибрати одну з них для розучування, ту, яка більше сподобалася.

Навчальний матеріал закріплюється здебільшого у процесі різних видів діяльності: співу, слухання музики, дидактичної гри, виконання на інструментах дитячого шумового оркестру. В кожному класі вибір музичного матеріалу та форма проведення практичного заняття із засвоєння музичного матеріалу можуть бути реалізовані з урахуванням побажань та вподобань дітей.

Часто студенти-практиканти, майбутні вчителі, задають учням домашнє завдання – зробити малюнки під враженням прослуханої музики. Доцільно надавати дітям можливість вибору у творчих завданнях: одні люблять малювати, інші – складати вірші, казки. У процесі вільного вибору дитина зростає як особистість. В неї з’являється почуття дорослості і зацікавленості в роботі, адже те, що вона робить, вона обрала власно [2].

Важливим чинником, що забезпечує співробітництво на уроках та служить засобом емоційного впливу на учнів є образна мова вчителя. Педагогічна ефективність мовлення вчителя багато в чому залежить від рівня володіння мовою, вміння здійснювати правильний вибір мовних засобів.

У реальних ситуаціях мовленнєві “фарби” педагогічного спілкування становлять складну поліфонію реплік, розповідей, запитань, оціночних суджень, відповідей, зауважень, емоційних реакцій. На заняттях доцільно спрямовувати увагу студентів на необхідність під час планування зустрічі з школярами, обмірковувати не тільки зміст спілкування (про що я буду з ними говорити), а й особливості свого мовлення й комунікативної поведінки (як я буду говорити, які вербальні і невербальні засоби допоможуть мені бути виразним, переконливим, винахідливим, коректним, яку емоційну атмосферу спілкування я хотів би створити).

Тому на практичних заняттях з методики музичного виховання в процесі моделювання різних педагогічних ситуацій студентам пропонується складати умовну ідеальну модель мовлення вчителя (звернення до учнів, запитання в залежності від ситуацій уроку, відповіді на можливі запитання учнів тощо) і орієнтуватися на неї в процесі професійного навчання, а пізніше – становлення професійної компетентності учителя під час самостійної педагогічної діяльності.

З цією метою можна пропонувати студентам користуватися необхідною літературою [1; 3; 4].

Майбутні вчителі мають виробити в себе звичку звертатися до словників, якщо виникає будь-який сумнів щодо правильності вживання слова, розвивати увагу до незнайомих слів, потребу запам'ятати, з'ясувати їх значення, ввести у своє мовлення, вивчати досвід мовного спілкування талановитих педагогів.

Педагогічна діяльність за своєю природою має творчий характер. Щоденно вчитель вирішує численні не тільки типові, але й оригінальні завдання, що потребують аналізу педагогічної ситуації, прогнозування результатів навчання, вміння керувати власними почуттями і настроями. Загалом навчально-виховний процес пов'язаний з постійним творчим пошуком, оскільки вчитель має діяти у варіативно-мінливих умовах різноманітних педагогічних ситуацій. У процесі співробітництва майбутній учитель має бути готовим до оперативного розв'язання суперечностей, тобто до педагогічної імпровізації.

На заняттях з методики музичного виховання з метою формування комплексу імпровізаційних умінь доцільно використовувати такі методи роботи, як моделювання, педагогічні ігри, інсценування педагогічних фактів, явищ, саморозвиваючу педагогічну ситуацію.

Під час моделювання створюються ситуації, максимально наближені до реальних обставин та навчально-виховних умов школи, до несподіваних суперечностей, що з'являються раптово під час проведення уроків, де від учителя вимагається вміння знайти оптимальний засіб вирішення проблеми.

Дуже корисні педагогічні рольові ігри, де кожному студенту відводиться певна роль. Із числа студентів обираються два експерти: перший – оцінює змістовність, логіку, аргументацію, новизну, якість мовлення, фантазію тощо; другий – оцінює якість діяльності, емоційність, жвавість, переконаність, винахідливість тощо). Такі заняття дозволяють учасникам гри подивитись на себе очима інших студентів, з'ясувати, як сприймаються іншими їхні дії, увійти в роль учителя або учня, розвивати емпатійні можливості та доводити їх до доведеного рівня.

Формуванню імпровізаційних умінь допомагає також метод саморозвиваючої педагогічної ситуації. Формулюється певна педагогічна ситуація і розподіляються в ній ролі. Починається рольова гра, яка наближена до умов педагогічної задачі, а далі вона саморозвивається за допомогою прийома проектування (“якщо б”), який відомий в театральній педагогіці як елемент системи К.Станіславського. Учитель планує конкретні вправи, завдання, заздалегідь передбачає декілька варіантів їх реалізації завдань залежно від зміни реальних обставин уроку.

Метод інсценування педагогічних фактів, явищ полягає в тому, що на практичних заняттях студенти розподіляються на мікрогрупи по 4-5 чоловік. За допомогою картки-жеребу визначаються завдання на

імпровізацію (наприклад, діти попросили вчителя виконати улюблену дитячу пісню; вчитель розраховував на те, що діти швидко запам'ятають мелодію нової пісні, але вийшло навпаки; вчитель планував розучування спокійної, сумної пісні, а в класі на попередньому уроці пройшли спортивні змагання, які сприяли росту збудженості, емоційності дітей; вчитель планував слухання музичного, провів цікаву вступну бесіду перед звучанням твору і раптово зламався програвач).

Такі форми навчальної роботи сприяють адаптації майбутніх учителів до публічних виступів, розвивають педагогічну кмітливість, творчі здібності, винахідливість, комунікативні вміння.

Таким чином, подолання авторитарності, спілкування з дітьми на основі гуманного підходу, оволодіння комунікативними вміннями забезпечить майбутньому вчителю початкової школи продуктивну реалізацію цілей навчання і виховання та успішну роботу в психологічному контакті з учнями в процесі забезпечення основ музичної освіти.

Література до підрозділу 2.3

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення : навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990. – С. 62-139.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – 272 с.
3. Учїться висловлюватися / [П. І. Білоусенко, Ю. О. Арешенков, Г. М. Віняр та ін.]. – К. : Рад. школа, 1990. – 126 с.
4. Чак Є. Д. Барви нашого слова / Є. Д. Чак. – К. : Рад. школа, 1989. – С. 176.

Питання для перевірки

1. Які із запропонованих книжок Вам найбільше сподобалися?
2. Як Ви розумієте поняття “культура мовлення”? Що б Ви порадили тому, хто хоче підвищити фахову культуру мовлення?
3. Чим поняття “комунікація” відрізняється від поняття “спілкування”?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйтеся до педагогічного спілкування зі школярами на тему: “Що б сталося, якби зникла музика?”.
2. Схарактеризуйте особливості власного мовлення та комунікативної поведінки.
3. Створіть умовну ідеальну модель мовлення вчителя, а саме: доберіть варіанти звертань до учнів; сформулюйте запитання залежно від ситуацій уроку; підготуйте відповіді на можливі запитання учнів.

2.4. Активізація творчої роботи студентів під час навчання на шляху до суб'єктної самостійності

Одним із важливих елементів навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі є лекція. Враховуючи існування в будь-якій діяльності двох прагнень – до результату і процесу – можна схематично виділити дві моделі організації лекційних занять – директивну та інтерактивну.

Перша орієнтована на результат, передбачає його досягнення як передачу певної суми знань, в основному за рахунок раціональної організації змісту навчального процесу, що здійснюється шляхом цілеспрямованого впливу викладача на студентів. Така модель передбачає достатнім механічне відтворення студентами певних знань.

За такою традиційною схемою викладач читає лекцію, студент конспектує її основні положення. Рівень напруження уваги студента протягом лекції змінюється і не завжди відповідає ступеню важливості матеріалу, що подається.

Нераціональному використанню розумового напруження студентів сприяє також те, що в більшості випадків лекціям відводять функцію основного джерела елементарних знань з даної галузі, забуваючи про те, що студент може отримати їх з підручників та інших джерел.

Творча робота студента на лекції складається з багатьох важливих трудомістких елементів. Він мусить вслухатись у мову лектора, тобто зосередити увагу на процесі мовлення викладача: встановити логічний зв'язок між змістом лекції і матеріалом попередніх лекцій; відокремити найбільш важливі для себе вузлові положення лекції, законспектувати їх.

Таким чином, найменше спонування до самостійної розумової й творчої діяльності, як свідчить досвід роботи викладачів, дає лекція в формі монологу (директивна модель). Основне завдання її – передача інформації для запам'ятовування без будь-якого напруження думки. Слухаючи викладача, студент заздалегідь не знає, про що буде йти мова. План, який дає викладач на початку лекції, студентом не осмислений: для цього не було часу. Таким чином, викладач і студент залишаються функціонально відокремлені: функція викладача – викладання, функція студента – фіксування матеріалу у пам'яті та

конспекті. З точки зору організації та ведення лекції функція викладача є активною, функція студента – пасивною.

Такі лекції були досить поширені в минулому, коли бракувало інформації, наукових книг та посібників, а сама вона покликана була замінити студентові і підручник, і посібник, і довідкову літературу.

Ситуація на заняттях, як відомо, стала суттєво відрізнитися від тієї, в якій виховувалися ті, хто тепер вчить. Інформаційна епоха приводить до неухильного й швидкого розповсюдження різних знань, що значною мірою відбивається на навчальному процесі і змісті освіти. Завдяки Інтернет сьогодні людина може отримати необмежений об'єм знань з будь-якої проблеми. До того ж, сьогоднішні студенти з самого дитинства виховувалися в рамках так званої екранної культури, і, тому, вони набули інакші можливості для сприйняття інформації, багато в чому відмінні від тих, якими володіють викладачі і на які вони переважно продовжують спиратися, працюючи із студентами. Мова йде про характерні для сьогоднішніх студентів труднощі: нездатність концентрувати увагу, логічно мислити і оперувати абстрактними термінами; відсутність розвинених читацьких навичок та ряд інших, що обумовлені звичкою сприйняття мозаїчного, яскраво оформленого потоку безсистемної інформації, що обрушується на них з численних екранів. Тому лекції в сьогоднішньому їх вигляді, коли людина говорить щось з кафедри, можливо, зрідка, демонструючи картинки або відповідаючи на запитання, приречені.

Найбільш доцільною є друга (інтерактивна) модель організації лекційних занять, яка виходить із необхідності досягти розуміння інформації, що транслюється, побудована на взаємодії її учасників, передбачає їх постійний зворотний зв'язок і активність, спрямована на творчу переробку знань.

Якщо студент якимось чином задіяний під час викладу теоретичного матеріалу, лекція-монолог викладача трансформується в лекцію-діалог, або в лекцію-бесіду та лекцію-дискусію. Ці види лекції найчастіше використовуються на молодших курсах, коли вже є певні знання. Вони активно формують навички самостійної, творчої роботи студентів.

Лекціями, що формують високий ступінь самостійності в діяльності студентів і впливають на формування їхнього досвіду пізнавальної роботи, є лекції з елементами проблемності та цілком проблемні лекції.

Читання таких лекцій розпочинають, вводячи до тієї чи іншої теми лекції окремі проблемні ситуації чи елементи ситуативності. Перехід до читання курсу проблемних лекцій відбувається поступово, за наявності в студентів незначного досвіду розв'язання проблем.

Оскільки проблемна лекція передбачає не просто засвоєння фактичної наукової інформації, а пошук шляхів отримання її, то вона включає в себе елемент формування пізнавальної самостійності та творчих здібностей слухача.

Для сприйняття матеріалу проблемної лекції студенти мають бути завчасно підготовлені: психологічно – знати, що буде саме така лекція і що вони мають на ній самостійно мислити та творчо діяти; теоретично – володіти певним запасом знань з теми проблемної лекції.

Такі лекції можна поступово ускладнювати збільшенням ступеня творчої роботи студента, його самостійності, коли варіанти розв'язання проблеми підказує не викладач, а частина добре підготовлених слухачів. Саме вони й вишукують варіанти відповідей. Решта учасників цього творчого процесу критично оцінює, аналізує та вибирає найбільш вдалий варіант.

Активізує розумову діяльність, увагу, творчу ініціативу та підвищує інтерес студентів також лекція з “навмисними помилками”. Такий вид лекції потребує значної підготовчої роботи. За кілька днів до лекції викладач попереджає студентів про те, що лекція на таку тему читатиметься з певними навмисно зробленими помилками. Виявити та виправити їх мають студенти. Напередодні лекції студенти повинні бути обізнані з її змістом завдяки прочитаному матеріалу за підручником.

Досить ефективним способом стимулювання творчої роботи студентів на лекції є залучення самих студентів до підготовки і читання окремих питань або фрагментів. Таку форму можна назвати лекцією-співпрацею. Процес підготовки студента до такої лекції сприяє формуванню та розвитку мови, способів викладу матеріалу, вміння виступати перед аудиторією, здатності пояснювати та відстоювати власну точку зору, навичок творчої, самостійної роботи.

Важливою умовою піднесення творчої активності студентів у процесі лекційних занять є самоконтроль знань, який систематизує навчання студента, допомагає йому своєчасно виявити, що саме з програмного матеріалу він не засвоїв.

Зручною й ефективною формою самоконтролю є заповнення кожним студентом відомості, в якій по горизонталі розташовані графи відповідно до кількості тем лекційних занять. Протягом семестру студент проставляє в цю відомість самооцінку знань з кожної теми. Він має правити свою оцінку до початку екзаменаційної сесії. Ця незвична для студентів робота зацікавлює їх. При організації самоконтролю важливо допомогти студентам поясненням критеріїв і методики самооцінки, роз'яснити їм необхідність і корисність володіння елементом самоконтролю не тільки в період навчання, але й у майбутньому. В початковий період з метою полегшення роботи по самоконтролю студентам з окремих тем доцільно видавати спеціально

розроблені питання. Але після двох-трьох тем у більшості з них виробляються стійкі навички, які дозволяють самостійно визначати найбільш важливі положення лекції і оцінювати за ними рівень своїх знань.

Наприкінці семестру відомість з самооцінками студентів передається викладачу і використовується ним під час екзамену. Таким чином формальна, іноді неприємна для студента процедура екзамену збагачується елементами жвавої зацікавленості, яка проявляється в тому, щоб довести справедливість своєї самооцінки. Ця зацікавленість стимулює роботу студента також у період підготовки до екзамену.

Таким чином, для того, щоб лекція (в якій формі вона б не читалась) повніше активізувала творчу роботу студентів, треба звільнити її від зайвого інформаційного матеріалу, зробити її мобільною, динамічною щодо змісту та відносних витрат часу на розгляд окремих питань (тобто звільнити викладача від необхідності суворого дотримання заздалегідь складеного плану); залучати студентів до активної праці в процесі побудови лекції та регулювання за змістом і обсягом матеріалу.

Студенти повинні заздалегідь знати план наступної лекції і мати змогу ознайомитись за навчально-методичною спеціальною літературою з основними положеннями, які передбачено висвітлити у лекції. Студенти можуть внести корективи у план і структуру не тільки наступних, але й тих лекцій, що відбуваються. При цьому частина лекції набуває характеру диспуту з найбільш актуальних питань програми, навіть якщо їх розгляд не збігається з планом цієї лекції. Лекційний час наповнюється напруженою творчою працею студента; механічне, іноді бездумне, конспектування перетворюється на запис результатів процесу мислення студента. В конспектах все частіше зустрічаються не самі положення лекції, а висновки студента з приводу цих положень та критичні зауваження до них.

Лекція повинна бути аналізом програмного матеріалу з активною творчою участю на паритетних засадах викладача і студентів, мати узагальнюючий, аналітичний характер, проблемну структуру. Одним із основних завдань лекції є допомога студентам у розумінні необхідності та доцільності подальшого самостійного творчого поглиблення і застосування отриманих знань.

Література до підрозділу 2.4

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
3. Богач О. В. Психологічні аспекти дослідження феномену суб'єктної активності старшокласників / О. В. Богач // Проблеми загальної та

педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – Т. XII, Ч. 1. – К., 2010. – С. 36-47.

4. Воляннюк Н. Феноменологія суб'єктної активності / Н. Воляннюк // Соціальна психологія. – 2004. – № 3 (5). – С. 97-109.
5. Дорошенко Т. В. Суб'єктна активність майбутнього вчителя як умова його професійної самореалізації / Т. В. Дорошенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка / гол. ред. М. О. Носко. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – Вип. 96. – 272 с. – С. 71-74. – (Серія “Педагогічні науки”).

Питання для перевірки

1. Які дві моделі проведення лекційних занять Ви знаєте?
2. Яка з них Вам найбільше подобається і чому? Свою відповідь обґрунтуйте.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть різні форми проведення лекційних занять. Схарактеризуйте їх особливості.
2. Проаналізуйте, які форми лекцій використовують викладачі Вашого навчального закладу.
3. Підготуйте лекцію з “навмисними помилками”.

Розкриваючи суб'єктну контекстність професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, відмітимо її науково-теоретичну багатовекторність, яка полягає в тому, що суб'єктність та активність особистості знаходяться у діалектичній взаємозалежності. Суб'єктна контекстність обумовлює формування низки компетентностей, серед яких одне з важливих значень для вчителя початкової школи має його спроможність забезпечувати основи музичної освіти молодших школярів.

Музично-освітня діяльність вчителя початкової школи в умовах зменшення в чинних програмах навчального часу на дисципліни мистецького циклу має значний соціально-виправданий потенціал щодо розширення музично-освітньої ерудиції школярів, набуття необхідного інтелектуально-емоційного досвіду.

Одним із компонентів професійно-педагогічної діяльності вчителя початкової школи як творчого суб'єкта є комунікативні уміння, які він набуває у різних формах навчально-творчої діяльності, серед яких гідне місце займають лекційні заняття.

РОЗДІЛ

З ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

- 3.1. Аксіологічна спрямованість формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.**
- 3.2. Готовність майбутніх учителів початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін.**
- 3.3. Функціональне призначення педагогічної імпровізації майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти.**
- 3.4. Інноваційна діяльність майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти.**

3.1. Аксиологічна спрямованість формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи

Сучасний стан розвитку освіти характеризується зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної, спеціальної і педагогічної підготовки випускників, потребами в постійній професійній самоосвіті й самовихованні, підготовкою майбутніх фахівців до професійного компетентного входження до ринку праці, що потребує готовності й уміння майбутніх учителів утілювати в життя гуманістичні ідеї, становлення системи сучасних і соціально значущих цінностей у структурі особистості, здатності створювати й передавати цінності.

Відображенням потреби суспільства в підготовці фахівців, які не тільки володіють певним обсягом знань, але й мають різносторонній досвід діяльності є компетентнісний підхід до навчання, який поступово впроваджується в українську систему освіти [3]. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що головним результатом освіти мають стати не окремі знання, навички й уміння, а здатність і готовність людини до ефективної й продуктивної діяльності в різних соціально-значущих ситуаціях.

Процес реалізації компетентнісного підходу в системі професійної освіти, як зазначає А. Вербицький [2], утруднений низкою суперечностей, основна з яких – це суперечність між прагненням суспільства реалізувати цілі гуманістичної освітньої парадигми, що розглядає особистість як центр власного самотворення, і прагматично зумовленими орієнтирами компетентнісного підходу в професійній освіті.

Численні дослідження, присвячені проблемам професійно-педагогічної підготовки вчителя, дорівнюють їй до процесу засвоєння вчителем наукових і методичних знань. Обґрунтовуючи основні змістові компоненти професійної підготовки вчителя – методологічний, науково-теоретичний, соціально-психологічний, предметно-методичний, – аксиологічні аспекти дослідники розкривають недостатньо. Невиправдана редукція змісту професійної освіти до одного лише її компонента – знань – негативно впливає на формування фахової свідомості вчителя, адже знання відіграють вельми

підпорядковану роль по відношенню до інтегрованих утворень – переконань і соціальних позицій. Педагогічна ж підготовка майбутнього вчителя часто зводиться лише до педагогічно орієнтуючої інформації – і це не передбачає його готовності до реалізації всіх соціальних функцій педагогічної діяльності.

Зазначимо, що аналіз сучасного стану професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи засвідчує, що у значній частини цієї категорії молодих людей переважає утилітарний підхід до професійної діяльності, а проблеми загальної музичної освіти учнів не включені в систему особистісних цінностей. Нерідко музичні знання, отримані в процесі навчання, мають невпорядкований, безсистемний характер, уміння і навички носять переважно вузько кон'юнктурне значення, не співвідносяться з аксіологічною життєвою домінантою – гармонізацією усіх цінностей людини. Тому важливим є розкриття сутності та значення аксіологічного підходу у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи щодо забезпечення основ музичної освіти учнів.

Компетентності вчителя утворені комплексом його педагогічних здібностей і можливостей, наявністю вмотивованої спрямованості на навчально-виховний процес, системою необхідних знань, навичок, умінь і досвіду, які постійно вдосконалюються й реалізуються на практиці. При цьому фахові компетентності вчителя розглядаються як предметно-процесуальний фундамент для виконання професійних функцій і типових завдань, а самоактуалізація виступає соціально-процесуальною основою особистісного зростання фахівця в професії.

О. Лебедєва [4] у структурі професійної компетентності вчителя пропонує виділяти:

- науково-теоретичну компетентність;
- методичну компетентність;
- психолого-педагогічну компетентність;
- професійну позицію вчителя.

З огляду на проблему підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів доцільно докладніше проаналізувати ті аспекти і загальні питання, які досліджувались фахівцями в галузі музично-педагогічної освіти, детально розглянути їх результати в наукових роботах з підготовки вчителів музичного мистецтва.

Методиці формування фахової компетентності сучасного вчителя музики присвячено ряд досліджень. Так, М. Михаськова, під фаховою компетентністю вчителя музики розуміє здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва у відповідності з суспільними вимогами та цінностями [5]. Дослідниця

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

розглядає фахову компетентність майбутнього вчителя музики як специфічну інтегральну здатність, яка складається з трьох компонентів (когнітивного, практично-творчого, ціннісно-орієнтаційного) і об'єднує музичні та педагогічні складові, що забезпечують успіх музично-освітньої діяльності вчителя. Когнітивний компонент включає фахові знання, які є теоретичною й методичною основою ефективної діяльності вчителя; практично-творчий компонент визначається сукупністю музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь, творчої самостійності; ціннісно-орієнтаційний компонент складають ціннісні орієнтації особистості в галузі мистецтв [5].

Є. Проворова, досліджуючи методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва [7], здійснила структурний аналіз його комунікативної компетентності, обґрунтувала її як інтегральну єдність мотиваційно-ціннісного (мотивація, педагогічні цінності), когнітивно-креативного (знання, педагогічне мислення, креативність), операційно-діяльнісного (уміння, навички, досвід), емоційно-вольового (почуття, вольові процеси, саморегуляція) та індивідуально-особистісного (здібності, якості) компонентів.

Професійну компетентність учителя музичного мистецтва як інтегративне утворення, що складається із структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, якостей особистості, які проявляються через готовність до творчої педагогічної діяльності, трактує І. Полубоярина [6]. В її науковому дослідженні доведено, що зміст професійної компетентності вчителя вміщує процесуальний і результативний компоненти та визначається як його здатність здійснювати професійну діяльність. Структуру професійної компетентності вчителя музики І. Полубоярина побудувала на трьох блоках: особистісному (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності); комунікативному (загальна та професійна музична комунікативна компетентність); діяльнісному (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності).

Система вузівської і післядипломної освіти орієнтує педагогів на оволодіння гносеологічним, науково-теоретичним аспектами пізнання суб'єкта навчально-виховного процесу і майже не торкається ціннісних аспектів, які народжують розуміння особистісного змісту взаємовідносин між вихователем і вихованцем.

Останнім часом, “ціннісний погляд” на світ затвердився у вітчизняній науці як домінуючий у тематиці дослідницьких проектів гуманітарних наук. У важливих державних освітніх документах

наголошується, що успішна самореалізація молодої людини можлива тільки за наявності її особистої системи цінностей, яка має бути адекватною мінливим умовам сьогодення. Саме цінності і формування ціннісних орієнтацій, ціннісного ставлення до світу в широкому значенні цього поняття є змістовим ядром і стратегічним напрямом навчання та виховання в найбільш яскравих моделях і концепціях, розроблених І. Бехом, І. Зязюном, І. Зимовою, Б. Лихачовим, З. Мальковою, Н. Нікандровим, В. Шадриковим та іншими.

Багато дослідників (М. Алексєєва, Б. Ананьєв, М. Боришевський, Н. Іванцев, Н. Коваль, С. Максименко, Н. Мачурова, В. Слободчиков та інші) підкреслюють важливість періоду навчання у ВНЗ для становлення особистості, сенситивність цього періоду для духовного розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій, установок тощо.

Значення аксіологічного підходу до підготовки спеціаліста полягає в орієнтації професійної освіти на формування в студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають їхнє ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як людини і професіонала. Теоретико-методологічні засади аксіологічної проблематики в освіті вивчаються багатьма дослідниками (І. Бех, Б. Гершунський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремінь, А. Міщенко, В. Сластьонін, Н. Ткачова, Г. Чижакова, Г. Щедровицький, А. Ярошенко та інші), у роботах яких аксіологічний підхід розглядається як фундамент духовної культури майбутнього педагога.

Аксіологія за філософськими словниками визначається як філософське дослідження природи цінностей; як філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як смислоутворювальних засад людського буття, що задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності та конкретним діянням і вчинкам [8, с. 11]. Аксіологія, яка надзвичайно активізувалася наприкінці ХХ століття, виступає складовим компонентом гуманітарної парадигми. Проте у ХХІ столітті ціннісний смисл людського життя у всіх його функціональних виявах набрав особливого, надзвичайного значення. Освіта – органічна частина духовного життя суспільства. Саме в цій системі створюється майбутнє, продукуються і передаються соціокультурні та особисті цінності. Тому науковці вважають необхідним при підготовці фахівців для освітніх установ у рамках вивчення педагогічних дисциплін спеціально виділити, як методологічну основу, аксіологічний підхід, який додасть процесові підготовки майбутніх учителів ціннісну спрямованість.

Для якісного розкриття проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів сенс цього науково-теоретичного підходу (аксіологічного) поглиблюється за рахунок залучення до його вивчення та застосування духовного,

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

когнітивно-емоційного змісту, який забезпечує опанування музичного мистецтва.

Необхідно зазначити функції, що визначають статус аксіологічного підходу та дозволяють виявити його специфіку. До таких функцій дослідники (Н. Асташова, О. Федорин, Л. Рудкевич) відносять смислоутворюючу, оціночну, орієнтаційну, нормативну, регулятивну, контролюючу [1].

Ціннісний (аксіологічний) підхід – специфічний. Філософа, соціолога, педагога може цікавити не тільки те, що відбувається у людській свідомості, чи те, з яких причин дане явище виникло і за якими законами розвивається, але й те, яке воно має чи може мати значення для людей, для їх життя і благополуччя. Таким чином, в основі аксіологічного підходу лежить принцип функціонального значення, чи цінності.

Поняття цінностей є центральним поняттям в аксіології. Звернення до філософської теорії цінностей у контексті педагогіки дозволяє розглядати зміст і структуру педагогічної освіти як сферу суб'єкт-об'єктних і міжсуб'єктних ставлень, де знання, викладач і студенти об'єднуються ціннісними ставленнями до дійсності [1, с. 101]. Під цінностями розуміють основні складові структури особистості, які визначають спрямованість, активність, діяльність, волю. Вони виражаються в особистісних установах, властивостях, якостях і відображають ставлення особистості до спільноти, до природи, до самої себе. Поняттю цінності відводять центральне місце у свідомості особистості, оскільки саме вона виконує роль регулятора вищого рівня, який зумовлює широкий діапазон мотивів і спрямованості практичних дій суб'єкта.

Ціннісні орієнтації у філософії трактують як елементи внутрішньої структури особистості, які сформовані й закріплені життєвим досвідом індивіда в ході соціалізації й соціальної адаптації. Вони відмежовують значуще (суттєве для даної людини) від незначущого (несуттєвого) через сприйняття (несприйняття) певних цінностей.

Проблема формування ціннісних орієнтацій набуває особливого значення у підготовці фахівців, зокрема вчителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти школярів, оскільки їх особиста система художніх цінностей та вміння формувати її у майбутніх вихованців багато в чому зумовлює рівень розвитку підрастаючого покоління. Ці питання знайшли широке відображення у сучасній педагогічній літературі, в працях Б. Асаф'єва, О. Апраксіної, Т. Беркман, В. Дряпіки, Л. Коваль, Г. Падалки, О. Рудницької, Г. Шевченко, Т. Цвеліх, В. Шацької та інших, численних публікаціях, в яких підкреслюється, що визначальним принципом підготовки майбутнього вчителя до проведення уроків музики є підготовка

всебічно освічених, кваліфікованих професіоналів з розвинутими художніми орієнтаціями, готовими до виконання почесної ролі носіїв і пропагандистів музичного мистецтва. У зв'язку з цим одним із найважливіших критеріїв фахових якостей майбутнього вчителя і наставника молоді має бути вміння правильно орієнтуватись і чітко визначати цінність музичної інформації, аргументовано пояснювати своє ставлення до неї.

Таким чином, духовний розвиток особистості майбутнього вчителя початкової школи здійснюється якісніше в умовах, коли пріоритетним у змісті музично-педагогічної підготовки є аксіологічний компонент, що містить у своїй основі необхідність залучення вчителя до методологічних, теоретичних і прикладних знань про цінності, про їх природу, механізми розвитку та способи функціонування, а також про професійно-педагогічні цінності, що характеризують професійне становлення і самовдосконалення особистості сучасного вчителя. Аксіологічний підхід у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя акцентує увагу на його суб'єктивній ціннісній позиції у навчально-виховному процесі.

Педагогічний процес повинен бути безпосередньо пов'язаний із природним введенням різноманітних аксіологічних орієнтирів у духовно прагматичну систему ставлення людини до самої себе, до інших людей, до природи. При цьому педагог не просто пред'являє майбутнім фахівцям певні цінності, але й створює умови для спільного з студентами їх відкриття (розуміння і переживання), що є найважливішою психологічною базою створення рефлексивного середовища на заняттях.

Масштабність проблеми вимагає розгляду формування ціннісних орієнтацій, використання аксіологічного підходу в процесі здійснення навчального процесу на основі ціннісного змісту фахової підготовки. Тому необхідно впроваджувати в систему фахової підготовки зміст основних етичних понять та моральних категорій, що відбивають систему загальнолюдських та національних цінностей. Високий рівень сформованості аксіологічної компетентності є запорукою якості підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Література до підрозділу 3.1

1. Асташова Н. А. Учитель: проблема выбора и формирование ценностей / Н. А. Асташова. – М. : Московский псих.-соц. ин-т ; Воронеж : Модэк, 2000. – 272 с.
2. Вербицкий А. А. Гуманизация и компетентность: контексты интеграции / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – М. : МГОПУ, 2006. – 165 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : (Бібліотека з освітньої політики) / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / О. В. Лебедева. – Нижний Новгород, 2007. – 24 с.
5. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання” / М. А. Михаськова ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 19 с.
6. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. І. Полубоярина ; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2008. – 20 с.
7. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання” / Є. М. Проворова ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 19 с.
8. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1987. – 590 с.

Питання для перевірки

1. Яке значення має реалізація аксіологічного підходу в процесі підготовки майбутнього спеціаліста?
2. Що Ви розумієте під аксіологічною компетентністю вчителя початкової школи?
3. Чому проблема формування ціннісних орієнтацій набуває особливого значення у підготовці вчителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти школярів?

Завдання для самостійної роботи

1. Поміркуйте, чому аксіологічний підхід вважається методологічною основою процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів.
2. Визначте аксіологічні орієнтири у роботі з учнями початкових класів.

3.2. Готовність майбутніх учителів початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін

На сучасному етапі розбудови гуманістичної, особистісно-орієнтованої системи вищої освіти проблема професійної підготовки вчителя початкової школи набула особливої актуальності. Саме вчитель початкових класів найпершим у школі презентує учням навколишній світ у всій його різноманітності і цілісності. Від професійності педагога залежить формування у молодшого школяра цілісного погляду на світ як на гармонійну єдність. У зв'язку з цим вагомим значенням набуває проблема інтеграції в навчанні.

Ця проблема залишається в центрі уваги вітчизняної і зарубіжної педагогіки. Зокрема, у Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах наголошується на тому, що “стратегічна мета інтегративної мистецько-культурологічної освіти – забезпечити педагогічні умови для систематизації знань та уявлень учнів, встановлення гнучких наскрізних зв'язків між ними з метою формування цілісної художньої свідомості” [6, с. 7]. Тому недостатня увага до цієї проблеми призводить до того, що студенти під час навчання не отримують теоретичного і практичного досвіду реалізації інтегрованого підходу до викладання мистецьких дисциплін.

Як слушно зауважує Г. Тарасенко, сучасна освіта потребує соціокультурних пріоритетів, і настав час щільно враховувати роль естетичного фактора як детермінанти соціальних позицій та професійної стратегії вчителя [8, с. 4-5].

У результаті естетизації навчально-виховного процесу ВНЗ майбутні фахівці опановують світ культури, що сприяє поступовому формуванню у них гуманітарного мислення, яке ґрунтується на духовних цінностях.

Проблемам інтеграції змісту вузівської підготовки спеціаліста присвячено чимало досліджень (С. Батишев, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Козловська та ін.). Проте в контексті гуманітаризації освітнього процесу вона поки вивчена недостатньо. Цим пояснюється потреба в обґрунтуванні важливості удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи щодо реалізації інтегрованого викладання мистецьких знань для вирішення проблеми забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Гуманітаризація вищої освіти наполягає на переорієнтації з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, на трансляцію не “чистих”, а “олюднених” знань з опорою на базові цінності людства [3]. Це обумовлює

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

пріоритетний розвиток загальнокультурного компоненту в змісті, формах і методах вузівського навчання, що, в свою чергу, допомагає долати утилітарно-прагматичний підхід до фахової освіти.

Вимоги до підготовки вчителя початкової школи в аспекті зазначеної проблеми закладені в змісті основних освітянських документів, що регламентують діяльність школи першого ступеня. Зокрема, Державним стандартом початкової загальної освіти передбачена освітня галузь “Мистецтво”, в основу якої покладено принцип об’єднання різних видів мистецтв та визначення художньої культури як системи скоординованих художніх знань. У документі наголошується на доцільності реалізації взаємозв’язку цієї галузі з іншими гуманітарними предметами [5, с. 30]. Тож вчитель початкової школи, забезпечуючи основи музичної освіти молодших школярів, має працювати не в площині монопредметного змісту, що “зумовлює формування фрагментарної мозаїчної художньої картини світу, дискретної моделі культури, а в духовно-світоглядній спорідненості образів різних видів мистецтв” [7, с. 38-39].

Мистецтво та інтеграція схожі явища за своїми змістовими характеристиками. Синтетична природа мистецького образу передбачає інтегративний підхід до його опрацювання. Мистецькі дисципліни, впливаючи комплексно, здатні якнайкраще і найповніше втілити ідею інтеграції. Ідея комплексного впливу мистецтв посідає важливе місце в пошуках шляхів розвитку художньо-творчих здібностей дітей. Її обґрунтували такі відомі педагоги й діячі культури, як П. Блонський, Н. Гродзенська, М. Леонтович, А. Луначарський, С. Шацький, Б. Яворський та ін. Зокрема П. Блонський писав: “Уроки поезії, музики, малювання як ізольовані естетичні заняття володіють у край малю педагогічною цінністю. У кращому випадку, це – уроки відірваного від життя мистецтва” [1, с. 81]. Ця ідея дістала втілення у працях Д. Кабалевського, Є. Квятковського, Л. Масол, Б. Неменського, О. Ростовського, Г. Шевченко та ін. Однак у практиці сучасної школи комплексне використання мистецтв залишається поки що явищем епізодичним і реалізується переважно за ініціативою вчителя.

Інтегрована мистецька освіта відповідає віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку, які сприймають навколишній світ цілісним, нерозчленованим на окремі ізольовані об’єкти. Саме в цей період відбувається якісна перебудова пізнавальних процесів, накопичення нової інформації. На думку Л. Божович [2, с. 249-250], суттєвим є наявність у дітей цього віку пізнавального ставлення до знань та інтересу до оволодіння новими навичками й уміннями.

У молодшому шкільному віці найбільш яскраво виявляється близький, споріднений характер всіх художніх здібностей: літературних, музичних, образотворчих тощо. Синкретизм, багатозначність художніх задатків дітей зумовлюють цілісність

сприймання творів мистецтва і дійсності. Емоційна сфера учнів цього віку особливо сприйнятлива до зовнішніх впливів. Вона гостро реагує на звуки, барви, явища та форми навколишнього світу.

С. Гончаренко та Ю. Мальований зазначають, що “у дітей досить рано виникає цілісний “образ світу”. Саме в школі цей образ руйнується, розвалюється, цілісність губиться, тому сама предметна система породжує необхідність об’єднання, інтеграції, синтезу...” [4].

Такою спробою комплексного використання мистецтв в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи стала програма інтегрованого курсу “Мистецтво”. На відміну від традиційного підходу до викладання в школі окремо предметів “Музика” та “Образотворче мистецтво”, в основу змісту освітньої галузі “Мистецтво” покладено принцип об’єднання різних видів мистецтва та визначення художньої культури як системи скоординованих знань, опанування яких необхідне для формування у свідомості учнів цілісної художньої картини культурного простору. Опанування програмою цього курсу – важливе завдання для майбутніх учителів початкової школи, які готові здобути відповідні компетенції для забезпечення школярів основами музичної освіти. Мета цього курсу полягає в забезпеченні студентів базовими естетичними, мистецтвознавчими знаннями та методичними прийомами виховання школярів на засадах комплексної взаємодії мистецтв, їх синтезу.

До навчальних та виховних завдань курсу входять: засвоєння знань та основних понять про види та жанри мистецтва, опанування специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва; розширення естетичного досвіду студентів; виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори; виховання художніх інтересів, смаків, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Програма курсу передбачає проведення не тільки лекційних, практичних та лабораторних занять, але й відвідування студентами театральних та лялькових вистав, концертних залів та художніх виставок з подальшим написанням письмових відзвітів, освоєння технологій проведення інтегрованих уроків мистецтва, розробка інтегрованих уроків та їх лабораторна апробація.

Отже, сучасний освітній процес має відповідати педагогічній парадигмі, спрямованій на розвиток духовно багатой особистості учня. Головною метою вищої педагогічної освіти є професійна підготовка вчителів високої кваліфікації згідно із соціальним замовленням. “Предметність” викладання не може стати єдиним способом побудови навчально-виховного процесу. Мета навчання за умов предметної системи – це вивчення основ окремих наук. У цілісному інтегрованому підході до навчання метою є розвиток особистості, світорозуміння, світосприйняття дитини. Отже, настав час враховувати вимоги

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

оновленої освітньої системи і готувати вчителя з високим рівнем професійної компетентності, здатного до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін як необхідної передумови духовного розвитку молодшого школяра.

Подальшого дослідження вимагає питання навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу, видання навчальних і навчально-методичних посібників з курсу, розробка і реалізація завдань педагогічної практики в аспекті цієї проблеми.

Література до підрозділу 3.2

1. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2 т. / П. П. Блонский. – М. : Педагогика, 1979. – Т.1. – 304 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте : психологическое исследование / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
3. Гончаренко С. У. І все-таки гуманітаризація / С. У. Гончаренко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 12-18.
4. Гончаренко С. Інтегроване навчання: за і проти / Семен Гончаренко, Юрій Мальований // Освіта. – 1994. – 16 лютого. – С. 5.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>.
6. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Людмила Масол // Педагогічна газета. – 2001. – № 12 (90). – С. 6-7.
7. Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити / Людмила Масол // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 38-40.
8. Тарасенко Г. С. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя (Методологічний аспект) : монографія / Г. С. Тарасенко. – Вінниця : Вінноблдрукарня, 1997. – 112 с.

Питання для перевірки

1. У чому сутність інтеграції змісту шкільної освіти?
2. Чим можна пояснити доцільність використання синтезу мистецтв у навчанні молодших школярів?
3. Які види мистецтва можуть бути використані в інтегрованих курсах? Свою відповідь обґрунтуйте.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть проект сприймання музичного твору молодшими школярами (на Ваш вибір), використовуючи інтеграційні зв'язки.
2. Доберіть колекцію творів різних видів мистецтва (музичного, образотворчого, літератури) зі спільним художнім образом.

3.3. Функціональне призначення педагогічної імпровізації майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти

Одним із пріоритетних напрямів реформування загальноосвітньої та спеціальної школи визначено запровадження системи варіативного навчання і виховання відповідно до особистих потреб і здібностей учнів. Складні проблеми сучасної педагогіки вищої школи вимагають конкретизації мети, перегляду завдань, змісту, методів навчання, створення науково обґрунтованої системи підготовки майбутнього вчителя, здатного до творчої професійної самореалізації.

Педагогічна діяльність за своєю природою має творчий характер. Щоденно вчитель вирішує численні не тільки типові, але й оригінальні завдання, що потребують аналізу педагогічної ситуації, прогнозування результатів навчання, вміння керувати власними почуттями і настроями. Загалом навчально-виховний процес пов'язаний з постійним творчим пошуком, оскільки вчитель має діяти у варіативно-мінливих умовах різноманітних педагогічних ситуацій. За таких обставин він має бути готовим до оперативного розв'язання суперечностей, тобто до педагогічної імпровізації.

Проблема навчання студентів основам педагогічної імпровізації не нова. Вона ставилась ще класиками педагогіки. На значущість і важливість уміння педагога орієнтуватися в обставинах, що швидко змінюються, вказували П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Актуальність уміння вчителя приймати оперативні рішення в умовах багатоваріантності уроку підкреслюють і сучасні психологи, педагоги (Л. Арчажникова, В. Бондар, Е. Гришин, Н. Кузьміна, О. Назаров та ін.).

Здатність імпровізувати є, звичайно, однією з тих якостей особистості, яка притаманна багатьом спеціальностям. Великого значення вона набуває в діяльності вчителя початкової школи, творча, складна, розумова праця якого пов'язана з формуванням особистості дитини, з її навчанням різним предметам, з її вихованням. Найбільш характерне використання вчителем навичок педагогічної імпровізації в тих видах діяльності, здійснення яких відбувається в нестандартних умовах. До таких складних за своєю структурною будовою належить діяльність учителя початкової школи в процесі навчання молодших школярів музичному мистецтву.

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

У навчально-виховному процесі робота вчителя на уроці музичного мистецтва часто має заздалегідь визначений характер. Тому для багатьох учителів-початківців навіть невеликий незапланований відступ від плану уроку або позакласного заняття є надзвичайно складним. Багатофакторні, швидкозмінні обставини музично-виховного процесу та творчі можливості самого вчителя часто призводять до різноманітних, інколи непередбачених ситуацій та несподіваної появи нового, більш конструктивного варіанту, що виникає безпосередньо під час навчальної діяльності.

Розмова про музику, виконання на уроці музичних творів, добір музики за бажанням дітей – усі ці види діяльності не можна заздалегідь точно запланувати і вкласти в будь-яку схему. Звичайно, що план кожного уроку для вчителя є обов'язковим, але спілкування з мистецтвом не терпить стандартів. Те, що відбувається на уроці, багато в чому залежить від емоційного стану всього класу в даний момент, від поведінки учнів, від настрою на сприйняття того чи іншого музичного матеріалу. Все це вимагає від учителя володіння мистецтвом педагогічної імпровізації.

Специфікою педагогічної імпровізації вчителя на уроках музики є вільне поєднання повідомлення різного роду мистецької інформації з різними видами мовленнєвої діяльності [1]. Таким чином, вчитель початкової школи для проведення уроків музичного мистецтва має оволодіти знаннями з музичного мистецтва, вільно використовувати сполучення різних видів музично-освітньої діяльності і мовленнєвого експромту.

Аналіз роботи молодих учителів, а також спостереження під час педагогічної практики студентів свідчать про недостатність сформованості у них практичних імпровізаційних умінь і навичок. Не завжди вчитель сприймає свою музично-педагогічну діяльність на уроці комплексно, іноді виражає себе в якійсь одній її галузі (наприклад, добре знає історію музики, але посередньо – теорію; уміє співати, але погано володіє інструментом). Така обмеженість музично-виконавської підготовки, безперечно, заважає оперативному знаходженню засобів розв'язання суперечностей різноманітних ситуацій уроку, ускладнює процес взаємодії “вчитель-учні”.

Всі знання й уміння однаково важливі, і недооцінка основ мистецтвознавства, педагогіки, психології, естетики може привести до педагогічних помилок, до втрати авторитету вчителя в очах дітей. Знання студентів повинні накопичуватися не тільки з книг і журналів, а також з лекцій, бесід з досвідченими вчителями. Надзвичайно важливі знання, набуті вчителем у процесі вивчення своїх учнів, при аналізі своєї роботи. Тому під час педагогічної практики методисти спрямовують увагу студентів на спостереження за учнями, на вивчення їх індивідуальних психологічних особливостей. Слід

підкреслити таку особливість знань учителя, як оперативність у творчих пошуках, в естетико-педагогічній діяльності, поінформованість про великі музичні події, що відбуваються у нашій державі, а також в інших країнах. У зв'язку з цим майбутнім учителям початкової школи слід постійно знайомитися з періодичними музичними й педагогічними виданнями.

Отже, знання, ерудиція, музично-практичні навички є одним із факторів, що визначають можливості вчителя в його педагогічній діяльності, створюють передумови готовності до педагогічної імпровізації.

В імпровізаційній діяльності майбутнього вчителя початкової школи його мовлення залишається необхідним складовим елементом педагогічної дії. Педагогічна ефективність мовлення вчителя багато в чому залежить від рівня володіння мовою, вміння здійснювати правильний вибір мовних засобів. Під час педагогічної імпровізації комунікативна поведінка вчителя оцінюється відповідно до того, що і як він говорить, які в нього жести, рухи, вираз обличчя, який підтекст мають його слова, на яку реакцію учнів розраховані. У реальних ситуаціях мовленнєва характеристика педагогічної імпровізації становить складну поліфонію реплік, розповідей, запитань, оціночних суджень, відповідей, зауважень, емоційних реакцій. Тому, формуючи у студентів уміння й навички педагогічної імпровізації на заняттях, слід спрямовувати їхню увагу на необхідність під час планування зустрічі зі школярами обмірковувати не тільки зміст спілкування (про що я буду з ними говорити), а й особливості свого мовлення і комунікативної поведінки (як я буду говорити, які вербальні й невербальні засоби допоможуть мені бути виразним, переконливим, винахідливим, коректним, яку емоційну атмосферу спілкування я хотів би створити).

Як показує досвід, застосування студентами під час педагогічної практики в школі вмінь і навичок педагогічної імпровізації ускладнюється в результаті низького рівня культури мовлення, під якою розуміють відповідність її не тільки сучасним літературним нормам, а й іншим якостям, які свідчать про її комунікативну досконалість, таким, як точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність. Наведемо кілька прикладів. Ось як майбутня вчителька спонукала активність учнів при проведенні бесіди в класі (наводимо її стандартні звернення до учнів: “Зараз будете відповідати на мої запитання”; “Уважно слухайте, бо я буду ставити запитання”; “Діти, чого ви не слухаєте?”; “Так, добре, сідай”; “Чого ви мовчите?”; “Піднімайте руки”; “Говори голосніше”; “Що, ніхто більше не знає?”).

Педагогічна неефективність мовлення студентів у наведених прикладах полягає в тому, що в результаті не стимулюється пізнавальна активність учнів, створюються психологічні бар'єри у

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

спілкуванні з ними через використання стандартних моделей. Цим руйнується можливість нестандартного застосування прийомів музично-виконавської і мовленнєвої діяльності, тобто здійснення педагогічної імпровізації.

На заняттях доцільно радити студентам скласти для себе умовну ідеальну модель мовлення вчителя і орієнтуватися на неї в процесі професійного навчання, а пізніше – становлення як учителя під час самостійної педагогічної діяльності. Майбутні вчителі мають виробити в себе звичку звертатися до словників, якщо виникає будь-який сумнів щодо правильності вживання слова, розвивати увагу до незнайомих слів, потребу запам'ятати, з'ясувати їх значення, ввести у своє мовлення, вивчати досвід мовного спілкування талановитих педагогів.

На заняттях з методики музичного виховання з метою формування комплексу імпровізаційних умінь і навичок доцільно використовувати такі методи роботи, як моделювання, педагогічні ігри, інсценування педагогічних фактів, явищ, тощо.

Метод інсценування педагогічних фактів, явищ полягає в тому, що на практичних заняттях з методики музичного виховання студенти розподіляються на мікрогрупи по 4-5 чоловік. За допомогою картки-жереба визначаються завдання на імпровізацію (наприклад, діти попросили вчителя виконати улюблену дитячу пісню; вчитель розраховував на те, що діти швидко запам'ятають мелодію нової пісні, але вийшло навпаки; вчитель планував розучування спокійної, журливої, сумної пісні, а у класі на попередньому уроці пройшли спортивні змагання, які сприяли росту збудженості, емоційності дітей; вчитель планував провести слухання твору Е. Гріга "Пісня Сольвейг", провів цікаву вступну бесіду перед звучанням твору, але раптово зламався програвач).

Така форма навчальної роботи сприяє адаптації майбутніх учителів до публічних виступів, розвиває педагогічну кмітливість, творчі здібності, винахідливість.

Педагогічна імпровізація, будучи структурним компонентом педагогічної діяльності, допомагає вчителю втілювати і коригувати проект уроку. Завдяки їй вчитель налагоджує контакт з учнями, організовує, спрямовує та контролює навчально-виховний процес. Опанування навичками педагогічної імпровізації студентами дозволяє їм подолати розгубленість, скутість у складних ситуаціях педагогічного спілкування, сприяє становленню професійної майстерності, розвитку творчої особистості вчителя.

Література до підрозділу 3.3

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки : книга для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 110 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення : навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – С. 62-139.
3. Учiться висловлюватися / [П. І. Білоусенко, Ю. О. Арешенков, Г. М. Віняр та ін.]. – К. : Рад. школа, 1990. – 126 с.
4. Чак Є. Д. Барви нашого слова / Є. Д. Чак. – К. : Рад. школа, 1989. – 176 с.

Питання для перевірки

1. Які фактори визначають готовність учителя до педагогічної імпровізації?
2. У чому полягає специфіка педагогічної імпровізації вчителя початкової школи на уроках музичного мистецтва?

Завдання для самостійної роботи

1. На основі спостереження за діяльністю вчителя під час проходження педагогічної практики доведіть, що педагогічна діяльність за своєю природою має творчий характер.
2. Розкрийте значення культури мовлення вчителя в імпровізаційній діяльності.

3.4. Інноваційна діяльність майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти

Корінні зміни у суспільстві та нинішній стан його соціально-економічного розвитку створили реальні передумови для демократизації і гуманізації школи, для оновлення системи управління освітою. З'ясувалось, що джерела розвитку школи знаходяться у творчості вчителів, в їх інноваційній діяльності, яка знайшла своє відображення у створенні шкіл нового типу, в розробці і введенні елементів нового змісту освіти, нових освітніх технологій, в укріпленні зв'язків школи з наукою, зверненні до світового педагогічного досвіду.

Учитель є головною дійовою особою будь-яких перетворень у системі освіти, що вимагає необхідності підготовки освічених, мобільних, конструктивних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, до переорієнтації свідомості на гуманістичні цінності, що є адекватними характеру творчої (інноваційної) педагогічної діяльності.

Сучасні освітні нормативні документи засвідчують особливу увагу до освіти з боку держави та зумовлюють об'єктивні орієнтири стратегії розвитку української національної освіти на оновлення змісту, форм та методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій та запровадження інноваційних технологій. Різні аспекти проблем професійної підготовки вчителя знайшли своє відображення в історії педагогічної думки та набувають особливої актуальності і розробляються у багатьох напрямках на сучасному етапі.

Проблемі підготовки вчителів до проведення уроків у початкових класах із залученням музично-освітньої інформації значну увагу приділено у працях вчених (Н. Аніщенко, О. Апраксина, К. Завалко, Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Хусаїнова та ін.). Проте, не зважаючи на багатоаспектність проблеми професійної підготовки вчителя, існує реальна суперечність між законодавчою та науковою базою інноваційно вирішувати проблеми сучасної освіти через те, що цей процес гальмується в результаті недостатньої підготовки вчителів до інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність в галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України “Про інноваційну діяльність”, Положенням “Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України”.

Сьогодні розвивається окрема галузь педагогіки – педагогічна інноватика. Над проблемами інноватики працюють сучасні вітчизняні педагоги, вчені (І. Бех, Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кремень, В. Мадзігон, С. Подмазін, В. Пінчук, О. Савченко, Н. Федорова, А. Фурман та інші).

Серед напрямів дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців можна виділити такі: визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (В. Курило, О. Лоренсов, В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, О. Саранов та ін.); історико-педагогічний аналіз етапів зародження, втілення у практику й поширення інноваційних педагогічних ідей (В. Загвязинський, Л. Подимова, О. Попова, В. Сластьонін та ін.); моніторинг інноваційних освітніх процесів (О. Абдуліна, Л. Буркова, О. Касьянова, О. Орлов та ін.); проблеми управління інноваційними процесами в освіті (Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Гросс, В. Кваша, Н. Конопліна); соціально-психологічний аспект розповсюдження нововведень (Е. Роджерс та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів до інноваційної діяльності (В. Докучаєва, О. Козлова, К. Макагон, Ю. Максимов, Л. Подимова, Р. Скульський та інші).

У педагогічній літературі інноваційна діяльність розглядається у трьох аспектах: за етапами розвитку інноваційних процесів як розробка, освоєння й використання нововведень (Л. Даниленко, В. Кваша, О. Мойсєєв, О. Мойсєєва та ін.), як вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, введення нових ідей у педагогічну практику (І. Дичківська, О. Козлова, Н. Клокар та ін.), як науково-практичне дослідження та інноваційний експеримент (Ю. Максимов, М. Меладзе та інші) [1].

Учитель виступає головним суб’єктом інноваційної діяльності. Орієнтуючись в освітніх інноваціях, володіючи різними технологіями викладання свого предмету та застосовуючи їх у своїй роботі, вчитель початкової школи, таким чином, самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку.

Аналіз навчальної діяльності та педагогічної практики студентів засвідчує, що вони усвідомлюють необхідність привнесення нових елементів у роботу вчителя під час проведення уроків, але слабо підготовлені до самореалізації у цій сфері. За даними експериментальних досліджень (О. Козлова, Н. Клокар, Л. Подимова та ін.), більшість учителів відчуває певні труднощі у впровадженні педагогічних інновацій [4].

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

Таким чином, дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційної діяльності на уроках є актуальним і перспективним, тому зумовлює детальний розгляд факторів, що стримують інноваційну діяльність учителя та виявлення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до інноваційної педагогічної діяльності.

Необхідно відмітити, що інноваційні процеси у сфері загальної і професійної музичної освіти продовжуються вже не одне десятиліття. Найбільш вагомим фактом, що свідчить про творчі зусилля спеціалістів у цій сфері, була розробка нової концепції музичної освіти школярів [3], і на цій основі поява різних інноваційних музично-освітніх проектів і моделей у вигляді навчальних програм, концепцій, підручників, технологій тощо [5; 6; 7; 8], що вимагає кардинальної перебудови професійного мислення майбутнього вчителя, формування у нього готовності до освоєння та творчої інтерпретації різних інноваційних ідей та підходів.

Серед факторів, що стримують інноваційну діяльність, є сполучення інноваційних програм з вже існуючими навчальними планами і програмами, співіснування представників різних педагогічних концепцій, потреба у нових підручниках і програмах, у новому типі вчителя-новатора тощо.

Інший аспект даної проблеми пов'язаний з неготовністю вчителя переносити педагогічні технології з інших галузей або ті концепції, які були розроблені в минулому. Часто вчитель здійснює механічний перенос, що приводить до втрати смислу нововведення.

Суттєвою є також проблема зміни нововведення в період, коли стає очевидним його недоцільність. При цьому виникає необхідність змінити нововведення, передбачити нові варіанти його розвитку, що пов'язано зі сформованістю творчого мислення вчителя [9, с. 5].

Учителі-початківці не завжди належним чином обізнані щодо існуючих концепцій музичної освіти, недостатньо усвідомлюють сутність тієї чи іншої новації у даній сфері, часто надають перевагу у своїй практиці "готовому зразку", аніж самостійному творчому пошуку.

Одним із факторів, що стримують інноваційну діяльність учителя, є стереотипність його мислення, невпевненість у підході до нового, боязкість виявити свою некомпетентність в оцінці й впровадженні новації. Серед психологічних факторів можна виділити відсутність у спеціаліста установки на нововведення, потреби у нових ідеях, у творчому перетворенні свого професійно-особистісного досвіду відповідно до змін, що відбуваються у суспільстві.

Система підготовки вчителя у вузі часто недостатньо відповідає вимогам, що пред'являються до інноваційної діяльності. Зокрема, процес навчання в педагогічних навчальних закладах спрямований на

виховання певних якостей особистості. Наслідкування зразкам супроводжується стандартизацією особистості, втратою індивідуальності. Стандартизація вищої школи – це певною мірою процес “відтворення” однакових рис, що характеризують як сутність особистості, так і форми її виявлення за задалегідь заданим зразком. Відсутність гнучких навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників, реальної можливості вибору дисциплін для свого індивідуального розвитку позбавляє студента здатності до творчості, до сприйняття і створення нового [9, с. 6].

Фактором, що стримує інноваційну діяльність учителя під час проведення уроків в початкових класах, є недосконалість методичної підготовки. Як правило, методична література рекомендує вчителю тільки один шлях вирішення проблеми. При цьому викладач часто вимагає від студента відповіді “суворо за програмою, підручником”, позбавляючи його таким чином можливості варіативного, творчого вирішення завдання.

Більшість підручників та методичних посібників орієнтують студента на “ідеальні умови” здійснення педагогічної діяльності. Така орієнтація створює вже на першому, самостійно проведеному уроці, невпевненість, розчарування. Процес проходження педагогічної практики перетворюється в кращому випадку на копіювання діяльності вчителя і характеризується відсутністю власних творчих ідей і підходів.

На сучасному етапі учитель має нові можливості для самореалізації у професійній діяльності, активізації інноваційної діяльності. Цьому сприяє ряд обставин, серед яких важливими є зняття обмежень у професійній діяльності, надання свободи в інтерпретації освітніх програм щодо залучення музичної освіти у процес навчання та використання форм і методів музичного виховання молодших школярів.

Визначені проблеми вищої школи безпосередньо пов’язані з необхідністю формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до інноваційної діяльності на уроках музичного мистецтва, під якою розуміється сукупність особистісних і професійних якостей спеціаліста, що забезпечують творче осягнення нововведень у сфері музичної освіти, висунення ним нових цілей і смислів власної професійної діяльності, відмова від відомих штампів і стереотипів, створення власного індивідуально-особистісного стилю професійної діяльності.

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. Це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, його максимальної самореалізації, розкриття творчого потенціалу [2, с. 278].

У інноваційній діяльності вчитель має бути здатним до бачення проблем, самостійних суджень, оригінальності мислення, переносу знань і умінь у нові ситуації. Він повинен вміти концентрувати творчі зусилля, мати схильність до розумного ризику, сміливість, незалежність у судженнях, оптимізм, високий рівень самооцінки, потребу впроваджувати нове.

В інноваційних освітніх перетвореннях високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки вчителя. Він повинен уміти спрямовувати навчально-виховний процес на особистість вихованця, будувати свою професійну діяльність так, щоб кожний учень мав необмежені можливості для ефективного розвитку. А це актуалізує необхідність створення педагогічних систем, зорієнтованих на інноваційну діяльність.

Таким чином, однією з важливих умов ефективного формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до інноваційної діяльності на уроках є збагачення змісту дисциплін циклу професійної і практичної підготовки системою понять та теоретичних знань, що розкривають суть, структуру і види інноваційної педагогічної діяльності, тобто з основ педагогічної інноватики (теоретичні основи інноваційної діяльності, загальнопедагогічні та фахові нововведення), надання реальної можливості студентам ознайомитись із психолого-педагогічними знаннями про освоєння і впровадження інноваційних процесів у систему освіти, збагачення системою знань й умінь роботи з науковою інформацією (опанування прийомами ефективного пошуку інформації, її систематизації, створення нової інформації) [1], спеціальними психолого-педагогічними методами, прийомами і засобами, використання яких дає змогу активно включатися в інноваційну педагогічну діяльність, формування вміння аналізу діяльності учнів, роботи колег, вміння цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї з використанням інтелектуальних інструментів і механізмів самореалізації.

Важливими умовами є також ті, що забезпечують розвиток у студентів мотивації до інноваційної діяльності, ініціювання та підтримку педагогічної творчості. Це означає, що для виникнення у них зацікавленості в досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, персональні стимули.

Важливою умовою народження інновації в практиці конкретного спеціаліста є його дослідницький інтерес до явищ професійної дійсності, які стали для нього проблематичними і викликали внутрішнє напруження, примусили розмірковувати й діяти по-новому.

В інноваційній діяльності важлива також здатність учителя до рефлексивно-творчого осмислення сутності самої інновації: з якою науковою або художньою сферою знань ця інновація пов'язана (музична психологія, теорія виконавства, музикознавство тощо), удосконалення яких аспектів музичної освіти вона покликана забезпечити.

Таким чином, учитель сьогодні має бути готовим до оперативного реагування на нововведення, до самостійного прийняття рішень.

Готовність учителя початкової школи до інноваційної діяльності передбачає володіння методологією педагогічного пошуку, технологією прийняття рішень, вмінням здійснювати вибір інноваційної проблеми і знаходити способи її успішної реалізації у своїй професійній практиці. Ціннісний смисл інноваційної діяльності вчителя полягає не у тотожності своїх знань, своєї позиції тій чи іншій музично-освітній концепції, а у розвитку цього знання, його перетворенні, у введенні нового смислу, власної оригінальної інтерпретації [10]. Саме у ході художньо-педагогічної інтерпретації, коли учитель пропускає через себе цінності, що сформовані в культурі, під кутом власного бачення, відбувається самореалізація його як особистості, як професіонала, засвоєння ним інновацій, що з'являються в музично-освітній практиці, та обґрунтування власної позиції щодо них, тобто вирішується питання щодо можливості й доцільності їх використання в конкретних педагогічних умовах.

Сьогодні залишається чимало проблем, які потребують інноваційного "прочитання" як в теоретичному, так і в практичному плані. Наприклад, актуальним залишається питання: навчати музиці або, як стверджував Б. Асаф'єв, лише вчити спостерігати за подіями, що в ній відбуваються? При цьому треба не пропустити поза увагою специфіку самого музичного мистецтва, яке виступає як мистецтво інтонованого смислу (Б. Асаф'єв). Це питання пов'язане з іншим: наскільки можна точно передати словами зміст музики?

Серед проблем, що потребують інноваційного підходу учителя, є пошук шляхів духовної єдності музики і дитини. Учитель має розвинути чутливість дітей до музики, адже музика може виконати свою естетичну, пізнавальну і виховну роль лише тоді, коли діти навчаться по-справжньому чути її і роздумувати про неї [4]. Якщо сприймання неадекватне природі музичного мистецтва, то можливості музики не реалізуються і не відіграють ніякої ролі в духовному розвитку особистості.

З огляду на усвідомлення представленої інформації актуальною стає висунута нами проблема інноваційної діяльності майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної освіти. Саме новаторський погляд на запропоновану нами ідею зробить можливим виникнення цієї ідеї, розробку нового змістового наповнення

////// ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

традиційних форм уроків, інших занять, пов'язаних із музичним мистецтвом, новітність та оригінальність здійснення на практиці ідеї розширення музичного тезаурусу школярів, поглиблення інтелектуально-емоційного досвіду, розширення понятійного апарату, входження нових знань та їх застосування у загальному навчальному процесі та урізноманітнення музично-мистецьких асоціацій молодших школярів. Зазначене розкриває шлях до презентації нашого бачення щодо втілення інноваційних підходів у забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Для того, щоб застерегти майбутнього вчителя від методологічних та методичних помилок в організації спілкування учнів з музикою, необхідно формувати у нього готовність до інноваційної діяльності як важливої умови його професійної самореалізації.

Література до підрозділу 3.4

1. Демиденко Т. М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Т. М. Демиденко ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти : [монографія] / К. В. Завалко. – Черкаси : Черкаський ЦНП, 2013. – 520 с.
4. Кабалевский Д. Б. Основные принципы и методы экспериментальной программы по музыке для общеобразовательной школы / Д. Б. Кабалевский // Музыкальное воспитание в СССР : [сб. статей] / сост. и общ. ред. Л. А. Баренбойма. – М. : Советский композитор, 1978. – Вып. 1. – С. 58-93.
5. Клокар Н. І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Клокар Наталія Іванівна ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 227 с.
6. Лобова О. В. Музыка : програма для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів: 1 -4 класи / О. В. Лобова // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 41-47.
7. Музыка 1-4 класи : програми та поурочні методичні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл / упоряд. : О. Я. Ростовський та ін. – К. : Перун, 1996. – 126 с.
8. Ростовський О. Я. Концепція музичного виховання школярів на основі української національної культури / О. Я. Ростовський // Художня освіта і проблеми виховання молоді : зб. наук. статей. – К., 1997. – С. 34-39.

9. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 2002. – 269 с.
10. Слостенин В. А. Педагогіка: інноваційна діяльність / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магістр, 1997. – 224 с.
11. Солопанова О. Ю. Інноваційна діяльність як феномен духовно-творчеської практики учителя музики / О. Ю. Солопанова // Искусство в школе. – 2007. – № 2. – С. 63-65.

Питання для перевірки

1. Як Ви розумієте поняття “інноваційна діяльність вчителя початкової школи”?
2. За якими критеріями визначається готовність учителя початкової школи до інноваційної діяльності на уроках музичного мистецтва?
3. Дотримання яких педагогічних умов сприятиме формуванню у майбутніх учителів початкової школи готовності до інноваційної діяльності на уроках музичного мистецтва?

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть фактори, що стримують інноваційну діяльність учителя початкової школи.
2. Запропонуйте ідеї щодо залучення вчителів початкової школи до інноваційної діяльності на уроках музичного мистецтва.

Функціональна професійна діяльність майбутнього вчителя початкової школи щодо забезпечення основ музичної освіти учнів досліджена нами на основі врахування аксіологічної спрямованості компетентності вчителя, його готовності до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. Набуття відповідної компетентності фахівців відбувається з усвідомленням ними функціональності призначення педагогічної імпровізації у процесі проведення різних форм музичних занять та інноваційної діяльності для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

РОЗДІЛ

4 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

- 4.1. Інтерактивні технології формування демократичного стилю поведінки в підготовці майбутнього вчителя до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.
- 4.2. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання на уроках інтерактивних технологій навчання музики.
- 4.3. Реалізація музично-методичного аспекту підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності.
- 4.4. Організація проектної діяльності учнів та відповідна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.
- 4.5. Підготовка майбутнього вчителя до організації спільної навчальної діяльності молодших школярів.

4.1. Інтерактивні технології формування демократичного стилю поведінки в підготовці майбутнього вчителя до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів

У сучасній вищій освіті за роки незалежності України визначилися нові пріоритети розвитку, створилася відповідна нормативно-правова база, здійснюється практичне реформування галузі. Важливим аспектом у розв'язанні завдань розвитку професійної майстерності майбутніх учителів є глибоке розуміння ними тенденцій розвитку вітчизняної та світової сучасної освіти, використання різних моделей здобуття знань з метою підвищення якості навчання, вибір найбільш ефективних педагогічних технологій у професійній діяльності.

Сучасний етап розвитку педагогічних технологій розпочався у 80-х роках минулого століття та триває дотепер. Він пов'язаний з фундаментальними та прикладними дослідженнями щодо розвитку та впровадження найбільш відомих і перспективних педагогічних технологій таких учених, як: В. Беспалько, В. Кларин, О. Пехота, Г. Селевко, І. Підласий, М. Гриньова та ін.

Як вважають вітчизняні дослідники, зокрема О. Глузман [1], педагогічна технологія являє собою цілісність науково обґрунтованого й раціонально відібраного змісту й організаційних форм, які створюють умови для мотивації, стимулювання й активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Проблемами технологічної освіти займалися багато вчених, серед яких А. Алексюк, Т. Алексеєнко, А. Андрощук, І. Бобко, В. Галузинський, М. Євтух, Б. Коротяєв, А. Нісімчук, В. Носков, О. Падалка, О. Пехота, М. Приходько, Н. Руденко, Ю. Сенько, В. Сластьонін, І. Смолюк, В. Сушанко, О. Шпак та інші. Найбільш результативними, на думку вчених, є технології, спрямовані на створення суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентами, залучення їх до активної комунікативної взаємодії, встановлення атмосфери взаємоповаги, довіри та відповідальності. Технології, які надають навчальному процесу діалогічного характеру, відносяться до класу інтерактивних [2]. Сьогодні актуальним залишається питання щодо використання інтерактивних технологій під час лекційних та практичних занять зі студентами з метою формування у них навичок демократичної поведінки.

Демократизація освіти передбачає використання методик, які допомагають набути соціальних та інтелектуальних навичок демократичної поведінки. Відомо, що традиційна лекція, у якій переважає репродуктивне сприйняття матеріалу слухачами, має вигляд суто монологічного інформаційного потоку. При цьому обмін інформацією має переважно односторонній характер, а навчальна активність аудиторії зведена до рівня копіювання монологу викладача записами у конспект, що провокує сприймання теоретичних знань відірвано від їх осмислення та засвоєння. Зворотній зв'язок з аудиторією під час такої лекції здійснюється за допомогою мінімально можливих засобів – візуального спостереження за діями студентів.

З метою створення під час лекції сприятливих умов для набуття студентами досвіду демократичної поведінки та комунікативної взаємодії доцільно застосовувати ряд спеціальних прийомів, які “стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії” [4, с. 7].

Серед таких прийомів ефективним є прийом полемічного викладу лекції, завдяки якому студенти отримують досвід ведення полеміки. Викладач спрямовує студентів на пошук істини завдяки продуманим запитанням типу “На якій підставі? Чим аргументується? Які підстави свідчать на користь цього? В чому криється суперечність?” тощо.

Інший прийом покликаний підвищити статус студентських запитань під час проведення лекції. Для цього необхідно виділяти на занятті час для формулювання студентами своїх запитань; своєю позитивною реакцією переконувати студентів в тому, що їхні запитання цікаві й спрямовані на розкриття суті лекційного матеріалу.

Необхідно також практикувати прийоми, які допомагали б студентам вести запис лекції. Суттєві моменти лекції доцільно записувати на дошці або підкреслювати їх особливу важливість за допомогою технічних засобів навчання. Доступ студентів до лекційного файлу, до якого входять структурно-смілова схема лекції, діаграми, схеми, список рекомендованої літератури, питання для обговорення та самостійного вивчення, створить сприятливу основу для осмисленого сприйняття матеріалу та до удосконалення навичок самостійної роботи.

Навички демократичної поведінки виявляються в умінні формулювати й доносити до слухачів власну точку зору, вести коректний діалог, вислуховувати співбесідника до кінця, зацікавлювати його власною точкою зору, знаходити цінне в чужій думці, досягати спільної думки. Сприятливі умови для здійснення вище зазначеного створюються під час проведення практичних занять.

Серед різноманітних форм навчального спілкування на практичному занятті можна виділити такі: а) індивідуально-колективне спілкування; б) спілкування в парах; в) спілкування в малих групах.

Сутність індивідуально-колективного спілкування полягає в тому, що кожний студент на практичному занятті висловлює особисту точку зору. Вся аудиторія при цьому виступає слухачем, і всі присутні висловлюються по черзі. В організації і проведенні практичних занять висуваються основні правила спільної діяльності та поведінки студентів, а саме: а) участь кожного студента у практичному занятті, що є свідченням його відповідальності за свою професійно-педагогічну підготовку; б) оцінка “відмінно” за відповідь означає, що студент не обмежується під час відповіді матеріалом лекції, а демонструє творчий підхід у процесі підготовки питань практичного заняття.

Іншим прийомом індивідуально-колективної роботи зі студентами під час практичних занять є “раунд”, коли всі студенти по чергово висловлюються протягом 1-2 хвилин з приводу питання або запропонованої проблеми. В процесі колективного обміну думками створюється атмосфера активної комунікативної взаємодії, взаємоповаги, довіри та відповідальності.

Демократичного забарвлення можна надати студентським запитанням в процесі проведення практичних занять. Для цього слід передати листок аркушу, запропонувавши кожному студенту записати на ньому одне запитання з теми заняття, відповідь на яке цікавить його найбільше чи викликає найбільші труднощі. Для зручності запитання, які були загальними для всіх, після узагальнення можна винести на дошку. Кожний бажачий може відповідати на запитання, в якому він орієнтується найкраще одразу, а в іншому випадку – протягом певного часу підготувати на нього відповідь і ознайомити з відповіддю всю групу.

У процесі співпраці на практичному занятті студенти можуть об'єднуватися в пари для ведення діалогу з певної проблеми, який відбувається перед усією групою. Точки зору учасників діалогу можуть бути як спільними, так і протилежними. Студентській аудиторії пропонується оцінити аргументи учасників диспуту. Таким діалогам можна надавати форми рольової гри. При цьому учасники ведуть дискусію в рамках визначених ролей.

Робота в парах може відбуватися і з постійним партнером, наприклад, сусідом по столу, і не передбачати винесення для загального обговорення змісту небажаних деталей запитань для загального обговорення. Також студентів можна розподілити по парах за принципом однодумців з певного питання, або, навпаки за принципом протилежної точки зору.

У процесі парної роботи на практичному занятті послаблюється психологічне напруження, яке часто виникає у студентів в момент одноосібного прийняття рішення.

Ще більше знімає психологічний тиск відповідальності за правильне розв'язання проблеми організація спільної роботи студентів у малих групах. Наприклад, студенти можуть об'єднуватися в проблемні групи по 4-6 осіб. Задача кожної групи – знайти свої шляхи вирішення проблеми і повідомити їх решті студентів.

Об'єднання студентів у мінігрупи – невеличкі групи по 2-3 особи – доцільно з метою розв'язання нескладних завдань (відповіді на поставлені запитання, формулювання певного висновку, виконання короткого тесту тощо) протягом 1-2 хвилин.

На практичних заняттях можна організовувати також групи студентів за інтересами. В процесі роботи студенти, визначившись у своїх уподобаннях, розробляють аргументацію на користь свого підходу та захищають відповідну гіпотезу. Це формує у студентів вміння аргументувати свою точку зору, порівнювати різні позиції, об'єктивно оцінювати свої помилки й уникати їх.

Також на практичних заняттях можна поєднувати індивідуальну роботу, спілкування в парах і малих групах в контексті однієї форми – “піраміди”, яка є багаторівневою формою організації взаємодії. Розпочинається вона з виконання спільного для всієї групи завдання індивідуально (5 хвилин). На другому етапі студенти об'єднуються в пари, порівнюють свої записи, з'ясовують суперечливі питання, розробляють спільний варіант. Третій етап передбачає утворення груп по 4-8 осіб у кожній, перед якими ставиться вже інше, більш складне завдання. У кінці практичного заняття один представник від кожної групи отримує необхідний час для демонстрації результатів колективної роботи на пленарному засіданні. При такому поетапному підході до складної проблеми кожен наступний етап збагачується аргументацією від попереднього, значно полегшується її розв'язок у цілому [3, с.75 – 76].

Дуже важливий і цінний етап інтерактивного навчання – рефлексія власної поведінки на заняттях (осмислення своїх дій). З цією метою викладач ставить ряд запитань до групи: Що допомогло групі виконати завдання? Хто відчував дискомфорт і чому? Чи завжди має рацію керівник групи? Що відчуває той, кому не дають висловитись? Що допомагає і заважає спільній роботі? Якою має бути допомога викладача? Чого можна набути у спільній роботі? В результаті викладач може почути різні думки (на таких заняттях), що підвищує позитивний настрій; виникає можливість уникнути загрози проведення монотонного заняття (лише пасивне слухання студентом, що відбувається); стає можливим безпосереднє та опосередковане навчання вмінням висловлювати свої думки.

Таким чином, застосовуючи інтерактивні технології на лекційних та практичних заняттях, можна переконатися, що на таких заняттях

успішно формується потреба здобувати знання; розвиваються допитливість та професійний інтерес до опанування запропонованого матеріалу. Працюючи в групах чи парах, студенти самостійно розв'язують доступні для них завдання, разом долають труднощі, у них розвивається почуття відповідальності, вміння вирішувати конфлікти, приймати рішення, прислухатись до думки інших; майбутні вчителі вчаться критично мислити, дискутувати, спілкуватися з іншими. Це, безперечно, позитивно впливає на удосконалення форм засвоєння навчального матеріалу, а опосередковано – на розвиток демократичної поведінки у низці обов'язкових професійних компетентностей майбутнього вчителя початкової школи.

Література до підрозділу 4.1

1. Глузман А. В. Инновационные технологии обучения в системе университетского педагогического образования [Электронный ресурс] / А. В. Глузман // Проблемы и перспективы инновационного развития экономики : материалы десятой междунар. научно-практ. конф. по инновационной деятельности. – Киев-Симферополь-Алушта, 2005. – Режим доступа : http://www.iee.org.ua/files/conf_article_39.pdf – Загол. с экрана.
2. Гражданское образование: содержание и активные методы обучения / под ред. С. Шехтера, Н. Воскресенской. – 2-е изд. – М. : Учительская газета, 1998. – 190 с.
3. Лупенко-Ковтун С. Технології співпраці у підготовці майбутнього вчителя / С. Лупенко-Ковтун // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини : Умань, 2010. – Вип. 1. – С. 71-77.
4. Освіта для демократії в Україні : інформаційний бюлетень. – К., 2000. – Вип. 2. – 8 с.

Питання для перевірки

1. Які колективи (малі групи, пари чи інші) Вам більше подобаються для вирішення складних навчальних проблем?
2. У який спосіб, на Вашу думку, зручніше вирішувати музично-освітні проблеми – у колективах або індивідуально?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте міні-заняття – повідомлення про наявність або відсутність музики в природі.
2. Запропонуйте учням 4 класу дати відповідь на питання “Скільки років музиці?”.

4.2. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання на уроках інтерактивних технологій навчання музик

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Відповідно до нормативних документів, прийнятих у нашій державі, “необхідно здійснювати стратегію випереджувального розвитку освіти, забезпечувати її цілісне, системне оновлення, осучаснення в контексті тих змін, які здійснюються в політичному, економічному, екологічному, культурному, правовому просторі нашої держави, враховуючи загальносвітові тенденції” [2, с. 213]. Реформування загальної освіти супроводжується введенням нових форм організації пізнавальної діяльності, які мають конкретну мету – створити такі умови навчання, за яких би кожен учень успішно навчався, розвивав свій інтелект і був готовим до творчої самореалізації.

Розв’язання цих актуальних проблем можливе лише на основі широкого запровадження нових освітніх технологій. Серед них найперспективнішою є інтерактивна технологія, завдяки якій учень стає активним учасником процесу навчання. Інтерактивне навчання реалізує конкретну мету – створити комфортні умови навчання та виховання, які забезпечать активну взаємодію всіх учнів [4; 5].

Для розуміння психологічної основи інтерактивних методів важливим є розгляд поняття інтеракції (міжособистісна чи соціальна взаємодія). До цієї проблеми зверталися Л. Виготський, В. Місяцев, О. Леонтєв, Б. Ломов, О. Бодальов та ін. Спілкування допомагає людям організуватися для виконання певної діяльності. У свою чергу, в спільній діяльності формується потреба в спілкуванні [3].

Інтерактивне навчання – це співнавчання, взаємонавчання, де учень і вчитель рівноправні, рівнозначні суб’єкти навчання. Учитель виступає в ролі організатора навчального процесу, який допомагає школярам у розв’язанні проблем, що виникають під час самостійного опрацювання матеріалу [1].

Взаємодія вчителя з учнями характеризується певними особливостями спілкування. Зокрема Л. Філатова виділяє такі передумови успішного спілкування з молодшими школярами: гуманно-особистісне спілкування, увага, доброта, довіра, відкритість з боку вчителя; створення сприятливої атмосфери в класі у процесі спілкування “учитель-учень”, “учитель-колектив”, “учень-учень”; зміна стилю

спілкування з урахуванням вікових особливостей молодших школярів [7, с. 12]. Саме тут доцільні інтерактивні методи навчання, які передбачають дещо іншу роль учителя в навчальному процесі.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що всі учні беруть у ньому участь. На уроках організується індивідуальна, парна і групова робота, використовуються рольові ігри, інсценізації, подорожі, бесіди. Такі види діяльності на уроці ведуть до взаєморозуміння, взаємоповаги, учні вчаться культури спілкування. За умови стимулювання властивої для цього віку ігрової або пізнавальної мотивації діти досить легко й міцно запам'ятовують навчальний матеріал. Таким чином, інтерактивні методи сприяють процесу розумового виховання.

Дослідження вчених довели, що інтерактивне навчання впливає не лише на свідомість учнів, а й на їх почуття, волю, в результаті чого краще засвоюється матеріал.

Урок музики – широке поле для застосування інтерактивних технологій навчання. Живе, безпосереднє спілкування учнів з мистецтвом складає основний зміст кожного заняття. Учителю допомагає школярам емоційно, глибоко проникати в музичний твір, осягати особливості музичного мистецтва, виявляти широкі зв'язки музики з життям, засвоювати знання про музику, формувати навички виразного її виконання, розвивати творчі здібності, виховувати художній смак, потребу у спілкуванні з музикою.

Важливим є висновок дослідників О. Пошетун та Л. Пироженко про те, що інтерактивне навчання є сукупністю технологій (наприклад, технологія “мікрофон”, мозковий штурм та ін.). Автори розподіляють інтерактивні технології на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (організація навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою: робота в парах, один-два-чотири – усі разом, змінні трійки, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);

- інтерактивні технології колективно-групового навчання – технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну роботу всього класу);

- технології ситуативного моделювання – побудова навчального процесу за допомогою залучення учня до гри, передусім, ігрове моделювання явищ, що вивчаються;

- технології опрацювання дискусійних питань – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання [6].

Ці інтерактивні технології можна успішно застосовувати на уроках музики в початкових класах.

Наприклад, технологію “мікрофон” можна використовувати в процесі музичної освіти з метою опанування елементами музичної

мови тощо під час аналізу прослуханої музики. Кожний учень може висловити свої думки в уявний мікрофон (ручка, олівець, іграшковий мікрофон).

Робота в групах. Вчитель формує з учнів групи, пропонує завдання, дає певний час для спільного обговорення. Далі кожна група представляє результати своєї роботи. Відбувається обмін своїми ідеями.

Мозковий штурм – це метод групового розв’язання творчої проблеми або метод комунікативної атаки (А. Ф. Осборн, США, 1937). Він передбачає вільне висловлення думок усіх учасників і допомагає знаходити багато ідей та рішень. Основне завдання методу – збирання щонайбільшого числа ідей.

Створення музики – це процес, який безперервно рухається, змінюється в часі. Більша частина цього процесу вимагає вивчення та використання нових знань. І не залежно від професійного рівня завжди існує новий рівень знань, завжди можна збільшити та збагатити своє розуміння музики та її різноманітних стилів.

Але цей досвід не завжди легко дається, особливо учням загальноосвітніх шкіл. Існує безліч книг з музики, але лише читання про музику не дасть суттєвих результатів. Просто безсистемно слухати музику – теж не має сенсу, оскільки слухаючи певну мелодію, учням, особливо молодших класів, важко зрозуміти, який історичний аспект створення даного твору, як проаналізувати гармонію, форму, структуру. В той же час, учителю складно працювати без розробленої ефективної методики, що сприяла б забезпеченню основ музичної освіти молодших школярів.

Викладання музики – це завжди мистецтво. І тут також існує безліч напрямлень, методів, способів, стилів викладання.

При появі нових інформаційних технологій з’являється можливість збільшити ефективність навчального процесу.

Нові інформаційні технології можна розглядати як цікаву форму інтерактивних технологій навчання. В поєднанні з навчальними методиками і програмами з музики вони значно прискорюють процес засвоєння відповідних предметних норм, знань, вмінь та навичок, відкривають нові можливості для усвідомленого сприйняття музичного твору, для розвитку музичного мислення, створюють сприятливу атмосферу для спілкування та спільної діяльності, а також розширюють особисту творчість школярів на ранньому етапі її розвитку.

Як відомо, серед всіх існуючих програм важливе місце посідають ігрові програми. Саме вони для початкового навчання повинні бути домінуючими. Авторами вони визначаються як фактор підвищення ефективності шкільного навчання. Використання їх в навчальному процесі відкриває перспективи щодо розширення та поглиблення теоретичних знань, надання їм практичної значущості, створює

сприятливі можливості для співробітництва учасників, для інтеграції навчальних предметів, врахування нахилів, запитів, вподобань і здібностей учнів, збільшення частини самостійної навчальної діяльності дослідницького характеру, формування творчого потенціалу учасників навчального процесу – учнів і вчителів.

Аналіз та дослідження комп'ютерних музичних програм показав, що найчастіше вони використовуються:

- для орієнтації у дослідженнях про музику;
- як інформаційно-пошуковий засіб;
- для ілюстрації навчання та його компонентів;
- для формування “слухових сенсорних еталонів” – моделей звуковисотних співвідношень в музиці;
- для управління значними обсягами інформації з історії музики та аналізу музичних творів;
- як інструмент композиторської творчості: для створення оркестровок, написання та тиражування нот і партитур.

Ці здобутки сучасних технологій мають вагомий вплив на отримання та закріплення основ музичної освіти школярів.

З метою прискорення процесу впровадження інтерактивних технологій в навчальний процес необхідно, насамперед, підготувати майбутніх учителів до роботи з ними. Це потребує перегляду змісту курсів підготовки спеціалістів, розробки нових курсів, практичного використання науково-методичного забезпечення, а також активного вивчення і впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес вищих педагогічних закладів освіти.

На практичних заняттях необхідно широко застосовувати ділові ігри, проблемні бесіди, заслуховувати підготовлені студентами повідомлення. В результаті цього у студентів створюється чітке уявлення про перспективи використання інтерактивних технологій у навчальній та музично-виховній роботі.

Інтерактивні технології навчання за метою та змістом схожі з традиційними, але вони відрізняються за формою подачі матеріалу, формою взаємодії викладача та студентів. Звичайно така відмінність зумовлена специфікою тих чи інших інтерактивних форм та методів навчання.

Корисним має стати організація і проведення семінарів-тренінгів, під час яких моделюються навчальні ситуації, проводяться рольові ігри, спільними зусиллями вирішуються освітні проблеми.

Таким чином, запровадження інтерактивних методів навчання на уроках музичного мистецтва в початковій школі наближує учнів до умов реального спілкування, виступає важливим мотиваційним чинником, який спонукає до здобуття знань. Інтерактивні технології навчання забезпечують реалізацію завдань розумового, морального, культурно-естетичного виховання молодшого школяра.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання інтерактивних технологій навчання включає реалізацію таких напрямків:

- розробку відповідних курсів;
- проведення семінарів-тренінгів;
- постійне наукове забезпечення навчання в системній цілісності та взаємодії з відповідними інформаційними технологіями;
- впровадження в лекційні курси методології та методики науково-дослідного пошуку;
- спрямування роботи студентських наукових гуртків та інших форм науково-дослідної роботи студентів на пошук і творче засвоєння інтерактивних методів, що використовуються у вітчизняній та світовій науці й практиці.

Література до підрозділу 4.2

1. Голант Е. Я. Методы обучения в советской школе / Е. Я. Голант. – М. : ГУПИ Министерства просвещения РСФСР, 1957. – 151 с.
2. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / авт. кол. : В. Литвин, В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К. : Навч. книга, 2003. – С. 213.
3. Онищук В. А. Урок в современной школе : пособ. для учителей / В. А. Онищук. – М. : Просвещение, 1982. – С. 40.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2003. – С. 192.
5. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко та ін. – Умань, 2003. – С. 65.
6. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко // Відкритий урок. – 2003. – № 3-4. – С. 19-27.
7. Філатова Л. С. Особливості взаємодії вчителя початкових класів з дітьми молодшого шкільного віку / Л. С. Філатова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – № 20. – С. 12-18.

Питання для перевірки

1. Які інтерактивні технології є ефективними в загальній музичній освіті молодших школярів?
2. Назвіть інтерактивні технології навчання музики. Які з них Вам найбільше подобаються і чому?

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть проект ознайомлення молодших школярів з музичною формою (форма рондо) за допомогою інтерактивних технологій.
2. Наведіть приклад застосування технології “Мозковий штурм” під час підготовки учнів до сприймання незнайомого музичного твору.

4.3. Реалізація музично-методичного аспекту підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності

Важливе місце у формуванні духовної культури школяра належить музичному мистецтву. Музика, відображаючи дійсність за допомогою певних художніх образів, звертається безпосередньо до почуттів дитини, і через них – до розуму. “Музика – могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини” [2].

Головну роль в освітньому процесі підготовки вчителя початкової школи відіграють методики навчання різних предметів, без яких неможливий ні сам процес, ні його позитивний результат.

Актуальною сьогодні є проблема музично-методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Саме від неї багато в чому залежить те, чи зможе майбутній учитель зробити музику ефективним засобом розвитку емоційної та інтелектуальної сфери учня.

Більшість дослідників підкреслюють, що проведення уроку в початкових класах передбачає різнобічну мистецьку (у тому числі музичну) підготовку студента, який має значні професійні переваги, якщо оволодіває грою на будь-якому музичному інструменті, елементами диригування, вмінням самостійно виконувати вокальні твори. Те, що вчитель на уроці виконує завдання музично-естетичного виховання школярів, використовуючи специфічні можливості предмету, зумовлює необхідність глибокої музично-освітньої підготовки студента. Вона є основою для створення на заняттях атмосфери яскравого образного сприйняття музики школярами, необхідною складовою процесу організації багатьох видів музичної діяльності учнів.

Варто наголосити на комплексності виконавської підготовки майбутнього вчителя, яка на педагогічній практиці проявляється у поєднанні різних музично-виконавських дій, які студенти використовують під час демонстрації пісень, організації творчої діяльності учнів, при керуванні вокально-хоровою роботою школярів. Усе це вимагає тісного зв'язку виконавського та методичного компонентів професійної підготовки майбутнього вчителя. Тому при організації практичної роботи на заняттях з методики музичного виховання враховується необхідність забезпечення наскрізного характеру методичної і виконавської підготовки студентів, яка є надто бажаною для забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Таким чином, курс “Музичне мистецтво з методикою навчання” розрахований на підготовку спеціаліста, який знає зміст і систему музичного виховання, володіє методикою його реалізації, здатний знаходити вірні педагогічні рішення при проведенні класних та позакласних занять.

Проте, аналіз навчального плану підготовки фахівців із спеціальності 6.010102 “Початкова освіта” дав змогу визначити, що він не передбачає вивчення студентами таких дисциплін, як музичний інструмент, постановка голосу, диригування.

У зв’язку з відсутністю у студентів навичок гри на музичному інструменті основний акцент в процесі викладання курсу робиться на теоретичну підготовку. Студентам даються знання з теорії музики, музичної літератури, методики музичного виховання. Вони вчаться складати вступні бесіди до музичних творів, пісень, які включені в програму, аналізувати прослухані музичні твори, виготовляти наочний матеріал до уроку, використовувати твори інших видів мистецтва, вирішувати творчі завдання, планувати й розробляти позакласні музично-виховні заходи тощо.

Найбільш раціональним видом оптимізації навчально-виховного процесу вважається педагогічне моделювання. Широке його застосування на заняттях з методики музичного виховання дозволяє концентрувати увагу студентів на конкретних моментах педагогічної ситуації, виокремлюючи з уроку ті фрагменти, які викликають найбільші ускладнення. Під час проходження педагогічної практики студентам не завжди вдається відійти від раніше накресленого плану, гнучко реагувати на питання учнів. Використання методу педагогічного моделювання ставить завдання сформулювати та розвинути у студентів здібності до педагогічної імпровізації, яка є необхідною складовою частиною багатьох компонентів професійної діяльності вчителя.

Л. Арчажникова вважає доцільним використання методу мікронавчання, що полягає в цілеспрямованому та систематичному тренуванні різних компонентів педагогічної майстерності. Це можуть бути окремі навички та вміння чи завдання з проведення фрагментів уроку [1].

Значні труднощі студенти відчувають при підготовці фрагментів уроку з розучування пісень, оскільки не володіють навичками гри на музичному інструменті, не мають вокальної та диригентської підготовки. Під час педагогічної практики студенти, як правило, виключають цей вид діяльності з плану уроку, надаючи переваги слуханню музики чи вивченню нотної грамоти.

На сучасному етапі забезпечення основ музичної грамоти молодших школярів можливо здійснювати за допомогою послуг

Інтернет мережі, великої кількості програм, які забезпечують можливість самостійного вивчення навіть гри на музичному інструменті.

Отже, оптимальний характер музично-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи може бути забезпечений за умови комплексного підходу до розв'язання даної проблеми, що передбачає різні форми музичної діяльності, у т. ч. оволодіння студентами навичками гри на музичному інструменті, диригування та вокальними навичками. У зв'язку з цим необхідним є перегляд навчальних планів і програм із спеціальності “Початкова освіта” та включення в них відповідних музичних дисциплін для забезпечення основ музичної грамоти самих майбутніх учителів початкової школи.

Література до підрозділу 4.3

1. Арчажникова Л. Г. Проблемы методической подготовки будущего учителя музыки / Л. Г. Арчажникова // Музыкальное образование и воспитание учащейся молодежи: содержание, формы и методы. – Свердловск : СГПИ, 1989. – С. 10-18.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.

Питання для перевірки

1. Чим зумовлена необхідність музично-освітньої підготовки майбутніх учителів початкової школи?
2. Які зміни Ви б запропонували внести в навчальний план з метою вдосконалення музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи?
3. Які музичні дисципліни, на Вашу думку, є обов'язковими для формування готовності майбутніх фахівців до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте фрагмент уроку з розучування пісні, використовуючи сучасні технічні засоби навчання.
2. Розкрийте сутність і значення методів педагогічного моделювання та мікронавчання.

4.4. Організація проектної діяльності учнів та відповідна підготовка майбутнього вчителя початкової школи

У сучасному світі відбуваються процеси глобалізації культурного та освітнього простору, елементами якої є інтеграційні та інноваційні процеси. Сучасний стан освіти потребує модернізації фахової підготовки майбутнього вчителя, оновлення змісту підготовки, сприяння підвищенню професійного рівня вчителів та їх готовності змінювати організацію навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних наукових досягнень. В умовах переходу до нових економічних відносин найгострішою є проблема підготовки підростаючого покоління до реальних умов життя. У вирішенні цих важливих проблем значна роль відводиться вчителю.

Потребою суспільства стає питання підготовки таких фахівців, які були б спроможні вирішити основні суперечності, що існують в освітній практиці, а саме: між високими темпами розвитку цивілізації і нездатністю освіти задовольняти потреби швидкого темпу розвитку різних сфер життєдіяльності; між оновленням парадигми вітчизняної освіти – переходом до нового типу гуманістично-інноваційної освіти та недостатнім науково-методичним забезпеченням цього процесу; між бажанням учителів оволодіти професійними знаннями, вміннями та навичками інноваційної діяльності й недостатністю відповідної підготовки.

Важливим завданням освіти є підготовка вчителя до гуманного управління процесом виховання на оновлених засадах, яка спирається на сучасні освітні й виховні технології, посилює розвивальний ефект виховних програм і позитивно впливає на готовність майбутнього громадянина до життя у нових суспільних відносинах. Велика перевага в цьому процесі віддається оновленню виховного процесу, який має бути соціальним і особистісним одночасно. Визначною рисою сучасності стає формування професійної педагогічної культури, часткою якої є проектна культура вчителя як організатора та ініціатора проектно-технологічної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє говорити про високий ступінь розробленості проблеми проектування. Так філософські та педагогічні аспекти проектної технології розглядалися

в роботах Дж. Джонсона, Дж. Дьюї, Є. Коллінгса, Л. Левіна та ін. Тема соціально-педагогічного проектування розглядається в працях І. Бестужева-Лади, В. Кутьєва, М. Хасанова, А. Федорова, Л. Філіпова та інших.

Метод проектів має достатній історичний шлях розвитку, рівень теоретичного обґрунтування та практичний досвід використання в кінці XIX на початку XX століття. Велика перерва у використанні цього досвіду за період радянських часів призвела до того, що в сучасній педагогічній практиці він сприймається як інноваційна педагогічна технологія. Політичні, економічні, культурні зміни в Україні наприкінці XX – початку XXI століть викликали потреби впровадження таких технологій навчання, що здатні забезпечувати розвиток особистості, яка б була спроможна компетентно розв'язувати будь-які проблеми сучасного життя; до них відноситься і проектна технологія.

Проблеми становлення проектної культури, що пов'язані із розвитком загальної культури, та теми педагогічного проектування освітніх технологій, програм, засобів і способів педагогічної діяльності висвітлюються у працях Г. Батищева, М. Бахтіна, В. Безпалько, Л. Виготського, О. Газмана, В. Зінченка, М. Кагана, Н. Крилової, Н. Матяш, І. Мурашківської, А. Орлова, В. Радіонова, С. Шацького, В. Штейнберга, Н. Яковлевої та інших.

У наш час варіанти використання проектної діяльності розглядаються у працях В. Гузеєва, М. Гуревича, І. Лернера, Н. Матяш, М. Павлової, Г. Селевко, В. Симоненко, М. Романовської, І. Чечеля.

Проблема підготовки вчителя до організації проектної діяльності знайшла своє відображення у дослідженнях Ю. Веселової, М. Елькіна, С. Ізбаш, Е. Кручай, Н. Прокоф'євої, Ю. Фильчакової та ін. Але ці праці пов'язані із розв'язанням проблем проектної діяльності у сфері різних шкільних предметів (географія, трудове навчання), а також підготовки до цієї діяльності студентів вищих навчальних закладів [3].

Оскільки досить обмежено висвітлено проблему підготовки вчителів до організації проектної діяльності учнів, наша мета – обґрунтування важливості й необхідності підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації проектної діяльності учнів.

Культура проектування має давню історію. Метод проектів був запропонований і розроблений американським філософом Джоном Дьюї у першій половині XX століття. Він запропонував будувати навчальний процес на активній основі, спираючись на цілеспрямовану діяльність учнів з урахуванням їх особистої зацікавленості в цих знаннях.

Нині, коли в українській школі виникла необхідність у якісно нових характеристиках освітніх систем (поліфункціональність, цінніснодоцільність, варіативність тощо), метод проектів користується попитом і популярністю.

Метод проектів, як зазначають Є. Васіна, М. Леонтєва, С. Пилюгін, С. Ящук та інші визначається: як сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих результатів; як особистісно орієнтований метод навчання, заснований на самостійній діяльності учнів із визначенням проблеми і оформленням практичного результату розробки; як система навчання, де учні здобувають знання в процесі планування і виконання завдань, які поступово ускладнюються.

В основі методу проектів лежать:

- розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів;
- уміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
- уміння самостійно конструювати свої знання;
- уміння інтегрувати свої знання з різних галузей науки;
- уміння критично мислити.

Проектна технологія передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку її вирішення. Результати запланованої діяльності повинні мати практичну, теоретичну, пізнавальну значимість. Головною складовою цього методу є самостійність учня. Використання дослідницьких підходів у проекті є свого роду наріжним каменем технології.

У сфері мистецтва реалізація методу проектів вимагає специфічних підходів. Тут неможливо обійтися без творчої складової, що виражається в різних формах діяльності: сценічної, образотворчої, літературної, журналістської, створенні відеопрограм тощо. Велику роль в цьому процесі відіграють комп'ютерні технології, які розглядаються як один із необхідних засобів професійної діяльності вчителя.

У сучасних освітніх стандартах вищої професійної освіти комп'ютерні засоби виділяються як один із змістовних компонентів підготовки вчителя, зокрема здатного забезпечити основи музичної освіти молодших школярів. Для проведення уроку музичного мистецтва сучасний учитель повинен володіти методикою застосування комп'ютерних технологій як важливого засобу організації проектної діяльності учнів.

Навчальні програми-презентатори, довідники, тести сприяють залученню до більш глибокого вивчення історії та теорії музики, удосконалення навичок сольфеджування тощо. Все це оптимізує

навчальний процес, сприяє розвитку самостійності в музично-пізнавальній діяльності учнів.

Специфіку електронної музичної творчості визначає природа електронного цифрового інструментарію, який відкриває нові художні можливості в музично-творчій діяльності, вимагаючи від учителя активності у різних сферах творчої діяльності. Навчання на основі цифрового інструментарію слід визнати надзвичайно перспективним напрямом музичної педагогіки, що дозволяє залучити до активних форм музичної творчості значну кількість учнів [2].

Використання слайд-презентацій у програмі Power Point забезпечить прекрасний фон для сценічної дії (декорація). Тут можливе використання як фотоматеріалів і репродукцій, так і графічних авторських робіт учнів. Робота з цією програмою є ефективним засобом формування технологічної культури вчителя. Power Point допомагає вчителю і в організації різних видів самостійної роботи учнів (відеопроєкти, сценічні інтерпретації, виконання робіт на CD дисках).

Вміння користуватися звуковими редакторами допоможе вчителю самому компонувати аудіохрестоматію, обробляти готові фонограми, створювати аудіоматеріали для організації самостійної діяльності учнів поза уроком. Оскільки звук є основним матеріалом музичного мистецтва, навчити майбутнього вчителя працювати з цим матеріалом – одне із завдань, вирішення якого необхідне для організації музичної діяльності учнів. Засвоєння музичної фактури, змістовне опрацювання твору вимагає його детального аналізу. Використовуючи звукові редактори, вчитель може створювати звукові файли з фрагментів музичного твору і далі компонувати їх відповідно до вирішення певної проблеми. Так, наприклад, учні можуть на уроці створювати власні музичні композиції з готових звукових зразків, комбінуючи і моделюючи їх відповідно до свого задуму. Така діяльність зробить урок більш продуктивним для учнів [1].

Таким чином, проблема використання проектної технології у педагогічному процесі займає значне місце в наукових дослідженнях багатьох країн. Швидкий розвиток нових тенденцій освіти та необхідність використання у практичній роботі вчителів нових технологій ставлять перед педагогічними навчальними закладами вимогу забезпечити: оволодіння майбутніми вчителями системою педагогічних технологічних знань про проектну технологію та методикою проектної діяльності; розвиток проектно-технологічних умінь і навичок формування особистісного досвіду щодо керівництва проектною діяльністю учнів.

Література до підрозділу 4.4

1. Зятямина Т. Об опыте использования педагогических технологий на уроках музыки / Татьяна Зятямина // Музыка в школе. – 2005. – № 5. – С. 28-33.
2. Зятямина Т. Компьютерные технологии на уроке музыки / Татьяна Зятямина // Искусство в школе. – 2006. – № 5. – С. 41-43.
3. Кондратова Л. Г. Формування особистості школяра засобами проектної діяльності у виховному процесі сучасного загальноосвітнього закладу / Л. Г. Кондратова // Теорія і практика проектування виховних систем : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 12-14 груд. 2007 р. – К., 2007. – С. 148-158.
4. Курбатовская Н. Искусство и компьютер – “вещи несовместимые?” / Н. Курбатовская // Искусство в школе. – 2005. – № 6. – С. 86-88.

Питання для перевірки

1. Що означає поняття “проектна культура вчителя”?
2. У чому полягає специфіка застосування методу проектів у сфері мистецтва?

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте визначення методу проектів.
2. Запропонуйте теми проектів для учнів 3-4 класів.

4.5. Підготовка майбутнього вчителя до організації спільної навчальної діяльності молодших школярів

Розвиток науки і техніки сприяв появі нових форм навчальної комунікації, новітнім методам розв'язання освітніх завдань. З огляду на це роль учителя як авторитарного транслятора готових ідей змінилася на коригування ним інтелектуального й творчого потенціалу учнів. Водночас відбувається еволюція змісту, форм і методів навчання, яка спонукає до розробок і впровадження нових освітніх технологій. Серед них найперспективнішою видається інтерактивна технологія. Адже завдяки їй учень стає активним учасником процесу навчання. Професіонал у галузі освіти має глибоко усвідомлювати місце та роль позитивної взаємодії тих, хто є учасниками освітнього процесу як засобу самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку, самоствердження.

Актуальність дослідження полягає в необхідності підвищення духовної культури молодого покоління в умовах загальноосвітньої школи, підготовки спеціалістів, які могли б вирішувати проблему виховання нової генерації людей, здатних до продуктивної взаємодії й співпраці. Саме в спільній навчальній діяльності учнів відбувається становлення кожного з них як повноцінного суб'єкта навчання.

Реалізація окреслених завдань висуває нові вимоги до змісту професійної підготовки вчителя, зокрема його професійної компетентності щодо використання освітніх технологій, інтерактивних форм та методів навчання, спрямованих на навчання учнів співпраці.

Аналіз сучасного стану художньо-естетичної освіти учнів засвідчує існуючі складності в організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках в загальноосвітній школі. В умовах професійної підготовки майбутніх учителів існує ряд суперечностей, зокрема: між зростаючими вимогами професійної культури вчителів і належною готовністю до організації спільної навчальної діяльності учнів; між усвідомленням студентами важливості організації спільної діяльності учнів та недостатнім досвідом її реалізації.

Проблема взаємодії у спільній діяльності має давню традицію в соціальній педагогіці та психології (Л. Авраменко, Г. Андрєєва, Л. Міщик та ін.). Вона вирішувалася в аспекті дослідження малих груп, колективу (К. Абульханова-Славська, А. Петровський та ін.). На думку дослідників, спільна діяльність виступає важливою умовою

формування в особистості моральних якостей, чинником оптимізації, підвищення продуктивності самої діяльності.

Для засвоєння прийомів доцільної організації навчальної діяльності найбільш сприятливим є молодший шкільний вік. Дитина цього віку входить в нову для неї діяльність – навчальну, яка стає провідною: в її процесі відбувається формування основних психічних процесів і якостей особистості, формуються такі новоутворення, як довільність, внутрішній план дій і рефлексія, які надають дитині можливість здійснювати регуляцію своєї діяльності та поведінки на певному рівні активності й самостійності. Як стверджують науковці (Л. Виготський, Л. Божович, В. Данилова, М. Лейтес, С. Рубінштейн), молодші школярі вміють оцінювати власні й чужі думки, виявляти різні підходи до вирішення проблем, обґрунтовувати власну точку зору, тобто виявляють готовність до спільної діяльності.

Особливості спільної діяльності вчителя й учнів на уроці та в позашкільній роботі розглядаються в працях О. Білої, І. Гапійчук, Л. Коваль та інших авторів.

Педагоги-музиканти обговорюють питання щодо найбільш ефективних методів, прийомів виховання особистості учня засобами естетичного, морального й духовного змісту в музичному мистецтві (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, О. Рудницька); висвітлюють питання методики музичного виховання в окремих видах музичної діяльності школярів (О. Апраксина, В. Белобородова, О. Ростовський). Педагогічні умови забезпечення співпраці вчителя й учнів на уроках визначено в дослідженнях Е. Печерської, Т. Кононенко та ін.

Водночас, дослідники переважно зосереджують увагу на формах взаємодії вчителя й учнів, однак підготовка майбутніх учителів до організації спільної навчальної діяльності учнів, зокрема молодших школярів, на уроках досліджувалась недостатньо.

Актуальності набуває визначення сутності й необхідності спільної навчальної діяльності молодших школярів у сучасних умовах загальноосвітньої школи, виявлення особливостей, педагогічних умов, інтерактивних форм підготовки майбутніх учителів до організації такої діяльності.

Завдання вчителя на сучасному етапі розвитку школи полягає у створенні умов для реалізації творчого потенціалу кожної дитини. Не є новим у педагогіці положення про суттєвий вплив на результативність навчального процесу характеру взаємовідносин між його учасниками. Процес навчання складається з діяльності вчителя і діяльності учня або колективу учнів і має двобічний характер, тобто неможливий без їхньої дидактичної єдності.

Цілісну систему навчальної діяльності учнів на уроці становлять фронтальна, індивідуальна та групова діяльність. У фронтальному

навчанні весь клас працює над одним навчальним завданням під безпосереднім керівництвом учителя, який організовує клас на роботу в єдиному темпі. Проте у фронтальній роботі надзвичайно складно забезпечити високу активність усіх учнів, тому що вчитель, як правило, орієнтується на рівень середніх учнів. Розглядаючи фронтальну роботу, не можна не наголосити на її обмежених можливостях реалізації навчального спілкування школярів. Воно можливе лише з дозволу вчителя, за його ініціативою.

В індивідуальній роботі кожний учень працює самостійно, темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів, нахилів, задатків та досвіду творчої діяльності, від підготовленості і можливостей учнів. Індивідуальній навчальній діяльності не властива безпосередня взаємодія учнів, а контакти з учителем обмежені та нетривалі. В процесі такої роботи мала ефективність розвитку вмінь і навичок навчальної самостійної роботи.

Усі обмеженості фронтальної та індивідуальної діяльності вдало компенсує групова. На думку більшості сучасних педагогів, групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителя, в якій присутня співпраця між учнями. Групова навчальна діяльність на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці [3].

Групова навчальна діяльність висуває перед вчителем важливе завдання – розвивати в учнів уміння співпрацювати, діяти спільно. Забезпечення цієї мети пов'язане з умінням учителя організувати спільну навчальну діяльність учнів. Це сприяє гуманізації стосунків в учнів.

У психолого-педагогічній літературі останніх років велика увага приділяється дослідженню вмінь учителя налагоджувати конструктивне співробітництво в освітньому процесі. Так, багатьма авторами (К. Роджерс, Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський та ін.) в основу дослідження питань педагогічної взаємодії покладено принцип гуманістичної педагогіки й психології.

К. Роджерс головне завдання педагога вбачає в умінні створити відповідну емоційну й інтелектуальну атмосферу в класі, стимулювати процес учіння, посилювати пізнавальну активність і позитивні мотиви учіння.

Гуманістична позиція Ш. Амонашвілі полягала у прийнятті дитини такою, якою вона вже є, включенні у своє з нею спілкування її життя в усіх його проявах. І це має відбуватися не тільки у позаурочний час, але й під час уроків, де формуються життєво важливі

для учнів цінності, усвідомлені відношення, особистісні установки на життя [1, с. 194].

Педагогічна взаємодія набуває дієвості, якщо технічні прийоми, які використовує вчитель, сповнені високих прагнень гуманістичного відношення до школярів і спрямовані на розвиток їхньої особистості. Визначаючи навчально-виховний процес як “багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення”, В.Сухомлинський підкреслював, що не можна зводити педагогічний процес лише до педагогічного впливу вчителя на учнів [7].

Висвітлюючи педагогічну взаємодію в системі “учитель-учень” з різних позицій учені-педагоги висловлюють думку про те, що в основу організації педагогічного процесу має бути покладена ідея гуманістичного підходу до дитини, ідея педагогічної взаємодії й співробітництва, взаємної активності педагогів і вихованців.

На основі аналізу сучасної педагогічної теорії щодо проблем спільної навчальної діяльності Т.Борисенко визначає спільну навчальну діяльність учнів як особливу форму організації вчителем процесу шкільного навчання, основою котрої є активна взаємодія та взаєморозуміння її учасників, що опосередковані досвідом навчальної діяльності учнів і спрямовані на досягнення спільної мети [2].

Науковці, досліджуючи процес підготовки майбутнього вчителя початкових класів у вищій школі, визначають його ефективність за певною моделлю підготовки. Професійна компетентність майбутнього вчителя – це узагальнюючий показник його теоретичної і практичної підготовленості до виконання професійної діяльності, пов’язаної з вихованням і навчанням іншої людини. Професійна компетентність майбутнього вчителя початкової школи щодо організації і проведення спільної навчальної діяльності учнів – окрема складова його загальної професійної компетентності, яка конкретизує його теоретичну і практичну підготовленість щодо розв’язання питань, пов’язаних з організацією означеної діяльності в умовах шкільного уроку, в тому числі й із забезпеченням основ музичної освіти молодших школярів.

На основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження до структурних компонентів професійної компетентності майбутнього вчителя щодо організації і проведення спільної навчальної діяльності учнів ми відносимо такі:

– змістовий (обізнаність із сучасними формами навчальної діяльності учнів; знання теоретичних основ організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках, її форм, особливостей прояву, принципів, методів і засобів; володіння методикою проведення уроків із застосуванням спільної навчальної діяльності учнів);

– технологічний (поінформованість про нововведення в освіті, вміння розробляти, планувати та впроваджувати сучасні педагогічні

технології організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках, визначати підготовленість учнів до самостійної навчальної діяльності та діяльності в групі);

– мотиваційний (бажання організувати навчальну діяльність учнів в різних формах; зацікавленість і спроможність студентів у використанні на уроках інтерактивних форм діяльності);

– рефлексивний (здатність студентів адекватно аналізувати результати власної діяльності, прогнозувати дидактичний ефект інновації, що запроваджується, порівнювати результати з передбачуваними чи запланованими, виявляти недоліки).

Дослідження стану готовності студентів до організації спільної навчальної діяльності учнів засвідчило недостатню ефективність наявної системи підготовки вчителів до впровадження в навчальний процес зазначеного виду діяльності.

Процес формування цієї компетентності передбачає, на думку Т. Борисенко [2], дотримання таких педагогічних умов:

– ознайомлення майбутніх учителів зі змістом основних форм і засобами організації спільної навчальної діяльності учнів на уроці, набуття навичок та умінь організації такого виду діяльності учнів шляхом особистого напрацювання досвіду на практиці;

– формування у майбутніх учителів зацікавленого ставлення до організації спільної навчальної діяльності учнів;

– оволодіння майбутніми вчителями способами та методами поетапної організації спільної навчальної діяльності учнів на уроках;

– створення навчально-виховного середовища, спрямованого на формування у студентів здатності до рефлексії, стимулювання творчої активності майбутнього вчителя у ході підготовки до організації спільної навчальної діяльності учнів.

З метою набуття студентами вмінь та навичок організації спільної навчальної діяльності молодших школярів необхідно наблизити їх навчання до реальних ситуацій уроку. Природною та необхідною буде така організація навчально-виховного процесу, коли кожен студент не лише навчається, але й вчиться навчатися і, навчаючись, допомагає своїм колегам в оволодінні знаннями, уміннями та навичками, з урахуванням бажань та реальних здібностей кожного. Викладач при цьому втрачає своє монопольне положення володаря і транслятора знань, а навчально-виховний процес перетворюється у сумісну діяльність його учасників, де викладач виступає в ролі “диригента”.

Навчання студентів має ґрунтуватися на діалогічному підході, що передбачає суб’єкт-суб’єктну взаємодію учасників педагогічного процесу, їх самоактуалізацію і самоорієнтацію. Викладач не протиставляє себе студентам, а займає з ними рівноправну позицію,

залишаючи за собою право керувати способами взаємодії. Він дає можливість студентам бути активними суб'єктами навчальної діяльності, що сприяє практичній реалізації їх прагнення до саморозвитку та самоствердження.

Якнайефективніше сприяють цьому інтерактивні педагогічні технології, що останнім часом розробляються та впроваджуються у навчально-виховний процес (наприклад, технології колективно-групового навчання: “Коло”, “Мікрофон”, “Незакінчені речення”, “Мозковий штурм” та ін.) Завдяки закладеним в їх суть самостійній діяльності та груповій взаємодії вони є ефективними та перспективними. Інтерактивне навчання – це найперше діалогове навчання, під час якого здійснюється взаємодія між суб'єктами процесу. Процес навчання за методикою інтерактивного навчання відбувається лише у спільній діяльності.

Для здійснення методики інтерактивного навчання педагог, на думку В.Соколова, має володіти такими уміннями: організувати таке дослідження завдання, яке сприймається учнем як власна ініціатива; цілеспрямовано організовувати для учнів навчальні ситуації, які спонукають їх до інтеграції зусиль; створювати навчальну атмосферу в класі і дозувати свою допомогу учням; розв'язувати нестандартні навчальні й міжособистісні ситуації, розглядаючи педагогічну взаємодію як вплив реакцій тих, хто навчається під керуванням педагога; зберігаючи свій науковий авторитет, допомагати учням не потрапляти під його залежність, яка скасовує їхню мислительну діяльність, а зберігати самостійність в інтелектуальній поведінці [5].

Однією з сучасних технологій навчання є технологія інтерактивного навчання у малих групах. Поняттям “мала група”, як правило, позначається відносно стійка, невелика за чисельністю група, члени якої знаходяться у безпосередній взаємодії один з одним, що призводить до виникнення емоційних зв'язків, а також специфічних міжособистісних цінностей і норм [6, с. 59]. Реалізації цієї технології на уроках сприятиме опанування майбутніми вчителями методами соціо-ігрової педагогіки. Соціо-ігровий метод, розвиваючи гру дидактичну, відкрив шлях до отримання якісно нових результатів, а саме – показав можливість поряд із навчанням формувати навички групової соціалізації учнів.

Соціо-ігрова педагогіка сформувалася в “новітній” педагогіці в період пошуку нових ефективних форм та методів навчання наприкінці 80-х років минулого століття як нова форма організації навчання, яка ґрунтується на взаємодії учнів у мікроколективах, а також взаємодії мікрогруп між собою через гру. Сутність методів соціо-ігрової педагогіки полягає в тому, що мету навчання автори вбачають не лише в засвоєнні знань, а й у напрацюванні дітьми

активних форм життєдіяльності, у пізнанні й утвердженні учнями їх власної особистості; завдання досягаються шляхом організації уроку як гри-“життя” між мікрогрупами; встановлюється принцип рівноправності дорослого та дитини (педагог має бути захоплений процесом навчання, готовий з усіма сміятися, засмучуватися, хвилюватися, помилятися, виправлятися тощо); роль педагога-судді змінюється на роль педагога-порадника; дотримується принцип використання дитиною знань, накопичених минулим життєвим досвідом, і заохочення такого способу навчання вчителем; будь-які дитячі завдання – обговорити, прочитати, порахувати, визначити, виявити, запам’ятати тощо – виконуються в атмосфері взаєморозуміння (наперед обумовлюється “право” на помилку). Гасло цієї педагогіки: “Ми не вчимо, а налагоджуємо ситуації, коли їх учасникам хочеться довіряти один одному і своєму власному досвіду, в результаті чого виникає ефект добровільного навчання, тренування й настанови”. Соціо-ігрова педагогіка є педагогікою нового типу, оскільки розвиває й утверджує ідеї переходу від педагогіки вимог до педагогіки стосунків, учить вчителя сприймати учнів не як об’єкт, а як суб’єкт навчання й виховання [4].

Таким чином, удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів передбачає набуття ними знань та напрацювання досвіду організації спільної навчальної діяльності учнів, що відповідає новим вимогам до професійних якостей нової генерації майбутніх учителів XXI століття. Освоєння прийомів соціо-ігрової педагогіки в процесі підготовки майбутніх учителів вимагає пошуку оптимальних методів та відбору найдоцільніших завдань під час вивчення музично-теоретичних дисциплін, веде до засвоєння матеріалу на якісно новому рівні, виробляє навички організації спільної навчальної діяльності молодших школярів на уроках.

Ігрова взаємодія студентів, у якій моделюються умови майбутньої інноваційної діяльності, передбачає формування мотиваційної готовності до залучення й створення інновацій, вмінь і навичок моніторингу нововведень, усвідомлення необхідності проведення педагогічного дослідження. Позитивний емоційний клімат та партнерські відносини викладача й студентів сприяють розвитку креативності, критичності мислення. Ігрове моделювання дає змогу звільнитися від стереотипів, шаблонів мислення, що особливо важливо для розвитку готовності до залучення нововведень у власну майбутню діяльність.

Перспективу дослідження вбачаємо в розробці технологій формування психолого-педагогічної готовності майбутніх учителів початкової школи до організації спільної навчальної діяльності в процесі забезпечення основ музичної освіти учнів.

Література до підрозділу 4.5

1. Амонашвили Ш. А. Гуманно-личностный подход к детям / Ш. А. Амонашвили. – Воронеж : Модэк, 1998. – 544 с.
2. Борисенко Т. Г. Підготовка майбутнього вчителя музики до організації спільної навчальної діяльності учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Т. Г. Борисенко. – Кіровоград, 2006. – 20 с.
3. Дудник Н. Організація групової діяльності школярів / Н. Дудник // Людинознавчі студії : зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. – Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – Вип. 21. – С. 229-244. – (Серія “Педагогіка”).
4. Куцан О. Соціо-ігрові методи як спосіб проводити уроки музики цікаво / О. Куцан // Мистецтво та освіта. – 2010. – № 1. – С. 19-25.
5. Соколов В. Н. Педагогические взаимодействия в эвристическом обучении : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / В. Н. Соколов. – М., 1997. – 42 с.
6. Социологический энциклопедический словарь / ред. Г. В. Осипов. – М. : Норма, 1998. – 608 с.
7. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Политиздат, 1982. – 270 с.

Питання для перевірки

1. У чому полягає актуальність проблеми навчання учнів співпраці?
2. Як Ви розумієте поняття “методи соціо-ігрової педагогіки”?
3. У чому проявляються особливості спільної діяльності вчителя й учнів на уроці музичного мистецтва?

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте інтерактивні форми підготовки майбутніх учителів до організації спільної навчальної діяльності молодших школярів у сучасних умовах загальноосвітньої школи.
2. На конкретних прикладах доведіть вплив характеру взаємовідносин між учасниками навчального процесу на його результат.

Ефективність музично-освітнього процесу залежить від організаційно-технологічної складової системи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів. До складу основних компонентів такої системи входять інтерактивні технології та підготовка майбутніх фахівців до оперування ними; вдосконалення організаційно-змістовних форм музично-педагогічної підготовки студентів. Особливе місце у забезпеченні основ музичної освіти школярів має організація проектної та спільної навчальної діяльності учнів і відповідна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

РОЗДІЛ

5 ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

У цьому розділі поданий навчально-методичний комплекс практичних занять, тематика яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням практичних дій студентів у процесі підготовки до педагогічної самореалізації. До кожного заняття складено план, дібрано необхідну літературу, розроблено питання для дискусії і завдання для самостійної роботи.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ТЕМА: Сучасні вимоги до уроку музичного мистецтва в початковій школі.

Критерії професійної готовності вчителя початкової школи до проведення уроку музичного мистецтва

Мета: з'ясувати розуміння студентами: 1) сутності понять “загальна музична освіта”, “музично-освітня діяльність учителя початкової школи”, “компетентнісний підхід”, “професійна самореалізація”; 2) особливостей музики як виду мистецтва; 3) значення й особливостей уроку музичного мистецтва в початковій школі; 4) компонентів педагогічної майстерності вчителя початкової школи, необхідних для здійснення музично-освітньої роботи з молодшими школярами; розвивати в студентів уміння аналізувати, узагальнювати й систематизувати матеріал, обстоювати свою думку.

➡ План

1. Сучасний урок музичного мистецтва в початковій школі. Особливості й типи уроків музичного мистецтва.
2. Види діяльності учнів на уроці музичного мистецтва.
3. Структура уроку музичного мистецтва.
4. Критерії професійної готовності вчителя початкової школи до проведення уроку музичного мистецтва. Компетентнісний підхід у системі музичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної самореалізації.
5. Педагогічні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до самореалізації в музично-освітній діяльності.

Рекомендована література

Основна

1. Закон України “Про освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Абдуллин Э. Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе : пособ. для учителя / Э. Б. Абдуллин. – М. : Просвещение, 1983. – 112 с.

3. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки : книга для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
4. Коваль Л. Г. Виховання почуття прекрасного / Л. Г. Коваль. – К. : Рад. шк., 1983. – 120 с.
5. Падалка Г. М. Учитель. Музыка. Діти / Г. М. Падалка. – К. : Муз. Україна, 1982. – 143 с.
6. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 455-466.

Додаткова

1. Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі : учеб. пособ. / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – 222 с.
2. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : [монографія] / Л. О. Хомич. – К. : “Магістр S”, 1998. – 199 с.
3. Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Як ви розумієте думку: “Рівність між учнями на уроках музичного мистецтва має досягатися не за рахунок однакового рівня знань і вмінь, а завдяки виявленню унікальності кожної дитини”?
2. Чому комунікативні вміння особистості майбутнього вчителя є компонентом творчості суб’єкта педагогічної діяльності?
3. Якою ви бачите ідеальну модель сучасного уроку музичного мистецтва в початковій школі?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: музика, загальна музична освіта, компетенція, компетентність, компетентнісний підхід, професійна самореалізація.
2. Складіть схему-характеристику компонентів педагогічної майстерності вчителя початкової школи, необхідних для проведення уроку музичного мистецтва.
3. Визначте складові культури художньо-педагогічного спілкування вчителя й учнів на уроці музичного мистецтва.
4. Сформулюйте основні вимоги до сучасного уроку музичного мистецтва.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ТЕМА: Основні тенденції та шляхи музичної освіти учнів. Провідні зарубіжні системи музичної освіти школярів ХХ ст.

Мета: проаналізувати зі студентами: 1) вплив ідей зарубіжних педагогів-музикантів на розвиток теорії та практики музичного навчання і виховання; 2) спільність і відмінність підходів до питань музичної освіти у педагогічних концепціях зарубіжних педагогів-музикантів; 3) проблеми теорії і практики музичної освіти, що залишаються актуальними протягом багатьох століть; розвивати у студентів вміння аналізувати, узагальнювати й систематизувати матеріал, обстоювати свою думку.

► План

1. Система музично-ритмічного виховання Еміля Жак-Далькроза.
2. Педагогічна концепція і методична система музичного виховання Карла Орфа. “Шульверк” та його практичне значення.
3. Музично-виховна система Золтана Кодая.
4. Методична система навчання музики Бориса Тричкова.
5. Сутність та основні положення педагогічної концепції Д. Кабалевського. Тематична структура шкільної програми з музики для початкових класів, створеної під керівництвом Д. Кабалевського (в оригіналі).

Рекомендована література

Основна

1. Абдуллин Э. Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе : пособ. для учителя / Э. Б. Абдуллин. – М. : Просвещение, 1983. – С. 3-69, 100-106.
2. Баренбойм Л. А. За полвека : очерки, статьи, материалы / Л. А. Баренбойм. – Л. : Сов. композитор, 1989. – 365, [1] с.
3. Кабалевский Д. Б. Основные принципы и методы экспериментальной программы по музыке для общеобразовательной школы /

Д. Б. Кабалевский // Музыкальное воспитание в СССР : [сб. статей] / сост. и общ. ред. Л. А. Баренбойма. – М. : Советский композитор, 1978. – Вып. 1. – С. 58-93.

4. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 90-118, 123-132.
5. Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа : [сборник] / сост. и общ. ред. Л. А. Баренбойма. – М. : Сов. композитор, 1978. – 367 с.

Додаткова

1. Кабалевський Д. Б. Прекрасне пробуджує добре : статті, доповіді, виступи / Д. Б. Кабалевський. – К. : Музична Україна, 1978. – 288 с.
2. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Д. Б. Кабалевський ; пер. з рос. Н. Орлова. – К. : Муз. Україна, 1982. – 320 с.
3. Кабалевський Д. Б. Про трьох китів та про інші цікаві речі / Д. Б. Кабалевський. – К. : Муз. Україна, 1973. – 188 с.
4. Кодай З. Избранные статьи: [пер. с венг.] / Золтан Кодай. – М. : Сов. композитор, 1982. – 288 с.
5. Леонтьева О. Т. Карл Орф / О. Т. Леонтьева. – М. : Музыка, 1984. – 334 с.
6. Музыкальное воспитание в Венгрии : сборник / сост. и общ. ред. Л. А. Баренбойма. – М. : Сов. композитор, 1983. – 400 с.
7. Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Проаналізуйте основні тенденції розвитку теорії та практики музичного навчання і виховання на прикладі педагогічних концепцій зарубіжних педагогів-музикантів. Зробіть висновок, яка проблематика залишається незмінною протягом останніх століть.
2. У чому полягає спільність і відмінність підходів до питань музичної освіти в педагогічних концепціях Далькроза, Орфа і Кодая?
3. Яке значення мають основні положення музично-педагогічної концепції Д. Кабалевського?
4. Які педагогічні ідеї Д. Кабалевського є новаторськими, а які традиційними?

■ Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: педагогічна концепція, евритміка, імпровізація, ладова сольмізація, музикування, елементарна музика.
2. Складіть таблицю з порівнянням методичних компонентів музично-педагогічних систем Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая (Див.: Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі. – Тернопіль, 2000. – С. 5-22).
3. Схарактеризуйте послідовність вивчення тем в 1-4 класах за програмою Д. Кабалевського.
4. Проаналізуйте книгу Д. Кабалевського “Про трьох китів та про інші цікаві речі”.
5. Проаналізуйте книгу Д. Кабалевського “Як розповідати дітям про музику?”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА: Внесок українських композиторів у теорію і практику музичного виховання молодших школярів

Мета: з'ясувати розуміння студентами: 1) гуманістичної спрямованості педагогічних ідей українських композиторів; 2) значення методичних здобутків українських композиторів.

План

1. М. Лисенко – основоположник української класичної музики. Музично-педагогічна спадщина М. Лисенка.
2. Педагогічні ідеї М. Леонтовича в контексті розвитку європейської музичної педагогіки.
3. Педагогічні ідеї та методика музичного виховання дітей К. Стеценка.
4. Педагогічні ідеї та методика В.М. Верховинця.
5. Твори для дітей Я. Степового, Л. Ревуцького.
6. Музично-педагогічна концепція Б. Яворського.

Рекомендована література

Основна

1. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 135-165.
2. Леонтович М. Практичний курс навчання співу в середніх школах України / М. Леонтович. – К. : Муз.Україна, 1989. – 134 с.
3. Верховинець В. М. Весняночка : ігри з піснями для дітей дошк. і молод. шк. віку / В. М. Верховинець. – 5-те вид. – К. : Муз. Україна, 1989. – 343 с.

Додаткова

1. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський – К. : ІЗМН, 1997. – С. 4-25.
2. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. У чому спільність і відмінність методичних здобутків М. Леонтовича, К. Стеценка, З. Кодая?
2. Які положення методичної системи Б. Яворського щодо формування музично-творчих здібностей дітей не втратили свого значення для сучасної музичної освіти?
3. У чому полягає гуманістична спрямованість педагогічних ідей М. Леонтовича?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: класична музика, фольклор, музикальний слух, музично-інтонаційне мислення, інсценізація.
2. Користуючись книгою М. Леонтовича “Практичний курс навчання співу в середніх школах України”, виконайте нижчеподані завдання:
 - а) доберіть слухові вправи для учнів 1-2 класів;
 - б) розробіть ритмічні диктанти і ритмічні вправи (без нот) для молодших школярів;
 - в) розробіть слухові мелодичні вправи (без нот) для учнів 3-4 класів.
3. Проаналізуйте пісні шкільного репертуару, запропоновані М. Леонтовичем.
4. Ознайомтеся зі змістом збірки В. Верховинця “Весняночка”. Проаналізуйте методичне й виховне значення її для творчого розвитку молодших школярів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ТЕМА: Музичне сприймання як основа формування музичної культури молодших школярів

Мета: з'ясувати розуміння студентами: 1) значення музичного сприймання в процесі формування музичної культури молодших школярів; 2) доцільності педагогічного керування процесом музичного сприймання; 3) особливостей музичного сприймання учнів початкових класів, педагогічних проблем його формування.

План

1. Сутність поняття “музичне сприймання”. Структура музичного сприймання.
2. Особливості музичного сприймання дітей молодшого шкільного віку. Педагогічні проблеми формування музичного сприймання в учнів.
3. Формування у молодших школярів навичок музичного сприймання.

Рекомендована література

Основна

1. Дорошенко Т. В. Розвиток у молодших школярів навичок музичного сприймання / Т. В. Дорошенко // Мистецтво та освіта. – 1996. – № 1. – С. 13-17.
2. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 10-17, 57-79, 118-145.

Додаткова

1. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 5-20.
2. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 240-274.
3. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Чому формування музичного сприймання школярів є актуальною проблемою сучасної музичної педагогіки?
2. Як можна оцінити якість музичного сприймання учнів початкових класів?
3. Чи згодні ви з такими твердженнями: “Чим більше людина стикається з музикою, тим плодотворніший її вплив на особистість”; “Культурі почуттів дитину слід учити так само наполегливо, як і навчати основ наук”?

■ Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: музичний твір, музична композиція, музична культура особистості, музичні слухові уявлення, музичний образ, музичне сприймання, структура музичного сприймання, навички музичного сприймання.
2. Відвідайте урок музичного мистецтва в 1-4 класах. Проаналізуйте особливості сприймання музики учнями, занотуйте їх у щоденник спостережень.
3. На основі аналізу відвіданого Вами уроку музичного мистецтва в початковій школі визначте, які навички музичного сприймання формував учитель в учнів.
4. Відвідайте концерт класичної музики та поділіться враженнями від сприймання музичних творів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

ТЕМА: Методи формування музичного сприймання молодших школярів. Етапи проведення слухання музики на уроках

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “метод”, “художньо-педагогічне спілкування”, “модельовання”; 2) значення основних етапів організації слухання музики в естетичному осягненні змісту музичного твору молодшими школярами; розвивати вміння студентів щодо організації слухання музики на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

План

1. Основні етапи організації слухання музики на уроці. Роль кожного з етапів в естетичному осягненні змісту музичного твору школярами.
2. Використання методів “наведення” і “спостереження” в процесі організації слухання музики на уроці.
3. Метод художньо-педагогічного спілкування як інтегруючий метод формування музичного сприймання молодших школярів.
4. Підготовка й демонстрація фрагментів уроку зі слухання музики в 1-4 класах.

Рекомендована література

Основна

1. Вендрова Т. Е. Художественно-педагогический анализ на уроке музыки / Т. Е. Вендрова // Музыка в школе. – 1989. – № 3. – С. 10-16.
2. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 39-79, 211-222.
3. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 297-302, 308-349.

Додаткова

1. Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі : учеб. пособ. / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – С. 172-179.
2. Дорошенко Т. В. Методи навчання сприйняття музики / Т. В. Дорошенко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С. 18-20.
3. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Яка роль учителя в організації художньо-педагогічного спілкування на уроці в процесі музичного сприймання?
2. Як поведінка вчителя (міміка, інтонація, експресія тощо) впливають на створення сприятливої ситуації музичного сприймання?
3. Поясніть, як ви розумієте твердження Б. Асаф'єва: “Сприймання музики неможливе без усвідомлення й розуміння того, що сприймається”; “У всій глибині та змістовності музичне сприймання можливе лише в контексті інших засобів пізнання, які виходять за межі музики”?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: музичний твір, метод, художньо-педагогічне спілкування, художньо-педагогічний аналіз.
2. Підготуйте вступну бесіду до програмного твору зі слухання музики в 1-4 класах і продемонструйте її перед аудиторією студентів.
3. Розробіть план і зміст проведення слухання музичного твору як фрагмент уроку в 1-4 класах. Реалізуйте його у формі ділової гри із залученням групи студентів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

ТЕМА: Методика засвоєння музично-теоретичних знань на уроках музичного мистецтва. Музично-ритмічне виховання молодших школярів

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “музична грамота”, “музична грамотність”, “інтонаційна природа музики”, “музично-ритмічне виховання”; 2) сутності емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва; 3) мети засвоєння учнями музично-теоретичних знань; розвивати у студентів музично-ритмічне чуття.

План

1. Сутність понять “музична грамота” і “музична грамотність”.
2. Принципи і методи навчання музичної грамоти учнів початкових класів.
3. Розвиток музично-ритмічного чуття в учнів початкових класів. Основні методи і прийоми розвитку музично-ритмічного чуття у молодших школярів.
4. Розвиток музично-ритмічного чуття учнів у процесі навчання гри на музичних інструментах.

Рекомендована література

Основна

1. Вейс П. О методике ритмического воспитания в первом классе общеобразовательной школы / П. Вейс // Вопросы методики музыкального воспитания. – М. : Музыка, 1975. – С. 3-49.
2. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца : книга для учителя / Д. Б. Кабалевский. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1984. – С. 24-27.
3. Печерська Е. П. Навчання музичної грамоти на уроках / Е. П. Печерська // Початкова школа. – 1995. – № 12. – С. 21-26.
4. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 65-88.

5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 416-454.
6. Салій С. Інструментальне музикування як засіб естетичного розвитку / С. Салій, М. Семенюк // Початкова школа. – 1990. – № 12. – С. 36-38.
7. Энес Е. Мне помогают детские музыкальные инструменты (Из опыта работы) / Е. Энес // Начальная школа. – 1993. – № 12. – С. 58-59.

Додаткова

1. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания в школе : учеб. пособ. / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – С. 182-192.
2. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах : навч. посіб. / І. М. Гадалова. – К. : ІСДО, 1994. – С. 207-219.
3. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 4-25.
4. Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Чи забезпечує знання музичної грамоти необхідний рівень музичної культури людини?
2. Поясніть, як ви розумієте вислови Еміля Жак-Далькроза: “Без тілесних відчуттів ритму ... не може бути відтворений ритм музичний”; “Ти сам твір мистецтва, відкрий мистецтво в самому собі, у своєму тілі”?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: музична грамота, музична грамотність, музично-ритмічне виховання, народні музичні інструменти, інструменти симфонічного оркестру, елементарні дитячі музичні інструменти.
2. Продемонструйте методи і прийоми розвитку в молодших школярів музично-ритмічного чуття.
3. Підготуйте фрагмент уроку на оволодіння учнями окремими елементами музичної грамоти (за власним вибором) у процесі слухання музики. Доберіть необхідний наочний матеріал і продемонструйте фрагмент уроку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

ТЕМА: Методика засвоєння музично-теоретичних знань на уроках музичного мистецтва.

Розвиток звуковисотного слуху молодших школярів

Мета: з'ясувати розуміння студентами: 1) сутності понять "звуковисотний слух", "абсолютна і відносна системи розвитку звуковисотного слуху", "відносний метод сольмізації"; 2) значення методів і прийомів розвитку звуковисотного слуху молодших школярів; розвивати вміння студентів використовувати методи і прийоми розвитку звуковисотного слуху молодших школярів у практичній діяльності.

План

1. Абсолютна і відносна системи розвитку звуковисотного слуху молодших школярів.
2. Розвиток звуковисотного слуху учнів за відносним методом сольмізації.
3. Основні методи і прийоми розвитку звуковисотного слуху молодших школярів.

Рекомендована література

Основна

1. Васильєва Г. З досвіду розвитку музичного слуху дітей за релятивною системою на початковому етапі навчання / Г. Васильєва // Музика в школі. – К. : Муз. Україна, 1972. – Вип. 1. – С. 81-94.
2. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі : метод. матеріали / В. Ковалів. – К. : Муз. Україна, 1973. – С. 55-109.
3. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 65-88.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 4-25.

Додаткова

1. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах : навч. посіб. / І. М. Гадалова. – К. : ІСДО, 1994. – С. 207-219.
2. Печерська Е. П. Навчання музичної грамоти на уроках / Е. П. Печерська // Початкова школа. – 1995. – № 12. – С. 21-26.
3. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі : метод. посіб. / Л. О. Хлебникова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – С. 43-77.
4. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. У чому полягає доцільність використання відносної системи сольмізації на початковому етапі розвитку звуковисотного слуху молодших школярів?
2. Чи погоджуєтесь ви з думкою Золтана Кодая, що прилучення до музичної культури “неможливе доти, поки ми не почнемо читати ноти так, як доросла людина читає книги, беззвучно, але з повним уявленням звучання”?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: звуковисотний слух, абсолютна система розвитку звуковисотного слуху, відносна система розвитку звуковисотного слуху.
2. Підготуйтеся до виконання на металофоні (ксилофоні) мелодії знайомої дитячої пісні.
3. Продумайте і продемонструйте з групою студентів методику роботи над вокальними вправами на релятивній основі.
4. Підготуйте вправи і наочний матеріал для засвоєння учнями ступенів ЗО, ВІ, РА, ЙО. Пропредемонструйте фрагмент такої роботи з групою студентів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

ТЕМА: Хоровий спів у початковій школі.

**Методика формування співацьких навичок
у молодших школярів**

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “співацькі навички”, “голосовий апарат людини”, “хор”, “хоровий спів”; 2) значення хорового співу для виховання музичної культури молодших школярів; 3) важливості співацької підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

План

1. Хоровий спів як один із основних видів музично-виконавської діяльності учнів.
2. Особливості будови дитячого голосового апарату.
3. Поняття про співацькі навички. Методичні прийоми формування співацьких навичок. Загальні умови успішного формування співацьких навичок.
4. Причини фальшивого співу дітей різного віку. Методи роботи з нечисто інтонуючими учнями.

Рекомендована література

Основна

1. Апраксина О. А. Выявление неверно поющих детей и методы работы с ними / О. А. Апраксина, Н. Д. Орлова // Музыкальное воспитание в школе. – М. : Музыка, 1975. – Вып. 10. – С. 104-113.
2. Зеленецька І. Робота з нечисто інтонуючими учнями на уроках музики / І. Зеленецька // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 1. – С. 27-38.
3. Кречківський А. Формування хорових навичок на уроках музики / А. Кречківський // Початкова школа. – 1985. – № 12. – С. 34-37.
4. Раввінов О. Г. Методика хорового співу в школі / О. Г. Раввінов. – К. : Муз. Україна, 1969. – С. 21-59.

5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 367-398.
6. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі : метод. посіб. / Л. О. Хлебникова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – С. 38-43, 78-94, 123-135.

Додаткова

1. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах : навч. посіб. / І. М. Гадалова. – К. : ІСДО, 1994. – С. 174-180.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 20-24.
3. Решетникова В. Й. Вокальне виховання молодших школярів / В. Й. Решетникова // Початкова школа. – 1993. – № 1. – С. 26-29.
4. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Назвіть естетичні критерії співацького голосу.
2. Чому спів є одним із основних засобів музичної освіти дітей?
3. У чому полягає відмінність співацького дихання від фізіологічного?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: хор, хоровий спів, голосовий апарат, фальцет, резонатор, співацькі навички, співацька постава.
2. Продемонструйте прийоми формування співацьких навичок у молодших школярів (з групою студентів).
3. Підготуйте пізнавально-ілюстративну бесіду з молодшими школярами про будову голосового апарату людини.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

ТЕМА: Методика розучування пісні на уроках музичного мистецтва в початковій школі

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “розспівування”, “пісенний репертуар”, “співацький режим”; 2) значення розспівування на уроках музичного мистецтва; 3) важливості дотримання співацького режиму на уроках музичного мистецтва.

План

1. Аналіз пісенного репертуару чинних програм з музичного мистецтва для учнів початкових класів.
2. Методика проведення розспівування на уроках музичного мистецтва.
3. Музично-дидактичний матеріал для розспівування.
4. Основні етапи розучування пісні.
5. Гігієна, співацький режим і охорона дитячого голосу.
6. Моделювання фрагмента уроку з розучування пісні в 1-4 класах.

Рекомендована література

Основна

1. Раввінов О. Г. Методика хорового співу в школі / О. Г. Раввінов. – К. : Муз. Україна, 1969. – С. 67-85.
2. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 398-414.
3. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі : метод. посіб. / Л. О. Хлебникова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – С. 94-135.
4. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу : навч.-метод. посіб. / Ю. Є. Юцевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 160 с.

Додаткова

1. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах : навч. посіб. / І. М. Гадалова. – К. : ІСДО, 1994. – 272 с.
2. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу в середніх школах України / М. Д. Леонтович. – К. : Муз. Україна, 1989. – 134 с.
3. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Які чинники визначають нормальний розвиток дитячого голосу?
2. Що є найдієвішим засобом охорони дитячого голосу?
3. У чому полягає необхідність і доцільність проведення розспівування на уроках музичного мистецтва?
4. У чому доцільність використання музичного фольклору під час проведення розспівування в початкових класах?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: пісня, спів, розспівування, репертуар.
2. Запропонуйте власні приклади вправ для розспівування. Підготовлений репертуар із розспівування продемонструйте з групою студентів.
3. Доберіть вправи для розспівування до уроку з теми “Три типи музики: пісня, танець, марш”. Продемонструйте методику проведення розспівування з групою студентів. Підготуйтеся до гри поспівок на музичному інструменті.
4. Складіть репертуар найулюбленіших пісень учнів молодшого шкільного віку.
5. Підготуйте текст бесіди для молодших школярів щодо охорони і бережливого ставлення до співацького голосу.
6. Складіть розгорнутий план-конспект розучування пісні (її анотацію, обґрунтування вибору, вступне слово, аналіз, виконавський план, методику розучування, використання вправ, наочного матеріалу, інсценізацію). Продумайте необхідний наочний матеріал, підготуйтеся до проведення розробленого фрагмента уроку зі студентами групи (вміти проспівати пісню та диригувати колективом студентів під час її виконання).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

ТЕМА: Особливості музичного виховання учнів початкової школи

*Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять "гра", "інформаційні технології", "інноваційна діяльність вчителя"; 2) мети і завдань музичного виховання молодших школярів; 3) музично-дидактичного значення гри на уроках музичного мистецтва;
проаналізувати тематику й основний зміст чинних програм із музичного мистецтва.*

План

1. Основні завдання і мета музичного виховання в початковій школі. Аналіз тематики й основного змісту чинних програм із музичного мистецтва (1-4 класи).
2. Характеристика вікових особливостей учнів 1-4 класів.
3. Завдання вокального виховання молодших школярів.
4. Роль і місце гри на уроках музичного мистецтва в початкових класах.
5. Використання нових інформаційних технологій на уроках музичного мистецтва в початкових класах.
6. Інноваційна діяльність майбутніх учителів в процесі забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Рекомендована література

Основна

1. Бойсан В. Музичні дидактичні ігри / В. Бойсан // Мистецтво та освіта. – 1997. – № 4. – С. 19-20.
2. Верховинець В. М. Весняночка : ігри з піснями для дітей дошк. і молод. шк. віку / В. М. Верховинець. – 5-те вид. – К. : Муз. Україна, 1989. – С. 21-42.
3. Дорошенко Т. В. Ігри у навчанні музики / Т. В. Дорошенко // Початкова школа. – 1996. – № 9. – С. 38-41.

4. Лобова О. Програма для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів. Музика / О. Лобова // Мистецтво та освіта. – 2007. – № 1. – С. 6-11; 2007. – № 2. – С. 6-7; 2007. – № 3. – С. 5-7.
5. Програми та методичні поурочні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл. Музика, 1-4 класи / О. Ростовський, Р. Марченко, Л. Хлебникова, З. Бервецький. – К. : Перун, 1996. – 126 с.
6. Програма загальноосвітніх навчальних закладів. Мистецтво, 1-4 класи / Л. Масол, Є. Белкіна, О. Оніщенко та ін. // Мистецтво та освіта. – 2007. – № 1. – С. 17-24; 2007. – № 2. – С. 12-16; 2007. – № 3. – С. 12-16.
7. Хлебникова Л. Музичне мистецтво / Л. Хлебникова // Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Освіта, 2013. – С. 212-244.

Додаткова

1. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 25-68.
2. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 195-206.
3. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Які психофізіологічні особливості учнів молодшого шкільного віку повинен урахувати вчитель під час музично-виховної роботи? Свою відповідь обґрунтуйте.
2. Яким ви уявляєте зміст програм з музичного мистецтва для початкових класів у найближчі десятиріччя?
3. Яка роль музично-дидактичних ігор у процесі розвитку музичних здібностей молодших школярів?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: гра, інформаційні технології, інновації, інноваційна діяльність учителя.
2. Ознайомтеся і порівняйте програми з музичного мистецтва О. Ростовського, О. Лобової та Л. Хлебникової (див. список рекомендованої літератури).
3. Підготуйтеся до проведення музично-дидактичної гри з групою студентів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

ТЕМА: Гуманізація навчально-виховного процесу на уроках музичного мистецтва в початковій школі

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “гуманізм”, “гуманізація освіти”, “аксіологія”, “інтерактивні технології”, “педагогіка співробітництва”; 2) шляхів гуманізації навчально-виховного процесу на уроках музичного мистецтва в початкових класах; 3) значення українського фольклору в морально-естетичному вихованні учнів.

План

1. Аксіологічна спрямованість формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.
2. Підготовка майбутнього вчителя до організації спільної навчальної діяльності молодших школярів.
3. Інтерактивні технології у підготовці майбутнього вчителя до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.
4. Шляхи гуманізації навчально-виховного процесу на уроках музичного мистецтва в початковій школі.
5. Український фольклор як засіб морально-естетичного виховання учнів початкових класів.
6. “Педагогіка співробітництва” на уроках музичного мистецтва.
7. Оцінювання музично-освітніх досягнень молодших школярів.
8. Казкові сюжети на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Рекомендована література

Основна

1. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Минск : Университет, 1990. – 560 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 122-184.
3. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 473-482.

Додаткова

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки : книга для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Коваль Л. Г. Виховання почуття прекрасного / Л. Г. Коваль. – К. : Рад. шк., 1983. – 120 с.
3. Падалка Г. М. Учитель. Музыка. Діти / Г. М. Падалка. – К. : Муз. Україна, 1982. – 143 с.
4. Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Які основні ідеї педагогіки співробітництва?
2. Чи можна негативно оцінювати молодших школярів за нечисте інтонування пісень на уроках музичного мистецтва? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. Які основні функції оцінювання музично-освітніх досягнень учнів?
4. Поясніть значення термінів “гуманізація” і “гуманітаризація”.

■ Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: авторитаризм, гуманізм, гуманізація освіти, аксіологія, інтерактивні технології.
2. Складіть порівняльну характеристику гуманного й авторитарного вчителя.
3. Змодельуйте проведення уроку музичного мистецтва в одному з початкових класів з використанням різних форм співробітництва: співпереживання, співучасті, співдружності, співуправління та співтворчості.
4. Підготуйтеся і продемонструйте перед групою студентів виконання пісень календарно-обрядового циклу.
5. Складіть казкові сюжети для різних видів музичної діяльності на уроці.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

ТЕМА: Взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики в початковій школі

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “інтеграція”, “література”, “живопис”, “поліхудожня підготовка”; 2) важливості поліхудожньої підготовки вчителя початкової школи для успішної професійної самореалізації; 3) методики використання творів літератури, живопису на уроках музичного мистецтва в початкових класах.

План

1. Види мистецтва. Своєрідність мови музики, літератури, живопису.
2. Методика використання творів літератури, живопису на уроках музичного мистецтва в початкових класах.
3. Готовність майбутніх учителів початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін.
4. Поліхудожня підготовка майбутнього вчителя як умова його успішної професійної самореалізації.

Рекомендована література

Основна

1. Дорошенко Т. В. Інтеграція на уроках музики / Т. В. Дорошенко // Початкова школа. – 2003. – № 4. – С. 25-27.
2. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 485-526.

Додаткова

1. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Д. Б. Кабалевський ; [пер. з рос. Н. Орлова]. – К. : Муз. Україна, 1982. – 320 с.
2. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 164-184.
3. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Яка роль музичного мистецтва в житті дітей?
2. Поясніть, як ви розумієте вислів В. Сухомлинського: “Мистецтво – це час і простір, у якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу людини”?
3. Чи згодні ви з таким твердженням: “Ставлення до мистецтва – показник духовності особистості”? Обґрунтуйте свою думку.

■ Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: мистецтво, інтеграція, література, живопис, поліхудожня підготовка вчителя.
2. Складіть міні-казку “Із чого створена музика?”. Використайте такі поняття “звук”, “нота”, “тривалість”, “нотний стан”, “скрипковий ключ”.
3. Підготуйте колекцію художніх творів (літературні, музичні, твори живопису) на спільну тему “Весна”.
4. Продемонструйте фрагмент уроку музичного мистецтва з використанням інтеграційних зв’язків з іншими видами мистецтва.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13

ТЕМА: Дитяча музична творчість і педагогічне керівництво нею

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “творчість”, “креативність”, “творчі здібності”, “проектна діяльність”; 2) актуальності проблеми творчого розвитку молодших школярів; 3) необхідності володіння вчителем початкової школи системою методів і прийомів розвитку творчих здібностей учнів, уміннями організації проектної діяльності молодших школярів.

План

1. Актуальність проблеми творчого розвитку молодших школярів. Проблема творчого розвитку учнів у педагогічній теорії та практиці.
2. Значення уроку музичного мистецтва в розвитку творчих здібностей учнів.
3. Методи і прийоми розвитку творчих здібностей молодших школярів.
4. Провідні принципи побудови занять творчого типу.
5. Педагогічні умови формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності.
6. Формування у майбутнього вчителя готовності до самореалізації у музично-творчій діяльності.
7. Проектна діяльність молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації проектної діяльності учнів.

Рекомендована література

Основна

1. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – С. 36-53.
2. Дорошенко Т. В. Розвиток творчих здібностей на уроках музики / Т. В. Дорошенко // Початкова школа. – 2001. – № 4. – С. 34-37.

Додаткова

1. Іванчикова О. Вільні варіації на тему: “Нетрадиційні методи музичного виховання” / О. Іванчикова // Мистецтво та освіта. – 2007. – № 3. – С. 23-38.
2. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Які умови є сприятливими для творчого розвитку молодших школярів?
2. Чи сприяє змагання виявленню творчих задатків учнів?
3. Який стиль і характер міжособистісної взаємодії вчителя та учнів ви вважаєте доцільним у процесі мистецької творчості?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: творчість, креативність, творчі здібності, проектна діяльність.
2. Розробіть тести для діагностики творчих і виконавських здібностей молодших школярів.
3. Доберіть зразки творчих завдань на розвиток музично-ритмічного чуття в учнів початкових класів.
4. Підготуйте фрагмент уроку на створення з дітьми ритмічного супроводу до пісні або до твору зі слухання.
5. Продемонструйте методи і прийоми творчого розвитку молодших школярів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14

ТЕМА: Музично-виховна робота вчителя початкової школи з учнями в позаурочний час

Мета: перевірити розуміння студентами: 1) сутності понять “позакласна музично-виховна робота”, “музично-виховні заходи”, “музичні гуртки”, “неформальна мистецька освіта”, “неформальні мистецькі колективи”, “педагогічна імпровізація”; 2) значення й умов ефективного проведення свят і розваг в початковій школі; 3) значення театрального мистецтва у вихованні емоційної культури молодших школярів.

План

1. Форми позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами.
2. Етапи проведення виховних заходів.
3. Методика організації музичних гуртків.
4. Умови ефективного проведення свят і розваг в початковій школі.
5. Виховання емоційної культури молодших школярів засобами театрального мистецтва.
6. Значення неформальної мистецької освіти в процесі формування готовності майбутніх учителів до творчої самореалізації.
7. Функціональне призначення педагогічної імпровізації майбутніх учителів у процесі забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Рекомендована література

Основна

1. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах : навч. посіб. / І. М. Гадалова. – К. : ІСДО, 1994. – С. 250-266.
2. Кабалевський Д. Б. Прекрасне пробуджує добре : статті, доповіді, виступи / Д. Б. Кабалевський. – К. : Муз. Україна, 1978. – 288 с.
3. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв : у 2 ч. Ч. 1 / Я. С. Кушка. – Вінниця : Нова книга, 2007. – С. 139-143.

Додаткова

1. Дорошенко Т. В. Формування готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів початкових класів і музики в неформальних мистецьких колективах педагогічного університету / Т. В. Дорошенко // Імідж сучасного педагога. – Полтава : ПОІППО, 2012. – № 4 (123). Неформальна мистецька освіта. – С. 34-36.
2. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца : книга для учителя / Д. Б. Кабалевский. – М. : Просвещение, 1981. – 192 с.
3. Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

Питання для дискусії

1. Яка роль учителя початкової школи в естетичному вихованні молодших школярів засобами мистецтва?
2. Яке значення має позакласна музично-виховна робота для духовного взаємозбагачення вчителя та учнів?

Завдання для самостійної роботи

1. Доповніть педагогічний словник новими термінами: неформальна мистецька освіта, позакласна музично-виховна робота, музично-виховні заходи, музичні гуртки, педагогічна імпровізація.
2. Складіть план музично-виховних заходів в одному з класів початкової школи на навчальний рік.
3. Доберіть репертуар для фольклорного ансамблю учнів початкових класів.
4. Доберіть методи стимулювання позитивного ставлення молодших школярів до участі у музично-виконавській діяльності в позаурочний час.

Самореалізація майбутнього вчителя початкової школи відбувається у практичній діяльності. Запропоновані тематика і зміст практичних занять сприяють підвищенню рівня підготовки майбутніх фахівців до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Зауважимо, що практичні заняття за розробленим нами проектом доцільно застосовувати в поданому порядку для збереження логіки його використання. У навчально-методичному комплексі враховано всі види музично-освітньої діяльності, необхідні майбутнім учителям початкової школи для набуття відповідних професійних компетентностей.

ГЛОСАРІЙ АВТОРСЬКИХ ТЛУМАЧЕНЬ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Активність – форма цільового саморуху особистості; категорія психології, яка розглядається як форма та міра взаємодії суб'єкта із середовищем, у процесі якої відбувається їх взаємна зміна, розвиток; основний спосіб існування, прояв і розвиток людини як суб'єкта; сутнісна ознака, за якою він виокремлює і стверджує себе у просторі й часі індивідуального та історичного буття.

Готовність до інноваційної діяльності – внутрішня здатність, що формує інноваційну позицію вчителя; характеризується сукупністю особистісних і професійних якостей спеціаліста, що забезпечують творче осмислення нововведень у сфері музичної освіти, визначення нових цілей і сенсу власної професійної діяльності, відмову від відомих штампів і стереотипів, сприяють створенню власного індивідуально-особистісного стилю професійної діяльності. Готовність до інноваційної діяльності є складним інтегративним утворенням, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, вміння й навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності інноваційна діяльність є передумовою ефективної діяльності педагога, його максимальної самореалізації, розкриття творчого потенціалу.

////////////////////////////////////

Готовність учителя початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів – інтегративна єдність суб'єкта, його особистісних і професійних (музично-педагогічних якостей), що є завершеним результатом цільової фахової підготовки, полягає у сформованості прагнення і здатності до кваліфікованої реалізації навчального та виховного потенціалу музичного мистецтва у процесі становлення особистості молодших школярів і педагогічному керівництві їхнім музичним навчанням.

Зміст загальної музичної освіти – своєрідна модель формування музичної культури учнів, реалізація якої забезпечує навчання, виховання й самовиховання їх засобами різних видів музичного мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах і закладах загального художньо-естетичного виховання. Зміст загальної музичної освіти визначається Державним стандартом базової й повної загальної середньої освіти, ґрунтується на положеннях Концепції загальної середньої освіти та регламентується навчальною програмою з предметів “Музика” і “Музичне мистецтво” (В. Черкасов).

Інноваційна діяльність – особливий вид творчої педагогічної діяльності, в основі якого – використання результатів наукових досліджень і розробок, орієнтованих на реформування й модернізацію навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання. Продуктами інноваційної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають напрями її розвитку.

Інтерактивне навчання – навчання, побудоване на основі спілкування та взаємодії вчителя й учнів, що реалізується за допомогою системи технологій, методів та організаційних форм. Це взаємонавчання, у процесі якого відбувається обмін інформацією, вміннями, досвідом між учителем і учнем або учнем та учнем. Така організація роботи дає змогу розглядати вчителя й учня як рівноправні, майже рівнозначні суб'єкти навчання. Учитель виступає в ролі організатора навчального процесу, який допомагає школярам у розв'язанні проблем, що виникають під час самостійного опрацювання матеріалу. Мета інтерактивного навчання – підготовка особистості до реального життя, перехід від особистості учня, що самоідентифікується, до особистості, яка самореалізується.

Компетентнісний підхід – підхід, реалізація якого забезпечує спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості.

Компетентність – якість реалізації на практиці результату формування у суб'єктів навчання компетенцій, визначених нормативними джерелами для певної галузі діяльності; якість реалізації кваліфікації.

Компетентність професійна – сукупність інтегрованих знань, умінь і досвіду, особистісних якостей, що дають змогу людині ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність, тобто професійно самореалізуватися. Для вчителів початкової школи, що здійснюють музично-освітню діяльність, – це інтегрований результат професійної підготовки, що полягає в зміщенні акцентів з накопичення нормативно визначених музичних знань, умінь і навичок до формування й розвитку здатності практично діяти, застосовуючи досвід успішної діяльності в процесі забезпечення основ музичної освіти учнів.

Компетенція – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки, необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері (за Н. Бібік), інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, що формується в процесі навчання на основі поєднання початкового досвіду, знань, умінь і навичок, способів діяльності й особистісних цінностей зі здатністю їх застосовувати під час продуктивної діяльності в певній виробничо-суспільній галузі.

Комунікативні вміння вчителя – вид професійних умінь педагога, що забезпечують реалізацію компонентів педагогічного спілкування в процесі суб'єктно-об'єктної взаємодії вчителя й учнів; належать до вмінь продуктивної діяльності, формуються і розвиваються в ній.

Метод проектів – сукупність навчально-пізнавальних прийомів, застосування яких дає змогу вирішити певну проблему шляхом самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією результатів; особистісно орієнтований метод навчання, заснований на самостійній діяльності учнів із визначенням проблеми й оформленням практичного результату розробки; система навчання,

у якій учні здобувають знання в процесі планування і виконання завдань, які поступово ускладнюються.

Музична освіта – процес засвоєння знань, умінь, навичок, необхідних для музичної діяльності, а також сукупність знань і пов'язаних із ними умінь і навичок, здобутих у результаті навчання (Л. Баренбойм); підсистема освітньої галузі, що гармонійно поєднує музичне навчання, виховання і розвиток дітей і молоді засобами музики й покликана підготувати їх до активної участі у соціокультурному житті, до подальшої музично-естетичної самоосвіти (Л. Масол); процес і результат засвоєння музичних знань, умінь і навичок, що свідчить про відповідний рівень опанування музичними явищами в аналітично-теоретичному або практично-виконавському аспектах (О. Михайличенко).

Музично-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкової школи – цілісна динамічна педагогічна система, в якій структура, зміст і методика спрямовуються на створення умов для мистецької освіти майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення музично-освітнього тезаурусу, мистецького досвіду, музично-професійних компетенцій з метою формування готовності їх до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Музично-творчий потенціал майбутнього учителя початкової школи – якість особистості майбутнього спеціаліста, що полягає в його ймовірній здатності до музично-творчої діяльності; найвищий рівень вираження музикальності фахівця; головна ознака його професіоналізму та готовності до забезпечення основ музичної освіти молодших школярів.

Неформальна мистецька освіта – добровільна мистецька діяльність особистості, що здійснюється поза формальним навчанням; реалізується здебільшого в художньо-творчих колективах і не супроводжується видачею диплома офіційного зразка; є важливим стимулом особистісного розвитку (Н. Сулаєва). Неформальна мистецька освіта у вищих педагогічних навчальних закладах створює умови для добровільної мистецької діяльності майбутнього вчителя, що відбувається в процесі сценічної реалізації в мистецьких колективах. Залучення майбутніх учителів до неформальних мистецьких колективів сприяє активізації їхнього творчого потенціалу, гармонізації психоемоційного й фізичного стану, розвитку індивідуальності, дає змогу збагачувати їх наукові

знання, ознайомлювати з різними видами мистецтва з метою подальшого їх використання у власній професійній діяльності, виховувати емоційну, комунікативну культуру, реагувати на запити й потреби школярів.

Неформальні мистецькі колективи – добровільні мистецькі колективи, учасники яких займаються художньо-творчою діяльністю, що реалізується в процесі сценічних виступів поза межами формальної освіти.

Освіта – процес і результат формування якостей особистості засобами навчання та виховання відповідно до норм духовної культури й цінностей суспільства (О. Рудницька).

Самореалізація – полікомпонентний феномен свідомої цілеспрямованої об'єктивації сутнісних сил особистості в контексті її життєтворчості. Це фундаментальна цінність, що є результатом процесу втілення суб'єктом базових інтелектуально-особистісних утворень, набутих на етапі самоактуалізації.

Суб'єкт – універсальна за змістом категорія, яка охоплює всі якості людини – природні, соціальні, суспільні, індивідуальні (А. Брушлинський). Суб'єкт професійного становлення – людина, яка свідомо організовує процес своєї професіоналізації, ставить мету і реалізовує її, активно збагачує досвід власної професійної діяльності та спілкування.

Суб'єктність – вищий рівень розвитку особистості; особлива якість буття, що виявляється в здатності індивіда до самостійної життєтворчості, здійснення змін у світі і в самому собі; властивість індивіда бути суб'єктом активності; внутрішньо детермінована активність творення власної психіки і себе як її суб'єкта (В. Татенко). Суб'єктність людини виявляється в її діяльності, спілкуванні й самосвідомості як тенденція до самовідтворювання.

Суб'єктна активність – активність особистості як суб'єкта життя, спрямована на ініціацію, побудову, підтримку, розвиток, регуляцію життєдіяльності та на оперативний контроль над нею; здатність змінювати навколишню дійсність відповідно до особистих потреб, поглядів, мети. Як риса особистості активність проявляється в енергійній, ініціативній діяльності (Г. Костюк).

Творчий потенціал особистості – динамічна структура, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості і обумовлена креативністю. Творчий потенціал відображає здатність людини до перетворень у будь-якій з соціальних форм життєдіяльності. Його визначають як інтегруючу якість особистості, що характеризує міру її можливостей ставити і вирішувати нові завдання у сфері своєї діяльності, яка має суспільне значення. Творчий потенціал характеризується й здатністю людини до саморозвитку, створення нового не тільки в навколишньому світі, а й у самій собі.

Цінності – основні складові структури особистості, які визначають її спрямованість, активність, діяльність, волю. Вони проявляються в особистісних установках, властивостях, якостях; відображають ставлення особистості до суспільства, природи та самої себе. Цінності є компонентом мотивації діяльності особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э. Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования / Э. Б. Абдуллин. – М. : МГПУ им. В. И. Ленина, 1990. – 188 с.
2. Абульханова К. А. Психология и сознание личности / К. А. Абульханова. – М. : Академия, 1999. – 244 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
4. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
5. Амонашвили Ш. А. Гуманно-личностный подход к детям / Ш. А. Амонашвили. – М. : Просвещение, 1998. – 544 с.
6. Арчажникова Л. Г. Проблемы методической подготовки будущего учителя музыки / Л. Г. Арчажникова // Музыкальное образование и воспитание учащейся молодежи: содержание, формы и методы : сб. научн. тр. / [отв. ред. К. П. Матвеева]. – Свердловск : СГПИ, 1989. – С. 10-18.
7. Асташова Н. А. Учитель: проблема выбора и формирование ценностей / Н. А. Асташова. – М. : Московский псих.-соц. ин-т ; Воронеж : Модэк, 2000. – 272 с.
8. Бабич Н. Д. Основы культуры мовлення : навч. посіб. для студ. ун-тів / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990. – С. 62-139.
9. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г. О. Балл // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 1. – С. 2-5.
10. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
11. Бех І. Д. Сучасні методологічні напрями виховання особистості / І. Д. Бех // Кримські педагогічні читання : матер. міжнар. конф., 12-17 верес. 2001 р. / за ред. С. О. Сисоєвої, О. Г. Романовського. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2001. – С. 24-30.
12. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : (Бібліотека з освітньої політики) / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47-52.
13. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2 т. / П. П. Блонский ; под ред. А. В. Петровского. – М. : Педагогика, 1979. – Т. 1. – 304 с.
14. Богач О. В. Психологічні аспекти дослідження феномену суб'єктної активності старшокласників / О. В. Богач // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка

АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – Т. XII, Ч. 1. – К., 2010. – С. 36-47.

15. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте : психологическое исследование / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.

16. Большунова Н. Я. Условия и средства развития субъектности : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора псих. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии” / Н. Я. Большунова. – Новосибирск, 2006. – 48 с.

17. Борисенко Т. Г. Підготовка майбутнього вчителя музики до організації спільної навчальної діяльності учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Т. Г. Борисенко. – Кіровоград, 2006. – 20 с.

18. Брушлинский А. В. Проблемы психологии субъекта / А. В. Брушлинский. – М. : Знание, 1994. – 403 с.

19. Бондар В. І. Формування компетентності та конкурентноздатності випускника педагогічного ВНЗ / В. І Бондар // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 6. – С. 3-9.

20. Васильев И. В. Влияние различных типов мотивации и самоуправления личности на продуктивность мыслительной деятельности / И. В. Васильев, О. В. Митина, В. В. Кобанов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, № 4. – С. 38-49.

21. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Макс Вебер / пер. з нім. О. Погорілий. – К. : Основи, 1994. – 261 с.

22. Вербицкий А. А. Гуманизация и компетентность: контексты интеграции / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – М. : МГОПУ, 2006. – 165 с.

23. Волкова Е. Н. Психологические аспекты субъектности педагога / Е. Н. Волкова. – Нижний Новгород : НГЦ, 1997. – 180 с.

24. Волочков А. А. Ценностная направленность личности как выражение смыслообразующей активности / А. А. Волочков, Е. Г. Ермоленко // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25, № 2. – С. 17-33.

25. Волянюк Н. Феноменологія суб'єктної активності / Н. Волянюк // Соціальна психологія. – 2004. – № 3 (5). – С. 97-109.

26. Галузевий стандарт вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спец. 6.010102 “Початкова освіта” / розроб. В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Кانیщенко та ін.; за заг. ред. В. І. Бондаря. – К., 2006. – 140 с.

27. Глузман А. В. Инновационные технологии обучения в системе университетского педагогического образования [Электронный ресурс] / А. В. Глузман // Проблемы и перспективы инновационного развития экономики : материалы десятой междунар. научно-практ. конф. по

инновационной деятельности. – Киев-Симферополь-Алушта, 2005. – Режим доступа : [http://www.iee.org.ua/files/conf article 39.pdf](http://www.iee.org.ua/files/conf%20article%2039.pdf) – Загол. с экрана.

28. Голант Е. Я. Методы обучения в советской школе / Е. Я. Голант. – М. : Учпедгиз, 1957. – 152 с.

29. Гончаренко С. У. І все-таки гуманітаризація / С. У. Гончаренко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 12-18.

30. Гончаренко С. Інтегроване навчання: за і проти / Семен Гончаренко, Юрій Мальований // Освіта. – 1994. – 16 лютого. – С. 5.

31. Горемичкін А. І. Основи музичної мови : підручник-дослідження з методики викладання музично-теоретичних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти (для підготовки магістрів) / А. І. Горемичкін. – Мелітополь : МДПУ, 2005. – 248 с.

32. Гражданское образование: содержание и активные методы обучения / под ред. С. Шехтера, Н. Воскресенской. – 2 изд. – М. : Учительская газета, 1998. – 190 с.

33. Демиденко Т. М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Т. М. Демиденко ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с.

34. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>.

35. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

36. Дубасенюк О. А. Концептуальні положення теоретичної професійної діяльності / О. А. Дубасенюк // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 4. – С. 94-97.

37. Дудник Н. Організація групової діяльності школярів / Н. Дудник // Людинознавчі студії : зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. – Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – Вип. 21. – С. 229-244. – (Серія “Педагогіка”).

38. Журавлева Н. А. Динамика ценностных ориентаций молодежи в условиях социально-экономических изменений / Н. А. Журавлева // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27, № 1. – С. 35-53.

39. Заблоцька О. С. Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти / О. С. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2008. – Вип. 39. – С. 52-56.

40. Зятямина Т. Об опыте использования педагогических технологий на уроках музыки / Татьяна Зятямина // Музыка в школе. – 2005. – № 5. – С. 28-33.

41. Зятямина Т. Компьютерные технологии на уроке музыки / Татьяна Зятямина // Искусство в школе. – 2006. – № 5. – С. 41-43.

42. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2008. – Вип. 42. – С. 106-110.

43. Из истории музыкального воспитания : хрестоматия / [сост. О. А. Апраксина]. – М. : Просвещение, 1990. – 207 с.

44. Исаева Т. Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя / Т. Е. Исаева // Педагогика. – 2006. – № 9. – С. 55-60.

45. Кабалевский Д. Б. Основные принципы и методы экспериментальной программы по музыке для общеобразовательной школы / Д. Б. Кабалевский // Музыкальное воспитание в СССР : [сб. статей] / сост. и общ. ред. Л. А. Баренбойма. – М. : Советский композитор, 1978. – Вып. 1. – С. 58-93.

46. Киричук В. О. Психолого-педагогічні передумови управління свободо-центричною виховною системою / В. О. Киричук // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 11. – С. 1-7.

47. Клокар Н. І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Клокар Наталія Іванівна ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 227 с.

48. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : (Бібліотека з освітньої політики) / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

49. Кондратенко Г. Г. Формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в процесі музично-сценічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання” / Г. Г. Кондратенко. – К., 2007. – 24 с.

50. Кондратова Л. Г. Формування особистості школяра засобами проектної діяльності у виховному процесі сучасного загальноосвітнього закладу / Л. Г. Кондратова // Теорія і практика проектування виховних систем : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 12-14 груд. 2007 р. – К., 2007. – С. 148-158.

51. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; за ред. В. М. Проколієнко. – К. : Рад. школа, 1986. – 609 с.

52. Крюкова Д. До проблеми удосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі / Д. Крюкова // Рідна школа. – 2003. – № 8. – С. 10-11.

53. Кульневич С. В. Личностная ориентация методологической культуры учителя / С. В. Кульневич // Педагогика. – 1997. – № 5. – С. 108-115.

54. Курбатовская Н. Искусство и компьютер – “вещи несовместимые?” / Н. Курбатовская // Искусство в школе. – 2005. – № 6. – С. 86-88.
55. Куцан О. Соціо-ігрові методи як спосіб проводити уроки музики цікаво / Оксана Куцан // Мистецтво та освіта. – 2010. – № 1. – С. 19-25.
56. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / О. В. Лебедева. – Нижний Новгород, 2007. – 24 с.
57. Лобова Л. Г. Синергетика музыкальной педагогики : монография / Л. Г. Лобова. – Воронеж : ВГПУ, 2002. – 136 с.
58. Лобова О. В. Музыка : програма для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів: 1-4 класи / О. В. Лобова // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 41-47.
59. Лупенко-Ковтун С. Технології співпраці у підготовці майбутнього вчителя / С. Лупенко-Ковтун // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини : Умань, 2010. – Вип. 1. – С. 71-77.
60. Малашевська І. А. Інтегрована музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі / І. А. Малашевська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 205-208.
61. Мартинюк О. Б. Професійна підготовка вчителя як суб'єкта гуманістичної освітньої діяльності / О. Б. Мартинюк // Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Херсон : ХДУ, 2003. – С. 115-119.
62. Маслоу А. Самоактуалізація / Абрахам Маслоу // Психологія личности : тексти / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря. – М. : МГУ, 1982. – С. 108-117.
63. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Людмила Масол // Педагогічна газета. – 2001. – № 12 (90). – С. 6-7.
64. Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити / Людмила Масол // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 38-40.
65. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання” / М. А. Михаськова ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 19 с.
66. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2-10.
67. Музыка 1-4 класи : програми та поурочні метод. розробки для середніх загальноосвітніх шкіл / [упоряд. : О. Я. Ростовський та ін.]. – К. : Перун, 1996. – 126 с.

68. Муляр В. І. Проблема становлення особистості в системі “індивід-суспільство” (філософсько-культурологічний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук: спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / В. І. Муляр. – Дніпропетровськ, 1999. – 30 с.

69. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття: у 3 кн. / [авт. кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, С. Довгий та ін.]; заг. ред. В. Литвина. – К.: Навч. книга, 2003. – Кн. 2. – 672 с.

70. Онищук В. А. Урок в современной школе: пособ. для учителей / В. А. Онищук. – М.: Просвещение, 1982. – С. 40.

71. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади: кн. для всіх і ні для кого / Фрідріх Ніцше. – К.: Основи, 1993. – 415 с.

72. Освіта для демократії в Україні: інформаційний бюлетень. – К., 2000. – Вип. 2. – 8 с.

73. Побережна Г. І. Загальна теорія музики: підруч. / Г. І. Побережна, Т. В. Щириця. – К.: Вища шк., 2004. – 303 с.

74. Побережна Г. І. Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах / Г. І. Побережна, Т. В. Щириця // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: наук. журн. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 16-18.

75. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. І. Полубоярина; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2008. – 20 с.

76. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: (Бібліотека з освітньої політики) / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К.: К.І.С., 2004. – С. 66-72.

77. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18-20.

78. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за заг. ред. О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

79. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / [уклад. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко]. – К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.

80. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко // Відкритий урок. – 2003. – № 3-4. – С. 19-27.

81. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання” / Є. М. Проворова ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 19 с.

82. Ростовський О. Я. Концепція музичного виховання школярів на основі української національної культури / О. Я. Ростовський // Художня освіта і проблеми виховання молоді : зб. наук. статей. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 34-39.

83. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – М. : Наука, 1997. – 191 с.

84. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 2002. – 269 с.

85. Сегеда Н. А. Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. А. Сегеда ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.

86. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.

87. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 2. – 576 с.

88. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, Г. И. Чижакова. – М. : Академия, 2003. – 192 с.

89. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.

90. Соколов В. Н. Педагогические взаимодействия в эвристическом обучении : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / В. Н. Соколов. – М., 1997. – 42 с.

91. Социологический энциклопедический словарь / ред. Г. В. Осипов. – М. : Инфра, 1998. – 488 с.

92. Солопанова О. Ю. Инновационная деятельность как феномен духовно-творческой практики учителя музыки / О. Ю. Солопанова // Искусство в школе. – 2007. – № 2. – С. 63-65.

93. Сулаєва Н. В. Збагачення досвіду творчої діяльності майбутніх вихователів дошкільних закладів у неформальних мистецьких колективах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vgnpu_ped/2010_16/V16_78_82.pdf

94. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – 670 с.

95. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Политиздат, 1982. – 270 с.

96. Тарасенко Г. С. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя (методологічний аспект) : [монографія] / Г. С. Тарасенко. – Вінниця : Вінноблдрукарня, 1997. – 112 с.

97. Татенко В. О. Суб'єкт психічної активності в онтогенезі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. О. Татенко. – К., 1997. – 44 с.

98. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології / В. О. Татенко // Людина. Суб'єкт. Вчинок : філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. – К. : Либідь, 2006. – С. 316-358.

99. Учїться висловлюватися / [П. І. Білоусенко, Ю. О. Арешенков, Г. М. Віняр та ін.]. – К. : Рад. школа, 1990. – 126 с.

100. Фїлатова Л. Особливості взаємодїї вчителя початкових класів з дїтьми молодшого шкільного віку / Лариса Фїлатова // Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – № 20. – С. 12-18.

101. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1987. – 590 с.

102. Хижна О. П. Теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до забезпечення основ мистецької освіти учнів початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. П. Хижна ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 41 с.

103. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л. О. Хомич. – К., 1999. – 42 с.

104. Чак Є. Д. Барви нашого слова / Є. Д. Чак. – К. : Рад. школа, 1989. – 172 с.

105. Шапошников К. В. Контекстний підхід в процесі формування професійної компетентності майбутніх лінгвістів-переводчиків : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійного образования” / К. В. Шапошников. – Йошкар-Ола, 2006. – 26 с.

106. Шемигон Н. Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. Ю. Шемигон. – Харків, 2008. – 34 с.

107. Шопенгауэр А. Избранные произведения / Артур Шопенгауэр. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 544 с. – (Выдающиеся мыслители).

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ДОРОШЕНКО
Тетяна Володимирівна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

Технічний редактор

О. Єрмоленко

Комп'ютерна верстка
та макетування

О. Клімова

Підписано до друку 10.12.2015. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк на різнографі.

Ум. друк арк. 9,76. Обл.-вид. 8,81.

Наклад 150 прим. Зам. № 0144.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

Тел. (0462)972-661, 972-664

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14027, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40